

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Tvorba Josteina Gaardera a její využití v pedagogice volného času

Autor práce: Bc. Michaela Steigerová
Studijní obor: Pedagogika volného času
Ročník: 2.

Vedoucí práce: doc. PhDr. Helena Zbudilová, Ph.D.

2018

Prohlášení o samostatném zpracování práce a souhlas se zveřejněním práce

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce, i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Poděkování

„Děkuji vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Heleně Zbudilové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Děkuji mé rodině za vřelou podporu při cestě studiem, kdy mi vždy byla oporou.“

Obsah

Úvod.....	7
1 Teoretická část.....	8
1.1 Životopis Josteina Gaardera.....	8
1.2 Tvorba Josteina Gaardera.....	11
1.2.1 Diagnóza a další povídky.....	11
1.2.2 Děti ze Sukhavati.....	11
1.2.3 Žabí zámek.....	11
1.2.4 Tajemství karet.....	12
1.2.5 Sofiin svět.....	13
1.2.6 Jako v zrcadle, jen v hádance.....	14
1.2.7 Kouzelný kalendář.....	15
1.2.8 Haló! Je tu někdo?.....	16
1.2.9 Vita Brevis.....	17
1.2.10 Maya.....	17
1.2.11 Principálova dcera.....	17
1.2.12 Dívka s pomeranči.....	19
1.2.13 Sjakk Matt.....	20
1.2.14 Hrad v Pyrenejích.....	20
1.2.15 To je otázka.....	21
1.2.16 Anna. Jaký bude rok 2082?.....	21
1.2.17 Anton a Jonatán.....	22
1.2.18 Loutkář.....	23
1.3 Rozbor děl Josteina Gaardera.....	24
1.3.1 Sofiin svět.....	24
1.3.2 Jako v zrcadle, jen v hádance.....	25
1.3.3 Anton a Jonatán.....	26
1.3.4 Hrad v Pyrenejích.....	26
1.3.5 To je otázka.....	28
1.3.6 Anna. Jaký bude rok 2082?.....	28
1.3.7 Žabí zámek.....	29
1.3.8 Kouzelný kalendář.....	30
1.3.9 Dívka s pomeranči.....	31
1.3.10 Haló! Je tu někdo?.....	33
1.3.11 Principálova dcera.....	34
1.3.12 Tajemství karet.....	37
1.4 Čtenářská gramotnost.....	40
1.4.1 Autor a čtenář.....	40
1.5 Témata a cíle etické výchovy.....	41
1.5.1 Témata etické výchovy.....	41
1.5.2 Cíle etické výchovy.....	42
1.6 Témata a cíle osobnostně sociální výchovy.....	43
1.6.1 Témata osobnostně sociální výchovy.....	43
1.6.2 Cíle osobnostně sociální výchovy.....	44

1.7 Charakteristika cílových věkových skupin.....	44
1.7.1 Školní věk.....	44
1.7.2 Dospívání.....	45
1.8 Metody práce s textem.....	46
1.8.1 Čtenářské dopisy.....	46
1.8.2 Čtení s otázkami.....	46
1.8.3 Doplnování.....	47
1.8.4 Dvojitý deník.....	47
1.8.5 INSERT značky.....	47
1.8.6 Klíčová slova.....	48
1.8.7 Literární kroužek.....	49
1.8.8 Párové čtení.....	49
1.8.9 Podvojný deník.....	49
1.8.10 Skládání textu.....	50
1.8.11 Pyramida.....	50
1.8.12 Řízené poznámky.....	50
1.8.13 Řízené čtení.....	50
1.8.14 Společné čtení.....	51
1.8.15 SQ4R.....	51
1.8.16 Studijní průvodci.....	51
1.8.17 Svět v mé hlavě.....	51
1.8.18 Zpřeházené věty.....	52
1.8.19 Metoda ANO x NE.....	52
1.8.20 Metoda volného psaní.....	52
1.8.21 Metoda pětilístku.....	52
1.8.22 Myšlenková mapa.....	53
1.8.23 Úvaha.....	53
2 Praktická část.....	54
2.1 Charakteristika zařízení.....	54
2.2 Průběh literárního odpoledne.....	54
2.3 Pracovní listy.....	56
2.3.1 Charakteristika pracovních listů.....	56
2.3.2 Řešení pracovních listů.....	57
Závěr.....	59
Seznam použitých zdrojů.....	63
Seznam zkratk.....	67
Seznam příloh.....	68
Přílohy.....	69
Pracovní list 1 – Téma: Mýty (Sofiin svět).....	69
Pracovní list 2 – Téma: Jak žít dobrý život? (Sofiin svět).....	70
Pracovní list 3 – Téma: Zákony pro společnost (Sofiin svět).....	71
Pracovní list 4 – Téma: Ódinovi havrani (Jako v zrcadle, jen v hádance).....	72
Pracovní list 5 – Téma: Šachová slavnost (Principálova dcera).....	74
Pracovní list 6 – Téma: Filosofové přírody (Sofiin svět).....	76
Ukázka vyplněných pracovních listů.....	79

Abstrakt.....	83
Abstract (v angličtině).....	83

ÚVOD

Ve své diplomové práci jsem se rozhodla věnovat literární tvorbě Josteina Gaardera a jejímu využití v pedagogice volného času.

K výběru tohoto tématu diplomové práce mě motivoval dlouhodobý zájem o literaturu s podobným zaměřením.

Tvorba Josteina Gaardera obsahuje filosofická, morální, etická, náboženská, historická a ekologická témata. Cílem mé diplomové práce proto bude představit norského autora Josteina Gaardera a jeho tvorbu především jako vhodný zdroj pro volnočasové aktivity zaměřené na etickou a osobnostní výchovu. S nimi mohou velice rozmanitě pracovat právě vychovatelé volného času, například v literární dílně či podobném volnočasovém zařízení.

Jostein Gaarder se věnuje nadčasové tematice a nutí své čtenáře k zamyšlení nad světem. Autor pracuje velice často s fantazií, která je součástí našeho života. Přímo skrze ni ve svých knihách klade čtenáři velké životní otázky. Jeho hlavním přáním a poselstvím je, abychom se nikdy nepřestávali světu divit a neztráceli okouzlení nad jeho jedinečností.

Autorovy knihy lze velice dobře využít i při činnostech rozvíjejících čtenářskou gramotnost. Jedná se o schopnost velice aktuální a pro život důležitou.

Diplomová práce bude rozdělena na část teoretickou a část praktickou.

Teoretická část se bude zabývat životem a vývojem spisovatelské cesty Josteina Gaardera. Budou představena jeho jednotlivá díla, včetně k nim dostupných recenzí. Tvorba bude dále analyzována. Budou představeny některé vhodné metody, které lze při práci s textem použít a z nichž budu čerpat při tvorbě pracovních listů.

Praktická část bude obsahovat představení zařízení, kde budou pracovní listy ověřeny v praxi. Bude se jednat o Domov mládeže Biskupského gymnázia J. N. Neumanna a Církevní základní školy v Českých Budějovicích. Aktivita bude pro tamní studenty nazvána literárním odpolednem. Při této příležitosti se mimo jiné pokusím zjistit všeobecný zájem mladých lidí o literaturu a preference jejich oblíbeného literárního žánru.

Pracovní listy, včetně několika účastníky literárního odpoledne vypracovaných ukázek, budou obsaženy v příloze.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 ŽIVOTOPIS JOSTEINA GAARDERA

Současný spisovatel Jostein Gaarder se narodil do učitelské rodiny 8.8.1952 v Oslu.¹ Jeho otec byl generální tajemník, manažer a rektor vysoké školy. Matka vyučovala metodologii. Po maturitě odmítl vojenskou službu.² Svá studia na Univerzitě v Oslu dokončil roku 1978 a začal působit na střední škole. S rodinou se poté přestěhoval do Bergenu a učil filosofii na střední škole i zde. V Bergenu také vznikla jeho první literární díla. Například povídková knížka *Diagnóza a jiné povídky* nebo *Žabí zámek*.³ Též zde v této době se svými kolegy sepsal šest učebnic k dějinám filosofie a náboženství.⁴

Působil i na univerzitě v Agderu, kde studentům přednášel filosofii.⁵

Po světovém úspěchu knihy *Sofiin svět*, roku 1991, přestal Jostein Gaarder učit a začal se plně věnovat jen psaní. Ve svých dílech se zabývá tématy filosofie, náboženství, historie, též ale i běžnými denními otázkami. Filosofickou problematiku dětem a mládeži předestírá srozumitelnou a poutavou formou. Čerpá bohatě i ze svých učitelských zkušeností.⁶ Své čtenáře nabádá, aby neztráceli okouzlení z okolního světa.⁷ Lidský život koncipuje jako tajemství, které vede k neustálému údivu.⁸ Jeho tvorba se zaměřuje na děti a mládež, kdy témata jsou filosofická, náboženská a morální, v kombinaci se fantastickými zábavnými příběhy.⁹

Jostein Gaarder se angažuje také v ekologii a politice. Ekologii podporuje prostřednictvím nadace Sophie.¹⁰

- 1 ŠOTOLOVÁ, J. *Iliteratura: Životopis Josteina Gaardera* [online databáze]. [cit. 2017-11-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14023/gaarder-jostein>>.
- 2 VELKÝ NORSKÝ SLOVNÍK. *Norský biografický slovník: Životopis Josteina Gaardera* [online]. [cit. 2017-8-19]. Dostupné na WWW: <https://nbl.sn�.no/Jostein_Gaarder>.
- 3 ŠOTOLOVÁ, J. *Iliteratura: Životopis Josteina Gaardera* [online databáze]. [cit. 2017-11-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14023/gaarder-jostein>>.
- 4 FIALA, D. *Databáze knih: Životopis Josteina Gaardera* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-3]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/jostein-gaarder-314>>.
- 5 VELKÝ NORSKÝ SLOVNÍK. *Norský biografický slovník: Životopis Josteina Gaardera* [online]. [cit. 2017-8-19]. Dostupné na WWW: <https://nbl.sn�.no/Jostein_Gaarder>.
- 6 ŠOTOLOVÁ, J. *Iliteratura: Životopis Josteina Gaardera* [online databáze]. [cit. 2017-11-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14023/gaarder-jostein>>.
- 7 FIALA, D. *Databáze knih: Životopis Josteina Gaardera* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-3]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/jostein-gaarder-314>>.
- 8 VELKÝ NORSKÝ SLOVNÍK. *Norský biografický slovník: Životopis Josteina Gaardera* [online]. [cit. 2017-8-19]. Dostupné na WWW: <https://nbl.sn�.no/Jostein_Gaarder>.
- 9 HROCH, M. a kol. *Dějiny Norska*. Praha: Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-407-6. s. 288.
- 10 FIALA, D. *Databáze knih: Životopis Josteina Gaardera* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-3]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/jostein-gaarder-314>>.

Je jedním z nejúspěšnějších norských spisovatelů všech dob.¹¹ Pro norskou literaturu je věhlasným autorem s mezinárodním ohlasem, jenž se proslavil právě beletrií.¹² V devadesátých letech byl hlavním norským autorem, jehož díla se exportovala.¹³ Jeho *Sofiin svět* byl v tomto desetiletí hlavním bestsellerem.¹⁴ Za své knihy obdržel také mnohá literární ocenění. Například Cenu norského ministra kultury za dětskou knihu roku 1991 nebo Cenu norských knihkupců v roce 1993.¹⁵

Většina knih byla z norštiny přeložena i do češtiny. Jejich překladatelkou je u nás paní Jarka Vrbová.¹⁶

Následuje rozhovor s Josteinem Gaarderem, který vedl Petr Matoušek:

Zde zaznívá, že autor sice se svými prózami přichází ze spisovatelské rodiny, ale i přesto se jeho díla zprvu mezi množstvím severské literatury nelehko prosazovala.

Než jej proslavil a do popředí vynesl román *Sofiin svět*, vydal knihy *Děti ze Sukhavati*, *Žabí zámek* a pasiánsovou epopej nazvanou *Tajemství karet*. Poslední jmenované knihy si autor cení snad nejvíce. Za tuto knihu také byla Jarka Vrbová, překládající u nás Gaarderovy knihy, navržena pro Čestnou listinu IBBY.

Do knihy *Sofiin svět* autor vložil své pedagogické umění, kterého nabyl na univerzitě v Bergenu.

Pro dospělé čtenáře poté sepsal fikci *Vita Brevis*, líčící část života sv. Augustina. Křesťanskou etiku nalezneme v knihách pro děti nazvané *Kouzelný kalendář* a *Jako v zrcadle, jen v hádance*.

Do českého překladu je připravováno dílo *Diagnózy*, cílené na starší čtenáře, ale Gaarder přesto striktně odmítá generační dělení, přičemž poukazuje též na díla Carrolla a Saint-Exupéryho. V tom by s ním souhlasil i autor Christian Morgenstern, předtím, než přišli se svými poznáními Tolkien, Huizinga a Freud. Tedy, že dítě se ukrývá v každém člověku a rádo si hraje.

Na veletrhu poté Gaarder představil do té doby jeho poslední prózu, nazvanou *Haló! Je tu někdo?*

Gaarder při rozhovoru říká, že člověk nemůže spokojeně žít, pokud si neklade otázky, neboť bez nich vlastně neví, co ve skutečnosti hledá a jak hledané vypadá. Též však upozornil, že moderní člověk hledá platformu, společnou s ostatními, což je životně nutné pro společné soužití. Učení a znalosti je nutné doplnit myšlením, aby měl člověk stabilní výchozí základnu.

Právě příroda, téma nezřídka se vyskytující v autorových knihách, je pro každého Nora na prvním místě, a každý z nich je osobně zapojen do její ochrany.

V porovnání s Norskem, kde je osídlení velice řídké a mluví se spíše o usedlostech než vesnicích, byla oproti tomu střední Evropa detailně rozparcelována, říká

11 VELKÝ NORSKÝ SLOVNÍK. *Norský biografický slovník: Životopis Josteina Gaardera* [online]. [cit. 2017-8-19]. Dostupné na WWW: <https://nbl.sn.no/Jostein_Gaarder>.

12 HUMPÁL, M. a kol. *Moderní skandinávská literatury 1870-2000*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1174-0. s. 307.

13 HROCH, M. a kol. *Dějiny Norska*, s. 288.

14 HARTLOVÁ, D. a kol. *Slovník severských spisovatelů*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-21-4. s. 53.

15 ŠOTOLOVÁ, J. *Iliteratura: Životopis Josteina Gaardera* [online databáze]. [cit. 2017-11-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14023/gaarder-jostein>>.

16 Tamtéž.

autor. I když se v Norsku lidé z usedlostí snaží na svých lokalitách držet pospolu, také tam existují napjaté nebo nepřející vztahy, stejně jako jinde.

V Norsku existuje při ministerstvu zahraničí instituce NORLA (Norwegian Literature Abroad), která propaguje domácí autory v cizině. Poskytuje například granty, aby mohly být knihy přeloženy do cizích jazyků. Nakladatelé sami se snaží zviditelnit své autory i mimo Norsko, přičemž v jejich zemi platí pro knihy nulová daň z přidané hodnoty. Norský stát má také závazek odkoupit od každého titulu domácího autora tisíc kusů pro rozdáni do knihoven. Tím je obrovsky podpořen impuls literatury i čtenářství jako takovému.

Gaarderova rodina byla literárně založená. Jeho matka Inger Margarethe také psala knihy pro děti a mládež, jen se neprosadila tak výrazně jako později její syn. Sám Jostein ale přiznává, že krom dostatku knih na čtení, mu rozhled přinášeli zejména diskuse, vedené i v kruhu příbuzných a návštěv u nich doma. Zde viděl, že otevřenost je základním předpokladem pro otázky.

Na otázku, zda se Gaarder cítí více jako pedagog nebo spisovatel, nyní jasně odpovídá, že spisovatel. Při psaní *Sofiina světa* zúročil své didaktické a pedagogické zkušenosti, ale ostatní díla vnímá už spíše jako beletrii.

Bezesporu zajímavá je i autorova interpretace jmen v jeho knihách. Sofie znamená moudrost, což je feminimem stejně jako u většiny evropských jazyků, a tedy postava s tímto jménem musela být žena. Jméno Jáchym je norský Joakim. Jeho bratr Mikael je Mika, obráceně Akim. Po odečtení jmen Mika a Akim ze základních jmen Mikael a Joakim vznikne jméno planety Eljo, ze které pochází Mika.

Fantazie je trvalou součástí našeho života. Gaarder pátrá po původu konkrétní imaginace a hledá proč je právě taková.

Na otázku, zda je Gaarder nakloněn nějakému specifickému filosofickému směru odpovídá, že dlouho sám před sebou na toto téma hledal odpověď. Pomohl mu jeden novinář z Milána, který se ho zeptal, s kým by chtěl po své smrti být na nebesích. Odpověděl mu, že se Sókratem, Ježíšem a Buddhou. Tato trojice zastupuje rozum, soucit a panteismus.

V čase veletrhu Gaarder ukázal i tu část své osobnosti, která je šťastná, jestliže lidé kolem přemýšlejí a snaží se věcem správně porozumět.¹⁷

Následuje představení autora s názvem „Napůl spisovatel, napůl filosof“ od Kláry Kubíčkové:

Jostein Gaarder je jedním z autorů, kteří své vlastní otázky pokládají přímo do svých knih. V případě tohoto autora je to kniha *Sofiin svět*, která mu přinesla věhlas a sama je filosofickým kursem nejen hlavní hrdince Sofii, ale i čtenářům. V knize se převrací děj stejně, jako skutečnost se snem.

Krom literatury se Gaarder angažuje v ekologii a politice. U nás je jedním z mála skandinávských autorů, kteří si zde udělali jméno.¹⁸

17 MATOUŠEK, P. Čínské skříňky na dně obrovské záhadné almary. *Nové knihy*, 1998, roč. 38, č. 23, s. 8.

18 KUBÍČKOVÁ, K. Napůl spisovatel, napůl filosof. *Mladá Fronta Dnes*- Praha, 2009, roč. 20, č. 32, s. 9.

1.2 TVORBA JOSTEINA GAARDERA

1.2.1 Diagnóza a další povídky

Kniha vydána roku 1986.¹⁹

1.2.2 Děti ze Sukhavati

Kniha vydána roku 1987.²⁰

1.2.3 Žabí zámek

Kniha vydána roku 1988²¹ (česky 2008).²²

Hlavním hrdinou je malý Štěpán. Ve snu prožije velké dobrodružství, skrze něž se mu dostává pomoci jak se vyrovnat se smrtí v rodině, uvědoměním si vlastní identity i životní odpovědnosti. Knihu nápaditými kolážemi doprovodil František Skála.²³

Následuje recenze na tuto knihu s názvem „Gaarderova prvotina pro děti“ od Mileny Šubrtové:

Kniha byla do češtiny přeložena teprve dvacet let po jejím vydání v originálu. Překladatelkou byla Jarka Vrbová. Jedná se o pohádkovou prózu pro děti, ale potěší i dospělé svou mnohovrstevnatostí, inspirací a kompozičními přístupy.

Příběh se odehrává za úplňku, kdy se Štěpán setká u jezírka se skřítkem Umpinem. Byť je zima, Umpin chlapce přivede do léta. Štěpán připomíná Lewisovu Lucinku z *Letopisů Narnie* i Alenku Lewise Carrola. Toto jméno se tu vyskytuje u postavy korunního prince v polatinštěné podobě Carolus. Gaardera a Lewise Carrola spojují některé dialogy i obrazná vyjádření.

Reálný svět Štěpána je úzce spojený s tím pohádkovým. Postavy ve snu jsou projekcí postav Štěpánových příbuzných.

Královna není hodná, a její obnažená ňadra, jinak symbol mateřství, zde znamenají krutost a budí pocit nedůvěry a strachu. Královna uděluje pravidla a tresty, přičemž představa trestu je horší než trest sám. Gaarder zde vychází z pojmání dětského myšlení, kdy trest již zahrnuje možnost obrany.

Štěpán se setkává s absurdními událostmi, které jsou důsledkem potlačovaného traumatu, jež způsobila smrt dědečka, kterého měl moc rád.

19 ŠOTOLOVÁ, J. *Iliteratura: Životopis Josteina Gaardera* [online databáze]. [cit. 2017-11-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14023/gaarder-jostein>>.

20 VELKÝ NORSKÝ SLOVNÍK. *Norský biografický slovník: Životopis Josteina Gaardera* [online]. [cit. 2017-8-19]. Dostupné na WWW: <https://nbl.snl.no/Jostein_Gaarder>.

21 Tamtéž.

22 FIALA, D. *Databáze knih: Žabí zámek* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-3]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/zabi-zamek-15612>>.

23 Tamtéž.

Královi ukradli srdce mloci, z rozkazu královny, ovládané zlým maršálkem. Srdce, jako žába, je zde symbolem ubíhajícím až k otázkám počátku lidského cyklu života.

Srdce se Štěpánovi podaří získat zpět a vrátí tak králi život. Král chlapce zasvěcuje do existencionálních problémů. Povídá chlapci o tajemství času, jenž rány léčí a zároveň tvoří nové. Tak se snaží překlenout chlapcovu bolest nad dědečkovou smrtí.

Příběh uzavírá obraz dědečka, který sídlí v srdci a v očích vnuka, jenž je srozumitelný a prostý.

Téma života a smrti bylo Gaarderovi předlohou i v dalších jeho dílech, ať už se jednalo o smrt jiného člověka, nebo hlavní postavy samotné, jež smrt čekala. Pojednávají o smíření s vlastní smrtelností i objeovávání hodnoty života na konci všeho.

Přínos textu spočívá ve vytvoření prostoru, se kterým se děti mohou identifikovat a klást v něm vlastní otázky. Vzniká tak pole pro diskusi i o citlivých tématech.²⁴

1.2.4 Tajemství karet

Knihy vydána roku 1990²⁵ (česky 2003).²⁶

Příběh dvanáctiletého chlapce, který s otcem cestuje po Evropě. Přemýšlivý román o dobrodružství, životě, existenci, napětí, poučení i údivu.²⁷

Následuje recenze na tuto knihu s názvem „Příběh v příběhu v příběhu“ od Ivana Mlse:

Knihy je velmi rozkošatělá, propletená a obsáhlejší. Otec se synem putují ze Skandinávie do Řecka přes celou Evropu, aby našli matku, jež před osmi lety odešla od rodiny.

Chlapec Hans čte příběh někoho, který mu vyprávěl někdo jiný, a jemu zase jeho předchůdce, který k němu přišel od svého předchůdce. Příběh je proto přirovnáván k ruské matrojošce.

Karty jsou zde základními stavebními kameny, které autorovi člení kapitoly, a také jsou sami o sobě něčím, co všechny postavy v příběhu spojuje. Karty také ožívají na jednom ostrově, kde kdysi dávno ztroskotal Hansův dědeček.

Příběh karet, který čte chlapec na cestě s otcem do Řecka, se prolíná se skutečným světem. Postavy si v příběhu čtením chlapcem uvědomují svou provázanost s Hansem i jeho otcem, stejně jako to platí obráceně.

V průběhu čtení knihy se čtenář setkává s filosofickými otázkami přicházejícími od Hansova otce. Příběh sám o sobě je jednoduchý, ponouká však čtenářovu fantazii, nutí zamýšlet se nad otázkami světa kolem nás a nad spleťtostí lidských osudů.

24 ŠUBRTOVÁ, M. Gaarderova prvotina pro děti. *Ladění*, 2008, roč. 13, č. 3, s. 31-32.

25 VELKÝ NORSKÝ SLOVNÍK. *Norský biografický slovník: Životopis Josteina Gaardera* [online]. [cit. 2017-8-19]. Dostupné na WWW: <https://nbl.sn1.no/Jostein_Gaarder>.

26 FIALA, D. *Databáze knih: Tajemství karet* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-3]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/dalsi-vydani/tajemstvi-karet-545>>.

27 Tamtéž.

Knihy vyniká především formou, na níž autor postavil její základ, a myšlenkami, které jsou nám předávány ústy hrdinů.²⁸

1.2.5 Sofiin svět

Knihy vydána roku 1991 (česky 1996).²⁹

Knihy je psána jako učebnice filosofie pro děti a mládež, avšak formou poutavého příběhu. Ihned po svém vydání se stala bestsellerem.³⁰ Byla přeložena do více než padesáti světových jazyků. Bylo prodáno více než tři miliony kusů. Vysoké prodejní hodnoty zaznamenalo především Německo, Francie, Japonsko. Roku 1995 se ve světě prodávala více než jakákoli jiná knihy.³¹

Sofii začne neznámý učitel posílat domů obálky s kurzem dějin filosofie. Poté se se Sofií schází osobně. Druhá dějová linie čtenáři představuje dívku Hildu, jíž otec poslal k narozeninám sepsaný příběh, v němž vystupuje právě Sofie se svým učitelem. Postupně se čtenář dozvídá, že svět Sofie není skutečný, ačkoli na konci se oba světy prolínají.

Následuje recenze na tuto knihy s názvem „Rodinná učebnice filosofie: Bestseller pro mládež doplní i rodičům díry ve vzdělání“ od R. B.:

Této knihy se jen v Německu prodalo více jak milion výtisků. Přitom knihy sama měla hned dvojnásobný předpoklad k tomu, aby bestsellerem vůbec nebyla, a to pro její zaměření na filosofii, a také pro její určení zejména do rukou mládeži. Překladatelka Jarka Vrbová nenašla nakladatele v Praze, ale až na Slovensku v Košicích. Byla to Knihná dielňa Timotej.

Překladatelka se s Gaarderem setkala v Bergenu, kde ihned po svých univerzitních studiích učil filosofii na tamní lidové škole. Tento druh škol je po Skandinávii rozšířen pro ty, kdo nemohou navštěvovat univerzitu. Lidová škola má tolerantního ducha. Proto si zde Gaarder mohl dovolit vykládat filosofii po svém, netradičně i názorně.

Gaarder byl přesvědčen, že člověk má znát svou historii, kde je výsadou myšlení. Považoval za důležité, aby člověk věděl, jak přemýšleli lidé dříve, o čem a jak ve vztahu k dané době, a jak se základní otázky napříč dobou stále opakují.

Toto poznání mu bylo inspirací, když se pustil do psaní *Sofiina světa*. Chtěl docílit toho, aby byla filosofie pro mladé lidi přístupná. Příběh zahalil do tajemství, aby se sami čtenáři museli při čtení ptát.

Na začátku knihy směrem k Sofii zaznívá, že dítě a filosof jsou vlastně ve stejném úžasu ze všeho kolem a nic neberou jako samozřejmost. Tím, že se kladou otázky, člověk myslí.

28 MLS, I. Příběh v příběhu v příběhu. *Ikarie*, 2004, roč. 15, č. 2, s. 43.

29 FIALA, D. *Databáze knih: Sofiin svět* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-4]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/dalsi-vydani/sofiin-svet-sofiin-svet-108569>>.

30 ŠOTOLOVÁ, J. *Iliteratura: Životopis Josteina Gaardera* [online databáze]. [cit. 2017-11-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14023/gaarder-jostein>>.

31 VELKÝ NORSKÝ SLOVNÍK. *Norský biografický slovník: Životopis Josteina Gaardera* [online]. [cit. 2017-8-19]. Dostupné na WWW: <https://nbl.snl.no/Jostein_Gaarder>.

Potíží v tomto směru na našich školách je, že od dětí se vyžadují znalosti a ne kladení otázek.

Největším překvapením pro autora samotného bylo zjištění, že *Sofiin svět* čtou dospělí možná ještě náruživěji než mládež.³²

Tuto knihu psal Jostein Gaarder jako filosofický román. Tento literární žánr se vyznačuje demonstrací obecného významu příběhu. Oslava intelektuálního potenciálu tvůrce je znázorněna skrze kritickou reflexi lidské existence, a to z mnoha druhů pohledů. Estetickou hodnotou je zde složení epické, narativní, úvahové a ideové složky. Výskyt nápadných tezí ubírá příběhu na přesvědčivosti a připomíná, že děj je zcela v rukou tvůrce. Příběh je vystavěn na vyprávění o naivním postoji ke světu, často s motivem putování, prozření či trestu, kde se postupně přidávají postupy jako konfrontace, autorská ironie a paradoxní příběh. Účelem je zvýraznit naivitu nebo naopak moudrost, iluzi nebo realitu, pravdu či zdání, nebo pravý či nepravý smysl života.³³

1.2.6 Jako v zrcadle, jen v hádance

Knihy vydána roku 1993³⁴ (česky 1999).³⁵

Příběh o nemocné Cecilii, která namaluje slzou na okno anděla. Poté ji anděl začne v čase noci navštěvovat a rozpráví s ní. Ptá se na pozemský život a oplátkou vypráví o životě andělů. Příběhem čtenář zjišťuje, že jejich setkání vlastně nejsou skutečná, nemoc Cecilie je stále vážnější a anděl ji po svém připravuje na nevyhnutelné.

Následuje recenze knihy s názvem „Gaarder zasvěcuje děti do smrtelnosti“ od Petra Matouška:

Knihy přináší způsob, jak sdělit dítěti, že jeho bytí je omezeno konečností. Euroamerická tradice tuto problematiku obvykle dítěti vysvětluje na příkladu jiné osoby.

Cilka je velmi nemocným outsiderem, který však velmi přemýšlí a jehož s pozitivní energií navštěvuje anděl strážný. Jejich společné rozhovory vyúsťují v poznání, že každý člověk může být pozemským stvořitelem, jestliže obrazně opustí své tělo a rozhlédne se kolem sebe jinými očima. Tehdy zjistí, že vzdor vytyčenému času, člověk tu díky své andělské části sebe sama zůstává. O nesmrtelnosti duše hovořili již řečtí klasici.

Avšak ačkoli se autor snažil o nové inovace, zůstávají v textu zapomenuté didaktické fráze typu „už jsme řekli, že...“, které při čtení skřípou. Není co by více poukazovalo na autorovu předešlou letitou pedagogickou praxi, a také o tom, že se spisovatelem nestával nejsnáze.

32 R. B. Rodinná učebnice filosofie: Bestseller pro mládež doplní i rodičům díry ve vzdělání. *Respekt*, 1996, roč. 7, č. 3, s. 18-19.

33 MOCNÁ, D. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X. s. 203.

34 VELKÝ NORSKÝ SLOVNÍK. *Norský biografický slovník: Životopis Josteina Gaardera* [online]. [cit. 2017-8-19]. Dostupné na WWW: <https://nbl.sn1.no/Jostein_Gaarder>.

35 FIALA, D. *Databáze knih: Jako v zrcadle, jen v hádance* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-4]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/jako-v-zrcadle-jen-v-hadance-11470>>.

Sami anděl Ariel a Cecílie nejsou dokonalí, a vědí to o sobě. Někdo něco postrádá, jiný něco nezná. Dokonalosti nelze dosáhnout bez porušení látky v její podstatě, jak psal již svatý Pavel ve své epištole Korint'ánům. Tedy, že náš život se nachází mezi zrcadly, a co se nachází za nimi, můžeme jen hádat, dokud to nespatříme vlastníma očima.

Autor nestvořil děsu plnou a morbidní chvíli, kdy děti opouštějí svět před rodiči. V autorově poetickém podání je smrt momentem úcty, neboť je pro člověka vrcholně zásadní věcí. Dokonce je zapotřebí, aby po dočtení této maximálně vstřícné prózy s dospívajícím čtenářem rodina promluvila a pomohla mu s jeho úzkostí a otázkami.

Nejedná se o zploštělou katechezi, ale o sdělení nezávislé na kulturách, či jen chvílích, kdy hledíme k nebi a hledáme klíče k pozemským otázkám. Neúnosná je totiž sama o sobě i představa, že šlapeme sami sobě po vlastní transcendenci, a to i pro lidi vyznávající racionální hodnoty.³⁶

1.2.7 Kouzelný kalendář

Knihy vydána roku 1995 (česky 2002).³⁷

Příběh Jáchyma a Elizabeth, kteří ze současnosti dobrodružně cestují proti času až do Betléma, do doby, kdy se narodil Ježíš.³⁸

Následuje recenze na tuto knihu od Petry Mertinové:

V této knize sledujeme s chlapcem Jáchymem v adventním kalendáři příběh křesťanství. Při čtení se pobaví nejen děti, ale i dospělí. Příběh je napínavý a přinese všem čtenářům vánoční dárek.

Norský autor obstál v tvrdé konkurenci v dětské literatuře i u nás. Jeho nová kniha má své místo například vedle Harryho Pottera a dalších lákadel, přestože žánr literatury pro děti se jeví jako spíše okrajový. Gaarderovy knihy ale mají oproti jiným z dětské literatury jednoznačný cíl, kterým je čtenáře vzdělávat. Stejně jako v autorově nejslavnějším díle *Sofin svět*, i tady sledujeme paralelně probíhající příběh dvou hrdinů dětského věku.

Jedním z nich je holčička Elisabet, která se ztratí v obchodě, když uteče za beránkem. Její příběh sleduje chlapec Jáchym na tajemných papírcích, které každý den objevuje v okénkách adventního kalendáře z knihkupectví.

Jak Elisabet následuje beránka, putuje nazpět časem i prostorem přes Evropu. Ona a její společníci jsou přímí svědkové historických událostí. Stejně jako poznává dějiny Elisabet, poznává je také Jáchym s rodiči skrze papírky adventního kalendáře. Rozuzlení příběhu se vyjasní právě dvacátého čtvrtého prosince u posledního okénka kalendáře.

Historické události jsou představovány spíše útržkovitě, neboť autor zde nemá prostor k detailnějšímu vykreslení jejich charakteru. Je zřejmé, že postavy jsou autorovi

36 MATOUŠEK, P. Gaarder zasvěcuje děti do smrtelnosti. *Mladá fronta Dnes*, 1999, roč. 10, č. 204, s. 15.

37 FIALA, D. *Databáze knih: Kouzelný kalendář* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-4]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/kouzelný-kalendar-872>>.

38 Tamtéž.

jen prostředkem, jak předestřít základní křesťanské principy pohledu na svět. Autorovi se povedlo nedogmatickou formou tyto základní principy popsat, přičemž neurčuje knihu jen křesťanům, ale všem bez rozdílu vyznání. Nic čtenáři nevnucuje, pouze mu předkládá jistý názor. Kapitoly jsou rozdělené po okénkách adventního kalendáře, což umožňuje dětem a rodičům strávit spolu každý den chvíli nad knížkou. Poslední okénko je rozuzlením všech příběhů.³⁹

1.2.8 Haló! Je tu někdo?

Kniha vydána roku 1996 (česky 1998).⁴⁰

Knižka pro malé děti o dvou chlapcích, kteří jsou každý z jiné planety. Jeden druhému povídá o vesmíru a životu v něm.⁴¹

Následuje recenze na tuto knihu s názvem „Místo skřítky mimozemšťan“ od Martina Reissnera:

Kniha je další tvorbou úspěšného norského pedagoga, který seznamuje děti s filosofií. O skvělý překlad norských reálií do srozumitelné formy pro mladého českého čtenáře se opět postarala Jarka Vrbová. Kniha je zaměřena na čtenáře mladšího školního věku, a proto nemá ani nijak složitou kompozici. Celý text je předložen formou dopisu o osmi kapitolách, které neteři Kamile napsal strýček Jáchym. Zejména je příběh zaměřený na poselství humanity a etiky. Čtenář má být donucen přemýšlet nad otázkami života.

Jáchym, poté co osaměl v domě, když rodiče odjeli do porodnice, se setká s Mikem, mimozemšťanem, který uvázl na jejich jabloni. Poznávají navzájem své odlišnosti, ale i to, co mají společného. Motivem tohoto nalézání je zde hledání, neodsuzování, tolerance, poznávání.

Celé jejich dobrodružství byl jen sen, z něhož se malý Jáchym druhého dne probudil. Tajemství tohoto příběhu Jáchym neteři předává v době, kdy sama očekává příchod sourozence, jako on tehdy. Jedná se o předávání životní moudrosti dál, z generace na generaci. Takovou fikci Gaarder vytvořil, a tak by se mělo stát i v životě.⁴²

Následuje recenze knihy s názvem „Kosmické zasvěcení do abstrakce“ od Petra Matouška:

Popularizované dobrodružství myšlení, nesoucí s sebou filosofické objevování, se stalo životním tématem Josteina Gaardera. Autor knihu píše zatím pro své nejmladší čtenáře, tedy pro děti kolem osmého roku věku.

V tomto díle je rozveden příměr, kdy každý člověk, pokud vystoupí ze svého pohodlí a své existence jako neoddiskutovatelné danosti, může být pozemským tvůrcem.

Jáchym posílá dopis neteři Kamile, kde jí líčí svůj příběh z dětství. Je to v době,

39 MERTINOVÁ, P. *Iliteratura: Kouzelný kalendář* [online databáze]. [cit. 2017-3-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14025/gaarder-jostein-kouzelný-kalendar>>.

40 FIALA, D. *Databáze knih: Haló! Je tu někdo?* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-4]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/halo-je-tu-nekdo-870>>.

41 Tamtéž.

42 REISSNER, M. Místo skřítky mimozemšťan. *Ladění*, 1998, roč. 3, č. 3, s. 10-20.

kdy ona, stejně jako tehdy on, právě očekává příchod sourozence. Jáchym uvažoval, čemu všemu bude muset bratříčka naučit. Vžil se proto do ufonka, s nímž řeší analogii i odlišnosti jeden druhého, taktéž své původy, vývoj přírody a myšlenek. Zaznívá zde i otázka týkající se hybatele celého tohoto řádu.

Krom toho zde ještě příběh komentuje pospolitost rodiny, což však českým překladem částečně zaniká. Jméno ufonka Mika je norská obdoba jména Michael. Tedy Mika je vlastně představou Jáchyma o budoucím bratříčkovi.

Text je metaforou i jazykem velmi přístupný, oproti některým předchozím knihám se zde zbavuje příliš častých didaxí.

Gaarder tak od útlého věku vede k vědomí, že naše planeta je nejbáječnější místo ve vesmíru, které je třeba probádat a pochopit. To s sebou nese velikou pozitivní energii. V naší školské praxi se stále drží herbartovský způsob výuky a lehce se zapomíná na strukturu vztahů, jenž přináší impulsy poznání.⁴³

1.2.9 Vita Brevis

Knih vydána roku 1996⁴⁴ (česky 1997).⁴⁵

Psaní Florie Aemilie adresované biskupovi Aureliovi Augustinovi. Když Augustin začal příliš filosofovat a vyložil si po svém Boží principy, přiměl Florii od sebe odjet, aby tak došel opravdové svátosti vzdáním se světských požitků. Florie mu po letech předkládá své mínění, svou zpověď.⁴⁶

1.2.10 Maya

Knih vydána roku 1999.⁴⁷

1.2.11 Principálova dcera

Knih vydána roku 2001⁴⁸ (česky 2004).⁴⁹

Hlavním hrdinou je mladý a nadaný Petr. Svou živnost postavil na vymýšlení a poskytování námětů na knihy bezradným spisovatelům. Ti však jeden o druhém nevědí a Petr sám svou živnost tají. Po čase jí však hrozí prozrazení. Petr píše memoáry

43 MATOUŠEK, P. Kosmické zasvěcení do abstrakce. *Nové knihy*, 1998, roč. 38, č. 23, s. 7.

44 VELKÝ NORSKÝ SLOVNÍK. *Norský biografický slovník: Životopis Josteina Gaardera* [online]. [cit. 2017-8-19]. Dostupné na WWW: <https://nbl.sn�.no/Jostein_Gaarder>.

45 FIALA, D. *Databáze knih: Vita Brevis* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-4]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/vita-brevis-869>>.

46 Tamtéž.

47 VELKÝ NORSKÝ SLOVNÍK. *Norský biografický slovník: Životopis Josteina Gaardera* [online]. [cit. 2017-8-19]. Dostupné na WWW: <https://nbl.sn�.no/Jostein_Gaarder>.

48 Tamtéž.

49 FIALA, D. *Databáze knih: Principálova dcera* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-4]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/principalova-dcera-867>>.

a skrze jeho ruku je poznat hledání samotného autora Gaardera po identitě v postmoderním světě.⁵⁰

Následuje recenze na tuto knihu s názvem „Spisovatelské služby, s. r. o.“ od Pavla Mandyse:

Výhodou tohoto autora je, že jeho knihy mohou číst i dospělí, přestože v textu zaznívá didaktický styl, s jakým kdysi Gaarder vyučoval filosofii. Jeho jednoduché příběhy formulují základní filosofické otázky, ptají se po smyslu světa, nevynechávají ani otázky týkající se naší existence v něm. Těmito tématy se autoři zabývají jen okrajově, neboť se obávají uklouznutí ke kýči. Zcela se tomu neubrání ani Gaarder, avšak je stále se svou tematikou více oceňován, než třeba jiní autoři. Ke shovívavosti k autorovi přispívá i to, že jeho knihy jsou primárně určeny dětem.

Neplatí to však o této jeho knize, která patří výhradně do rukou dospělých čtenářů. Hlavní hrdina, Petr, od dětství řečený Pavouk, poskytuje své literární nápady komukoli, nejprve v Norsku, pak i po celé Evropě, až z toho založí svůj tajný podnik, Spisovatelské služby. Postupné odhalování jeho podniku směřuje příběh k tragédii.

Gaarder od poloviny devadesátých let navštěvuje festivaly a veletrhy literatury, kde se setkává s mnoha autory a lidmi z literárního světa. Má zásobu nejrůznějších postřehů, které budí zdání, jakoby je vložil právě do historek Pavouka.

Jeho historiky však nejsou rozpracovány, a tudíž postavy na sebe narážejí v důsledku příliš svévolných náhod. Jiní autoři se snaží docílit toho, aby tyto syžety rozpracovali do věrohodnosti, nenápadnosti a přirozenosti, avšak Gaarder to neudělá. Jiní autoři drží rozuzlení do samého konce a čtenář teprve po dočtení knihy děj zcela pochopí. Zde tomu tak není a předvídatelnost se projevuje už začátkem poslední kapitoly.

Jak velkolepě román na začátku vypadal, o to více může být čtenář, ochuzen o rozvedení zajímavých motivů, na konci zklamán.⁵¹

Jiná recenze na tuto knihu s názvem „Tajemství pavoučí sítě“ pochází od Mileny M. Marešové:

Stavba Gaarderových příběhů pro děti se opakuje, a to téměř do sémantického gesta. Svůj fundament učitele filosofie, stejně tak jako vzdělání v dějinách myšlení, nordistice a dějinách náboženství, rozhodně nezapře.

Příběh je sestaven z mnoha úrovní, jak příběhových, tak časových, které se vzájemně střetávají a rozrůstají, až budí dojem, že autor nemá nad postavami zcela kontrolu. V knize je tolik témat, až jejich množství může budít dojem neúměrné přeplácánosti. Přesto se pavučina příběhů omotává kolem jednoho jádra.

To jádro je něčím, na co Petr, hlavní protagonista, nedokáže zcela zapomenout, ale také si na to nedokáže zcela vzpomenout. Pavučina fantazie nakonec potrhaná a zničená padá i se svým tvůrcem a odkrývá se až zhoubná realita. Vymyšlení je obranou dítěte, které se snaží chránit, stížené rozvodem rodičů. Tím dítětem je protagonista sám, představený čtenáři až v dospělém věku, jenž na minulost vzpomíná. Nedokáže však přesně rozlišit, co v jeho životě bylo vymyšlené a co se skutečně stalo.

Petr nabubřele prezentuje svou genialitu, a přitom sám čerpá z evropského

50 Tamtéž.

51 MANDYS, P. Spisovatelské služby, s.r.o.: Román o psaní románů od Josteina Gaardera. *Týden*, 2004, roč. 11, č. 27-28, s. 114.

kánonu literatury. Hra se pak stává příliš jednoduchou a Petrův talent nedůvěryhodný.

V knize je více protipólů. Cirkus je světem, kde jsou lidé jako cvičená zvířata. Ani postmoderní doba v reflexi neobstojí a velké množství, byť dobrých knih, které jsou však obsahem přehlčené, se stávají nakonec svým účinkem špatnými. Čtenář není schopen celé ohromné dědictví pojmout, a tak poznává jen střípky z celku.

Teprve na konci Petr spatří dno své duše, a s tím i svou minulost, tu skutečnou. To poznání je stínem, které Petra pronásleduje celý život. A přivádí ho na okraj vlastní existence.

Sám spisovatel se zde zamýšlí nad spisovatelským řemeslem. Přibližuje čtenáři propastný problém mezi tím mít nápad a dokázat ho realizovat.

Petr dělá na začátku to samé. Oplývá mnoha a mnoha náměty budoucích děl. A prodává je dál, udělal z toho způsob svého živobytí. Holé nápady, nezátížené formálností a žánrovým zařazením již sám nerealizuje. To přenechává jiným.

Po dočtení knihy může mít čtenář pocit, že se mu autor sám vyzpovídal. Je-li tomu tak, pak autor rozdělil svou postavu do dvojné polarity.⁵²

1.2.12 Dívka s pomeranči

Knihy vydána roku 2003 (česky 2004).⁵³

Hlavní postavou knihy je Georg, jenž jako malý přišel o otce. Otec mu zanechal formou dopisu své myšlenky, jež chtěl synovi předat, ale tehdy byl na ně ještě příliš mladý.⁵⁴

Následuje recenze na tuto knihu s názvem „Příliš promáčkané pomerančové pyré“ od Karolíny Stehlíkové:

Doposud byly recenze tohoto nekorunovaného norského literárního krále bezvýhradně oslavné. Krom originálu byla kniha na frankfurtském knižním veletrhu představena rovnou i v deseti jazykových modifikacích, včetně arabštiny i třeba japonštiny. Autorova kniha Sofiin svět prošlápla cestu i jeho dalším knihám. Autor přitom tvoří stále na stejné téma, jen v jiných variacích. Jeho didaktický pedagogický styl poznáme ve většině jeho děl.

Hlavním protagonistou je patnáctiletý Georg, kterému se dostane do rukou dopis od zesnulého otce, který je určen přímo pro něho. Text je víceméně monologický, mění se později na nepravý dialog. Mluví na sebe nereagují bezprostředně, přesto se jedná o určitý druh setkání.

Jan Olav synovi vypráví, jak hledal v Oslu tajemnou dívku s pytlek pomerančů. Příběh vypovídá o tom, co následovalo, jak přitom uvažoval, i o jeho přání se s osudem. Jan Olav se ptá sám sebe, skrze dopis později i syna, zda by zvolil život na Zemi, byť je tak krátký. Pro Jana Olava, též tak pro autora samotného, je svět magickým místem, jež zasluhuje náš obdiv a úctu. Právě toto sdělení je hlavním podnětem otce k tomu, aby napsal dopis synovi a předal mu svou fascinaci a víru.

52 MAREŠOVÁ, M., M. Tajemství pavoučí sítě. *Host*, 2004, roč. 20, č. 8, s. 63-64.

53 FIALA, D. *Databáze knih: Dívka s pomeranči* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-4]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/divka-s-pomeranci-868>>.

54 Tamtéž.

Jan Olav fyzicky ve své těžké nemoci strádá jen nepatrně. V laskavém výkladu knihy však něco přebývá a něco naopak chybí. Uhlazenost až nemusí být čtenáři milá.

Georg přesto vyrůstá v harmonické rodině a zájem o svět v něm od malička přetrvává.

Záměrem autora byla metafora. Přesto životní laskavá moudrost, která například u alegorických děl Antoina de Saint-Exupéryho dojíhá, zasazená do současného světa působí dojmem falše. Hrdinové se zde zřídka smějí od srdce a neznají ironii. Strašlivé by bylo, kdyby třeba nahlas zakleli. Kniha je určena čtenářům ve věku hlavního protagonisty Georga. Tvorba pro děti jde přeci jen autorovi lépe než ta pro dospělé, jak je patrné i z předchozího autorova díla.

Nelze však opominout, že svět je vskutku úžasné místo a je dobře, když to mládeži někdo občas připomene.⁵⁵

1.2.13 Sjakk Matt

Kniha vydána roku 2006.⁵⁶

1.2.14 Hrad v Pyrenejích

Kniha vydána roku 2008 (česky 2011).⁵⁷

Román předkládající čtenáři filosofická témata k zamyšlení. Promlouvá o lásce, idejích, ptá se po existenci skrytých duchovních sil.⁵⁸

Následuje recenze na tuto knihu od Barbory Grečnerové:

Titul knihy, *Hrad v Pyrenejích*, odkazuje k velmi známému obrazu belgického malíře Reného Magritta. Hrad na skále, který jakoby visel ve volném prostoru. Tímto výjevem malíř zpochybňuje vědou podložené přírodní zákony.

Steinn a Solrun spolu strávili pět let při vysokoškolském studiu. Rozešli se kvůli nešťastné a dodnes nevyjasněné události, která je postihla. Životní víra každého z nich se ubírá jiným směrem. Solrun je věřící křesťanka a Steinn materiální vědec, klimatolog, spoléhající se na rozum a přírodní zákony.

Setkají se po třiceti letech, v mysticky krásném kraji, na terase hotelu v Norsku.

Sledujeme jejich e-mailové výměny názorů, týkající se podstaty světa, vědy, síly víry. Je to ideový román, určený spíše starším čtenářům. Gaarder zde oslňuje znalostmi přírodních věd i náboženství. Podařilo se mu také vykreslit dva rovnocenné partnery jak v mezilidském vztahu, tak ve filosofické při. Hrad v Pyrenejích je tentokrát trochu více milostným příběhem s kriminální zápletkou.⁵⁹

55 STEHLÍKOVÁ, K. Příliš promačkané pomerančové pyré. *Host*, 2005, roč. 21, č. 8, s. 56-57.

56 ŠOTOLOVÁ, J. *Iliteratura: Životopis Josteina Gaardera* [online databáze]. [cit. 2017-11-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14023/gaarder-jostein>>.

57 FIALA, D. *Databáze knih: Hrad v Pyrenejích* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-4]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/hrad-v-pyrenejich-63444>>.

58 Tamtéž.

59 GREČNEROVÁ, B. *Iliteratura: Hrad v Pyrenejích* [online databáze]. [cit. 2017-3-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/27975/gaarder-jostein-hrad-v-pyrenejich-1>>.

1.2.15 To je otázka

Knihy vydána roku 2011 (česky 2013).⁶⁰

Knihy je členěna tak, že její levé stránky vždy obsahují text a pravé snový obrázek. Autorem ilustrací je Akin Düzakin původem z Turecka.⁶¹

Autor zde předkládá obecné filosofické otázky, určené jak malým, tak větším čtenářům.⁶²

Následuje recenze na tuto knihu od Mileny Šubrtové:

Rozvržením se kniha podobá klasickým albům. Na liché straně je ilustrace, na sudé text. Úvodní otázkou „*Odkud se vzal svět?*“ začíná řetězec dalších otázek. Některé prozrazují dětskou zranitelnost a nejistotu, jinde se objevuje problematika hodnotové orientace. Základní myšlenkou knihy je už od dětství žasnout nad světem a snažit se porozumět i sobě samému.

Kresby tureckého malíře vypráví o bratřech, dvojčatech, které rozdělila tragická smrt. Otázky se vztahují ke křehkosti lidského života, pocitu bolesti ze ztráty. Vlastní smrtelnost vydává impuls k zastavení se a přemýšlení. Otázky zde mají funkci poznávací, ale také terapeutickou.

Závěrečná ilustrace koresponduje s tou vstupní. Na první se hrdina vzdaluje od domova, ztrácí se ve tmě a několik hvězd mu svítí na cestu. Konečná ilustrace nahrazuje hvězdy padáčky z pampelišek, které hrdina rozfoukal. Je to připomínka pomíjivosti a příslib životní kontinuity. Jsou na obloze spolu s kouřem komínů domů, symbolizující domov jako pevný středobod života.

Knihu lze vykládat různými způsoby. Pro dítě však bude nutné, aby ho při četbě doprovázel dospělý a pomohl mu s otázkami, které si během čtení vytvoří.⁶³

1.2.16 Anna. Jaký bude rok 2082?

Knihy vydána roku 2013⁶⁴ (česky 2014).⁶⁵

V této knize se řeší ekologická témata a klima naší Země. Příběh je dystopický, vyprávějí o budoucí podobě Norska.⁶⁶

Šestnáctiletá Anna se zajímá o přírodovědná témata. Ráda by věděla, jaký bude

60 FIALA, D. *Databáze knih: To je otázka* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-6]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/to-je-otazka-146215>>.

61 ŠOTOLOVÁ, J. *Iliteratura: Životopis Josteina Gaardera* [online databáze]. [cit. 2017-11-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14023/gaarder-jostein>>.

62 FIALA, D. *Databáze knih: To je otázka* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-6]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/to-je-otazka-146215>>.

63 ŠUBRTOVÁ, M. *Iliteratura: To je otázka* [online databáze]. [cit. 2017-3-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/31201/gaarder-jostein-to-je-otazka>>.

64 ŠOTOLOVÁ, J. *Iliteratura: Životopis Josteina Gaardera* [online databáze]. [cit. 2017-11-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14023/gaarder-jostein>>.

65 FIALA, D. *Databáze knih: Anna. Jaký bude rok 2082?* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-6]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/anna-jaky-bude-rok-2082-202578>>.

66 ŠOTOLOVÁ, J. *Iliteratura: Životopis Josteina Gaardera* [online databáze]. [cit. 2017-11-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14023/gaarder-jostein>>.

svět v budoucnosti. Prostřednictvím snu do něj pohlédne. Příroda však za sedmdesát dalších let natolik utrpěla, že se v této budoucnosti vzpomíná, jaké to bývalo dříve. Problémy se nevyhýbají jen přírodě, ale i lidem, jejich mezinárodním vztahům a krizím.⁶⁷

Následuje recenze na tuto knihu s názvem „Ekozvíře v nás“ od Ivety Jansové:

Na začátku knihy se seznamujeme s malou Annou, které je deset let. Je si již vědoma hrozeb globálního oteplování, jehož náznaky spatřuje kolem sebe.

Krátce před šestnáctými narozeninami se již vážně zajímá o stav naší planety, o chování lidí k přírodě, přemýšlí o záchraně tisíce a jedněch rostlinných a živočišných druhů před vyhynutím. Uvažuje, jaký může být svět za sedmdesát let.

Její sny jsou zvláštní. Týkají se jejího života v budoucnosti, i životů jiných lidí napříč časem.

Jedny z jejích snů vypráví o dívce jménem Nova, které je Anna vlastní babičkou. Je to doba o sedmdesát let později. Zde se také příběh dělí na dvě linie, sledující zvlášť Annu a zvlášť Novu. Čtenář sleduje události z přítomnosti, budoucnosti i minulosti.

Anna se velice snaží o zlepšení péče lidí o planetu Zemi, neboť díky Nově vidí, jak ledovce mizí, rostlinstvo je pohlcováno pouští, živočišné druhy masově vymírají, planeta Země ztrácí známou tvář. Ptá se, jestli náhodou nevyužíváme zdroje, které měly patřit dalším generacím, na které stále pamatuje. Nazývá to „velkou loupeží příštím generacím.“

Autorovi víceméně slouží obě hrdinky jako nádoby pro vlastní obsah, který chce čtenáři předat. Varuje zde před neúnosnou lidskou manipulací s přírodou. Text je velmi účelový, moralizuje a kárá za bezohlednost. Autor ale přichází také se zajímavými nápady. Například s Mezinárodním klimatickým soudem v Haagu, který ukládá zemím pokuty a ty jsou dále využívány na zastavování globálních pohrom. Nebo zoologické zahrady v Haagu, jejíž zvířata a rostliny jsou již pouze holografické, neboť živé se již v přírodě nevyskytují. Varování ohledně budoucího světa zůstává od autora otevřené a nechává čtenáři volnou ruku, ať se sám rozhodne, jak bude činit.⁶⁸

1.2.17 Anton a Jonatán

Knihy vydána roku 2014⁶⁹ (česky 2014).⁷⁰

Plyšový medvídek Anton vypráví, jak s chlapcem Jonatánem, cestuje po městě. Příběh předkládá otázky tajemství života, ale i smrti.

Následuje recenze na tuto knihu s názvem „Když plyšovému medvídkovi někdo umře“ od Michaely Otterové:

U knih pro děti se očekává mimo jiné i nějaké výchovné poselství. Nejen proto

67 FIALA, D. *Databáze knih: Anna. Jaký bude rok 2082?* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-6]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/anna-jaky-bude-rok-2082-202578>>.

68 JANSOVÁ, I. *Ekozvíře v nás. Protimluv*, 2015, roč. 14, č. 1-2, s. 118.

69 ŠOTOLOVÁ, J. *Iliteratura: Životopis Josteina Gaardera* [online databáze]. [cit. 2017-11-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14023/gaarder-jostein>>.

70 FIALA, D. *Databáze knih: Anton a Jonatán* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-6]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/anton-a-jonatan-225132>>.

se Gaarder stal ve svém oboru po celém světě uznávanou autoritou.

V tomto díle je narativní děj velmi jednoduchý, bohatě doprovázený ilustracemi Akina Düzakina, jenž se tak stává téměř spoluautorem.

Příběh je o dvou kamarádech, chlapci jménem Jonatán a plyšovém medvídkovi Antonovi. Děj je vyprávěn Antonem a je vlastně vzpomínáním na minulost, na společně prožitá dobrodružství s Jonatánem. Chlapec vždy se zábavou přicházel, Anton ji s ním prožíval. Nostalgie je citelná od začátku knihy do jejího konce.

Rozuzlení příběhu je zde ale nečekaně brutální, a to pro smrt Jonatána, který při dopravní nehodě zemře. Anton je touto událostí ponížen zpět do pozice hračky a je s ním i tak naloženo. S obyčejnými hračkami si nerozumí.

Téma smrti v dětské knize není v literatuře novým objevem. Například J. K. Rowlingová se v poslední knize své série hlavních hrdinů přímo zbavuje, K. May usmrcuje samotného Vinnetoua, a Švédka A. Lindgrenová v díle Bratři Lví srdce nechává umřít oba bratry, kdy ne jistě náhodou se jeden z nich jmenuje též Jonatán.

Oproti švédské autorce je však Gaarder krutější, neboť nenabízí pro zemřelého žádné východisko v podobě ráje nebo kouzelné země. Plyšovému medvídkovi zbývá jen prázdnota.

Výchovným sdělením je tu zřejmě vzpomínka na společně objevovaný svět. Knihu lze snad pojímat jako dětskou přípravu na konečný odchod blízké osoby, kdy zůstanou společné prožitky a rozhovory. Kniha je však tak strohá, že byt' je snad již v tak útlém školním věku, jak autor její zaměření zamýšlel, asi vhodné s obtížným tématem smrti děti seznámit, neobejde se čtení knihy bez doprovodu rodičů. Dokonce je to zapotřebí, aby si dítě po jejím dočtení nepřipadalo jako opuštěná prázdna hračka.⁷¹

1.2.18 Loutkář

Knihy vydána roku 2016⁷² (česky 2017).⁷³

Osamělý akademik navštěvuje pohřby cizích lidí a vymýšlí si pro přítomné vždy nějaký příběh, který ho pojí se zemřelým.⁷⁴

Následuje recenze na tuto knihu od Barbory Grečnerové:

Osamělý šedesátník jménem Jakop si vždy velice přál někam patřit. Své místo ve společnosti ale hledá poněkud nestandardními metodami. Jakop se jazykově přibližuje indoevropské rodině, do které patříme všichni. Proto si také interpretuje pozvání na úmrtních oznámeních cizích lidí tak, že je zván i on sám. Touží tak alespoň na krátko cítit sounáležitost se svým okolím. Na smuteční události se připravuje a studuje život zemřelého i jeho příbuzenstva.

Adresátem Jakopovy zpovědi je zde Agnes, která je součástí i jeho osudu. Na pohřbech se vyskytuje též její rodina a představování všech přítomných členů, zvláště

71 OTTEROVÁ, M. Když plyšovému medvídkovi někdo umře. *Tvar*, 2015, roč. 26, č. 5, s. 23.

72 ŠOTOLOVÁ, J. *Iliteratura: Životopis Josteina Gaardera* [online databáze]. [cit. 2017-11-23].

Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14023/gaarder-jostein>>.

73 FIALA, D. *Databáze knih: Loutkář* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-6]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/loutkar-334283>>.

74 Tamtéž.

na začátku knihy, značně skřípe mnohým opakováním. Jakopovým nerozlučným společníkem je Pelle, který se nezdá být obyčejným smrtelníkem. Velice dobře se vyzná v kořenech a příbuznosti různých slov.

Gaarder se zde odpoutal od poučování čtenáře a obohatil své dílo o etymologii. V centru pozornosti je vyprávění samo. Vykořeněný a osamělý člověk, který se chová jednou suverénně, jindy podivínsky, vyvolá soucit, rozčilení i úsměv zároveň. Lidé po blízkosti druhých touží, ale neumí s nimi navázat kontakt. Takových stále přibývá a je třeba se naučit naslouchat bez předsudků.⁷⁵

1.3 ROZBOR DĚL JOSTEINA GAARDERA

1.3.1 Sofiin svět

Příběh začíná vyprávěním o dívce jménem Sofie Amundsenová, které se blíží patnácté narozeniny. Při příchodu domů ze školy objeví v poštovní schránce dopis, adresovaný jí, avšak uvnitř stojí psána jediná krátká otázka: „*Kdo jsi?*“

Tímto dnem Sofii začínají přicházet filosofické dopisy od neznámého autora, který se později Sofii představí jako Alberto Knox. Skrze dopisy Sofii představuje celé dějiny filosofie, od obecných otázek, přes nutnost filosofa divit se stále a všemu, po mytické vysvětlení přírodních jevů, a také od pralátky a prvních filosofů, k těm novodobým. Celé představování filosofických dějin Alberto nazývá filosofickým kurzem.

Později Sofii nepřicházejí obálky s částmi filosofického kurzu do schránky, ale nosí jí je pes jménem Hermes.

Také se čas od času stane, že Sofii přijde domů, nebo i jinde po městě nalezne lístek či pohlednici s předčasným blahopřáním k narozeninám, avšak adresované pro dívku jménem Hilda, která má narozeniny v ten samý den jako Sofie. Tyto vzkazy píše Hildin otec, který pracuje jako major u jednotek OSN a v této době působí v Libanonu. Postupem příběhu se zdá, že Hildin otec ví snad o všem co se kolem Sofie děje.

Alberto se později se Sofií setkává osobně a vypráví jí o historii filosofie, pokládá otázky a Sofie své, na které společně hledají odpovědi.

Přibližně v polovině knihy filosofie nutí Sofii a Alberta zamyslet se nad vlastní existencí a Alberto se několikrát při hovoru se Sofií přerekne a nazve ji Hildou. Pochybnost nad sebou samými je vede k domněnce, že snad major, Hildin otec, řídí jejich kroky.

Příběh ihned na to pokračuje líčením, jak se Hilda Knagová ráno probudila ve svém pokoji, a toho dne jí bylo patnáct let. Na stolku na ni čekal dárek od tatínka, který se ještě z Libanonu nevrátil. Byly to desky s celým kurzem filosofie, a hlavními

75 GREČNEROVÁ, B. *Iliteratura: Loutkař* [online databáze]. [cit. 2017-3-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/38229/gaarder-jostein-loutkar>>.

postavami v příběhu byli Sofie a Alberto.

Když Hilda příběh pročítá, naráží na blahopřání ke svým narozeninám, které otec adresoval k Sofii domů, nebo jí je nastražil do cesty.

Příběh *Sofiina světa* se obrací. To, co čtenář považoval za skutečnost, se ukazuje jako fiktivní příběh sepsaný otcem pro dceru k narozeninám.

Sofie a Alberto na tuto skutečnost také postupně přicházejí. Snaží se nalézt plán, jak se z moci majora vymanit. Kurz filosofie se dále prolíná celou knihou, i když se hrdinové potýkají i s jinými problémy a vlastními životy. Avšak Sofie a Alberto se pokoušejí s nadvládou majora Alberta Knaga bojovat a řídit své kroky po svém. Sofie k narozeninám plánuje velikou zahradní slavnost u nich doma a s Albertem k té příležitosti připravují něco velkého a tajemného, co sami nevysloví, aby se to major nedozvěděl.

Když se Hildin otec navrací domů, ještě v letištní hale najde lístek se vzkazem od své dcery. Je to spíše pokyn k následným úkonům a brzy nachází další a díky předchozímu opět další lístek. Hilda mu připravuje něco podobného, co on sám připravil Sofii a Albertovi. V průběhu čtení svého dárku v kroužkových deskách totiž se Sofii a Albertem soucítí a snaží se jich zastat alespoň určitým zadostiučiněním.

Sofie slaví na zahradní slavnosti se svými spolužáky, maminkou a Albertem. Poté Alberto s maminkou promluví a ona se se Sofií rozloučí. Alberto jí řekl, co musejí on a Sofie udělat.

Sofie a Alberto se najednou ztratí. Zmizí ze zahradní slavnosti. Vymaňují se ze svého světa knihy a ocitají se v jiném světě. Ujíždějí na určené místo, kde musejí být včas.

Hildin tatínek se doma vítá s rodinou. Později toho dne sedí s Hildou na houpačce před jejich domem a dívají se na jezero.

Sofie s Albertem k nim přijíždějí právě v této chvíli a zpozvzdálí se na ně dívají. Seběhnou dolů po břehu, odváží loďku a vyrazí s ní na jezero.

Hilda najednou zvolá, že se loďka utrhla. Prázdná odplouvá na jezero.

Otec jen poznamenává, že v tom určitě bude mít prsty Sofie.

Postavy majora Alberta Knaga jsou ve skutečném světě jakousi potuchou, pocitem, který Hilda a její otec svými smysly zachycují.

V celé knize lze snadno nalézt prvky norské kultury. Od slavení narozenin s norskou vlaječkou na dortu, přes důsledný postoj k ochraně přírody. Stejně tak je citelně znatelná odlišná výchova a postavení dětí, než jak je tomu u nás.

1.3.2 Jako v zrcadle, jen v hádance

Cecílie je nemocná malá dívka. Většinu času tráví doma v posteli. Na Vánoce s rodinou slaví Štědrý den a otec ji odnese k zářivému stromečku. Jak si přála, dostala lyže a sáňky. Moc se těší, až se uzdraví a bude je moci vyzkoušet.

Jednou namaluje na okno svou slzou anděla. V noci ji anděl probudí a představí se Cecílii jako Ariel. Povídá si s nemocnou dívkou a vyptává se, jaké to je být člověkem. Má zájem také o vysvětlení všeho pozemského, neboť je to mezi anděly velkým tajemstvím, o kterém spolu často mluví. Na oplátku Ariel vypráví Cecílii, jaké

to je mezi anděly a jak žijí oni. Povídají si spolu o citech, o světě, o životě, o Bohu. Někdy Ariel není zcela konkrétní a jeho odpovědi vybízejí k zamyšlení.

Rodina o Cecílii starostlivě pečuje a doufá v její uzdravení. Zdravotní stav se ale nelepší. Ariel v noci vezme Cecílii ven a ona s radostí vyzkouší nové lyže a sáňky. Její dny jsou o krátkých chvílích s rodinou když se probudí, a o nocích, kdy ji navštěvuje Ariel.

Postupem příběhu však čtenář poznává, že zdraví Cecílie se rychle zhoršuje a její bdění je stále kratší. Čas strávený s Arielem, je snem, který ji připravuje na nevyhnutelné.

V posledních svých chvílích je Cecílie šťastná, rozloučí se s kamarádkou a probudí se ke své rodině, aby se rozloučila i s ní. Pak usíná a Ariel se jí opět ujímá, tentokrát již jako bytosti podobné jemu samému.

Je to příběh o přípravě a smíření, o myšlenkách, i lidském údělu.

Čtenář pozná z náznaků jinou kulturu i postavení dětí vůči dospělým v Norsku.

Knihu provází několik tématických ilustrací, dokreslujících atmosféru příběhu.

1.3.3 Anton a Jonatán

Příběh je vyprávěn plyšovým medvídkem Antonem. Jonatán ho vozí na kole po městě a poslouchají, co si lidé říkají. Jonatán často svému nejlepšímu kamarádovi Antonovi říká: „*Svět je náš. (...) Jsme tady. Dřív tu byli mamuti a dinosauři. A teď jsme tu my.*“

Letěli spolu i na Měsíc, hrát schovávanou. Pluli spolu v ponorce, jezdili vlastním vlakem, létali vlastním vrtulníkem.

Jeli spolu městem a sjížděli svah silnice. Oba vždy viděli to samé. Anton si jen pomyslel, že Jonatán musí brzdit. Spatřili dodávku, a pak se s ní srazili. Po cestě sanitkou Antona položili k Jonatánovi.

Rodiče Jonatána si Antona z nemocnice odnesli. Doma ho posadili na poličku k jiným hračkám.

Knihu zakončují Jonatánova slova Antonovi: „*Antone, říkal mi často Jonatán. Nemáme my štěstí? Svět je náš. Jsme tady.*“

Byť je příběh napsán pro velmi malé děti a popisuje nehodu jejich vrstevníka, ponechává jim určitou milosrdnou nejistotu. Je to stejně tak seznámení se smrtí, jako varování, i pomoc v podobě naděje.

Ilustrace podkreslují tajemnou atmosféru a hrají velice citlivou hru se světlem a stínem. Například dodávka ukazující se ze stínu vedlejší ulice.

Hlavním tématem je zde přátelství, ale i smrt.

1.3.4 Hrad v Pyrenejích

Příběh je předurčený dospělým čtenářům a obsahuje i mnoho odborných termínů, kterým by děti jen těžko porozuměly. Přesto čtení není nijak složité a čtenáře osloví svou věrohodností. Veškerý děj probíhá formou výměnných zpráv dvou osob, které čte čtenář stejně jako jejich příjemci.

Na začátku Solrun napíše e-mail Steinnovi. Žádá ho o dohodu, aby on i ona ihned po přečtení vždy e-mail vymazali. Po dlouhé době odloučení, která trvala třicet let, si začínají elektronicky dopisovat. Oba dva spolu dříve strávili pět let plných zážitků, dobrodružství, lásky, studií i rozjímání o světě, žili spolu a cestovali spolu, plánovaně i z náhlého rozhodnutí vyráželi na cesty po Norsku. Byli si velice blízcí a nevěděli o ničem, co by je dokázalo rozdělit.

Steinn je klimatolog, a tedy přírodovědec. Jeho pohled na svět a jeho fungování se vždy opíral o vědu a podložená fakta. Solrun byla více otevřenější mystičtějším jevům, avšak i ona se vždy opírala o jasně definované základy vesmíru.

Výměna elektronických zpráv je opatrnou i údernější výměnou vzpomínek a názorů na jejich společně strávenou dobu před třiceti lety. Jejím vznikem bylo zcela nečekané a zvláštní setkání Solrun a Steinna na terase hotelu, ve kterém se před třiceti lety na společném výletě ubytovali.

Oba již za ta léta našli k sobě jiného partnera, založili rodiny a oba mají dvě děti.

Vyměňují si zprávy a s nimi i vlastní pohledy na svět, na lidskou bytost, na sebe samé. Stále se v rozmluvě opatrně dotýkají čehosi, co je tehdy rozdělilo a čtenář sám se to dozvídá až ke konci příběhu.

V elektronických zprávách je vyličeeno mnoho z jejich dobrodružství, která dokreslují celou atmosféru, zdánlivě mají mnohdy vědecký podtext, ale lze poznat, že jejich smysl je jiný a účelný. Též je citelný autorův vřelý vztah k norské krajině a jeho letmé poznámky o životě lidí v ní. Ústředním motivem se postupně stává dialog připuštění víry a dialog trvajícím na dané vědeckosti vesmíru.

Příběhem se Solrun a Steinn stále přibližují události, která se jim stala na jedné cestě autem na silnici v horách. Krátce před událostí samotnou minuli v lese odstavený kamion. Poté tam nečekaně srazili ženu v šedém obleku, s tmavě růžovým šálem. Alespoň tak si to mysleli. Ujeli ještě kus cesty než se otočili, aby se na místo nehody vrátili. Tu ženu už ale nenašli. Jen světlo jejich auta se nárazem rozbilo. Dny se ve strachu ukrývali, i anonymně zavolali na policii, jestli se na oné silnici nestala nehoda. Ale nikdo nikdy nic nenahlásil a ta žena jakoby vlastně ani neexistovala.

Po týdnu se oba vydali na vrch, kde rostli náprstníky. Měly stejnou barvu, jako šál té ženy, kterou srazili. A na tom vrchu onu ženu znovu krátce zahlédli.

Ke každému promluvila jinak: Steinnovi vytkla vysokou rychlost, kterou tam jel a Solrun pověděla: *Ty jsi ta, která jsem byla, a já jsem ta, kterou budeš.* Pak zmizela. Říkali jí „Brusinková královna.“

Ten jev byl pro Solrun i Steinna tak záhadně hrozivý, že si ho nedokázali vysvětlit. Steinn přicházel s vědeckým uvažováním, pevnými pravidly přírodních zákonů a zákonů vesmíru. Solrun se mu však od té doby v jeho uvažování vzdalovala. Den předtím také přišla v hotelu ke knize o nadpřirozenu.

Právě toto nedorozumění, které mezi oběma vznikalo je rozdělilo. Vědecký pohled a pohled připouštějící posmrtný život.

Tak to Solrun v e-mailech nazvala. Od svých jedenácti let se bála, že jednou umře a její pobyt v přírodě navždy skončí. Našla si však novou víru, umožňující doufat v bytí na druhé straně. Steinnovi ve vyprávění tento pohled nevnucuje, jen se ho snaží mnoha zprávami vysvětlit a dávnému příteli přiblížit.

Steinn sám je trvale otřesen, neboť si nedokáže jev na vrchu vysvětlit. Jednou se

Solrun svěří, že měl i kosmický sen, a co se v něm událo, na to žádné lidské síly nestačily. Téměř na konci Steinn připouští možnost posmrtného života, jenž mu podrobným vysvětlením přiblížila Solrun. Dlouho si oponovali, ale také se dokázali shodnout. Připuštění posmrtného života přineslo Solrun velikou úlevu a vyrovnání se se svým životem. Steinnovi přineslo vysvětlení nehody v horách, i toho, proč tělo té ženy nikdy nenašli. Už byla na druhé straně, jak říkala Solrun.

Steinn se chystá se Solrun znovu setkat, oba se na to moc těší. Naplánují si i místo setkání.

Steinn dostává poslední elektronickou zprávu. Stojí v ní, jak Solrun zemřela, když se vydala na setkání se Steinnem.

Nejspíše mu chtěla jet naproti. Na jedné silnici ji ale srazil kamion. V nemocnici se probudila a ke svému manželovi pronesla svou obavu: „*Co když měl Steinn pravdu?*“ Ta náhlá nejistota v posmrtný život ji připravila o klid, a tak také zemřela.

Poslední e-mail Steinnovi psal manžel Solrun, jenž si přál splnit tuto manželskou povinnost a navždy přerušit jakékoli spojení mezi jeho rodinou a Steinnem. Zmiňuje se, že tmavě růžový šál, který před deseti lety dal Solrun jako dárek, nikdy nenosila, ale než posledně opustila dům, právě tento šál poskládala na stůl. Poslal ho Steinnovi, neboť tušil, že pro něho znamená víc, než pro něj.

Hlavním tématem v této knize je víra v posmrtný život a vůbec připuštění jeho existence.

1.3.5 To je otázka

Knížka je sestavena z prostých, avšak velmi úderných otázek, nad kterými se má čtenář zamyslet. Druhá strana dvojstrany je vždy ilustrovaná připojenou kresbou.

Tuto knihu lze číst od velmi útlého věku. Není nijak složitá, nepojednává o souvislém příběhu, ani od čtenáře nevyžaduje zapamatování si předchozích stran. Na každé stránce je věta, nanejvýše dvě až tři, které jsou položeny jako otázky.

Tematicky se kniha zabývá úvahami o životě, duši, přátelství, posmrtným životem... Autor se třeba ptá: „*Co je v životě nejlepší a nejdůležitější? Jak se svým životem naložím? Můžu se spolehnout, že co si pamatuji, se opravdu stalo?*“

1.3.6 Anna. Jaký bude rok 2082?

Anna je dívka, která se velmi zajímá o ekologická globální témata. Má přítele Jonase, který ji podporuje a je do záchrany přírody stejně nadšený, jako Anna.

V čase svých šestnáctých narozenin Anna převezme rodinnou památku, krásný prstevník s rubínem, který je v jejich rodině děděn po generace. Říká se, že je to Aladinův prstevník, jenž může po dvou splněných přání splnit ještě jedno, třetí poslední.

Příběh je psán ze dvou pohledů, Anny a Novy, Anniny vlastní vnučky v budoucnosti, kdy je Země již tak zničená, že se z mnoha lidí na planetě stali klimatičtí migranti.

Příběh je pojímán jako varování před budoucností, která může brzy a rychle nastat, když se lidé nebudou o klima a přírodu obecně zajímat a pomáhat jí. Vypráví o

vymření mnoha stovek živočišných i rostlinných druhů, o tání ledovců, které zvedají hladiny moří a zaplavují lidská obydlí, o písku, který se na pouštích rozšiřuje a horko na nich činí tyto kraje neobyvatelné, a o lidech, kteří museli právě z takových krajin odejít na sever.

Krom příběhu Anny a Novy děj nenápadně protíná ještě příběh Ester, dcery psychiatra, se kterým je Anna v kontaktu. Ester totiž unesli na humanitární misi. Nakonec je osvobozena a vrátí se domů. Knihu uzavírá její telefonát s Annou.

Coby řešení klimatické odpovědnosti každého člověka je zde nabízeno řešení loterijních automatů, kdy získané peníze z nich půjdou do fondů jednotlivých druhů rostlin i zvířat.

1.3.7 Žabí zámek

Knihla začíná tím, jak malý Štěpán stojí bosý v pyžamu u lesního jezírka. Tam potká skřítku Umpina. Představí se mu jako Štěpán Marcipán, princ z lesa.

Skřítek ho pozve k sobě domů na palačinky, pak jdou spolu chytat pulce a chytí jich plnou sklenici. Po zamíchání sklenice proutkem se všichni pulci promění v jednu žábu. Štěpán ji na nabádání Umpina políbí a ze žáby se stává princ Carolus Rex, který byl do pulců zakletý.

Všichni se vydávají na blízký zámek, kde na pořádek dohlíží mloci, coby zámečtí vojáci.

Král, Carolusův otec, náhle zemřel. Bylo mu prý ukradeno srdce. Mloci to oznámili po Carolusově návratu na zámek.

Královna je panovačná žena, která při každé nelibosti přikazuje mlokům zavřít dotyčného do hladomorny.

Aurora je princezna, která však Štěpánovi připomíná jeho sestřenici Kamilu z Telemarku.

Před jídlem všichni sestavují z písmenkových sušenek slova a věty. Štěpán neumí ještě číst a psát. Královna se nad jeho nesmyslnou větou zlobí a hrozí mu hladomornou. Ukáže se však, že Štěpánova věta je psána v řeči skřítků a zní, že královo srdce ukradli mloci. Nato královna přikáže mlokům, aby se navzájem pochytili a zavřeli do hladomorny. Nastává převrat, při kterém je princezna uvězněna a královna s Carolusem uvržena do hladomorny. Jednomu z mloků vyklouzne z ruky žába, královo srdce.

Štěpán žábu chytí a odnese ke králi. Vráti mu jeho srdce a král se probudí. Je to dobrý a moudrý král.

Vytáhnou spolu z hladomorny skřítku Umpina, kam ho poslala královna ještě před jídlem se sušenkovými písmenky. Zachrání princeznu z věže a královnu s Carolusem z hladomorny.

U stolu v zahradě se shromáždí celá královská rodina i s Umpinem. Štěpánovi je představen zámecký maršálek. Ten umí číst myšlenky a brzy začne mluvit proti Štěpánovi za to, na co myslí. Tedy, že královna je po celou dobu příběhu od pasu nahoru nahá a chlapeci se to nelíbí.

Je zahájen soud ve kterém předsedá maršálek, jenž čte myšlenky. Štěpán

a Umpin jsou nakonec uvrženi do hladomorny, jak se královna dožadovala. Na jejím dně ale v loďce prchají a ocitají se u lesního jezírka, jako na začátku.

Umpin Štěpánovi říká, že je jen jeho fantazie a on, aby se mohl vrátit domů, musí nejdříve svůj sen, který se mu zdá, porazit. Sám také nemůže do jednoho zámku vstoupit dvakrát, a tak se se Štěpánem loučí.

Štěpán se vrací na zámek. Jeden uvězněný mlok v kleci mu výměnou za svobodu prozradí, že ukrást královo srdce nařídil maršálek. Štěpán pak maršálka před celou královskou rodinou odhalí. Královna donutí maršálka přečíst nahlas jeho vlastní myšlenky a tak je prozrazen. Poté i ze zámku vyhnán.

Štěpán obdrží od princezny diplom, Carolus ho pasuje na rytíře.

Příběh je zakončen procházkou a rozmluvou Štěpána a krále. Nastává nový den.

Štěpán přišel před časem o dědečka, kterému přestalo bít srdce. V příběhu se k této události vyskytují různé vložené úseky. Nyní se pro chlapce král i jeho dědeček podobají jeden druhému tak moc, že téměř mluví se svým dědečkem. Mají spolu poslední řeč a poslední rozloučení. Dědeček zůstává ve Štěpánově srdci, aby se odtamtud díval na okolní svět.

Ústředním tématem příběhu, který je vyprávěn z pohledu chlapce, je smrt blízké osoby a způsoby vyrovnání se s touto událostí. Je zde znázorněno prosté uvažování malého chlapce, který pomocí snu přenesne smutnou událost do jiné podoby a nalezne si v ní jakési smíření.

1.3.8 Kouzelný kalendář

Tato kniha je o malé dívce jménem Elisabet Hansenová, která jednoho dne nakupovala s maminkou před Vánoci ve velikém nákupním domě a našla tam mezi plyšovými hračkami i beránka. Ten záhy na to ožívá a utíká z obchodního domu před věčnými rozhovory lidí a neustávajícím cinkáním pokladen.

Elisabet se za beránkem rozběhne, běží za ním až ven z obchodního domu do lesa a tam se setká s andělem Efirielem.

Od té doby Elisabet putuje se svými novými přáteli proti času do Betléma, aby tam pozdravili právě narozeného Ježíška. Jdou z Norska do Betléma a k nim se postupně na různých místech přidávají další poutníci a rozšiřují tak jejich výpravu. Na konci cesty v ní jsou norská dívka Elisabet, anděl Efiriel, Umuriel, Serafiel, Cherubiel a Evangeliel, pastýři Jozue, Jakub, Izák a Daniel, sedm oveček, tři králové z východu jménem Kašpar, Baltazar a Melichar, zemský správce v Sýrii Kvirinius, císař římského impéria Augustus, a hostinský.

Jejich cesta vede městy Halden, Kungälv, Göteborg, Halmstad, Lund, Kolding, Hamburk, Hameln, Kolín nad Rýnem, Worms, Basilej, Průsmyk sv. Bernarda, Benátky, Terst, Split, Dubrovník, Soluň, Konstantinopol, Chalcedon, Myra, Antiochie, Damašek, Jeruzalém, Betlém. Zastavují se i na místech mezi těmito městy, neboť v příběhu zaznívají i různé historické zajímavosti vztahující se ke křesťanství.

Příběh o Elisabet ale není čtenáři předáván přímo. Druhou hlavní postavou knihy je malý Jáchym, který v předvánočním čase s tatínkem objeví v jednom knihkupectví velmi starý a jistě ručně dělaný adventní kalendář. Každý den v něm Jáchym otevře

jedno okénko a z něho vypadne složený papír s částí příběhu o Elisabet. V okénku je vždy také obrázek, vztahující se k ději na složeném listě uvnitř. Jáchym napřed tyto listy před rodiči ukrývá, neboť je jimi chce překvapit jako vánočním dárkem. Jeho tajemství je ale prozrazeno a příběh kalendáře čte celá rodina. Mají z něj velkou radost, ale také je pro ně záhadou.

Před lety se v Norsku opravdu ztratila holčička ve věku Elisabet a pátrání po ní nic nezjistilo. Rodina uvažuje, jestli by Elisabet v příběhu kalendáře mohla být skutečně ona dotyčná ztracená dívka.

Kalendář vytvořil prodavač květin Jan a rodina se s ním snaží zkontaktovat. Závěrem se ukáže, že Jan jistou Elisabet zná a vyslechl její podivný příběh, který mu byl inspirací pro texty v kalendáři.

Krátce na to, kdy Elisabet v příběhu vstoupí do chlěva k právě narozenému Ježíškovi, přichází k rodině Štěpána na návštěvu i Elisabet a Jan vypráví její příběh. Tedy, že kdysi se opravdu narodila v Norsku, ale byla unesena, pak žila mezi chudými v okolí Betléma, mezi pastevci, poté po utečeneckých táborech v Jordánsku a Libanonu. Zanedlouho odjela do Říma, aby tam informovala o situaci v táborech. Tam se setkala s Janem, který sám pochází z Damašku a pověděla mu svůj příběh. Pak se mu ztratila a Janovi se teprve po letech s pomocí adventního kalendáře podařilo Elisabet znovu nalézt. Jáchym se totiž správně domníval, že obrácené Elisabetino jméno, Tebasile, může být jejím příjmením, ne další osobou. Tímto svým poznatkem vyřeší záhadu.

Matka Elisabet se tedy po více jak čtyřiceti letech znovu setkává se svou dcerou a Jáchym a jeho rodiče dostali výjimečný vánoční dárek. Příběh uzavírá Jan s Elisabet, kdy Elisabet se opět rozeběhne pryč jako kdysi a Jan jí následuje.

Jáchym má toho večera, když se dívá z okna, pocit, jakoby na okamžik spatřil krásné procesí s anděly, jako se v příběhu z kalendáře stalo několika obyvatelům měst, než jim poutníci na cestě do Betléma utekli v čase.

Ústředním tématem knihy je zde křesťanství, jeho nejzákladnější principy a poslání. Anděl Efiriel je zde jakýmsi průvodcem, jenž vysvětluje a vypráví o místech, činech a Bohu.

1.3.9 Dívka s pomeranči

Georg Røad bydlí v Humleveien v Oslu a je mu patnáct let. Jeho babička teprve nyní, po jedenácti letech, nalezne dopis pro Georga od jeho otce, který zemřel, když jemu byly necelé čtyři roky.

Tehdy byl Georg příliš malý, než aby s ním otec mohl vážně promluvit a položit mu důležitou otázku, na níž si velice přál znát odpověď. Dopis byl ukrytý v dětském kočárku, ve kterém otec syna vozil do školky.

Otec, Jan Olav, od Velikonoc toho roku věděl, že je nemocný. Byl si vědom toho, že tento svět brzy opustí. Nejvíce ho mrzelo, že nebude moci lépe poznat svého syna, až vyroste. V čase, který mu zbýval, krom jiného, napsal pro syna dopis.

V něm vypráví o jeho setkání s Dívkou s pomeranči v tramvaji. Jak jí nechtíc rozsypal pytel s pomeranči, jak ji poté hledal, aby jí to vynahradil, o tom, jak se mu od začátku zalíbila a on jí. Vypráví, jak po ní pátral, jak procházel Oslo a jeho části,

popisuje své neúspěchy i doufání. Pak se s Dívkou s pomeranči setká znovu, náhodou, v kavárně. Poté v kostele na vánoční mši. Tehdy se jí dotýkal na stříbrné sponce, co měla ve vlasech. Od té doby vždy na tuto krátkou chvíli intenzivně vzpomínal. Pak mu Dívka ale odjela taxíkem a předtím ho požádala, aby na ni půl roku vydržel čekat.

Studoval v tom čase medicínu, byl později lékař. Když se půl rok blížil ke konci, přišla mu domů pohlednice ze Sevilli ve Španělsku. Věděl, že je od Dívky. Půjčil si od rodičů peníze a vydal se za ní do Španělska. Život vnímal jako pohádku, kde každá má svá pravidla, která se musí dodržovat. I když jim člověk vždy nerozumí. Prostě je musí dodržet.

Opravdu se po dlouhém čekání a přemítání nad všemi okolnostmi s Dívkou v Seville setkal. Dlouze spolu promluvili. Jan Olav Dívku konečně poznává. Jako malé děti si spolu venku hrály, bydlely v sousedství. Její jméno je Veronika. Na půl roku do Španělska odjela kvůli malířské škole a spousty pomerančů v Oslu kupovala právě proto, že je pečlivě malovala.

Vrátili se do Norska a začali spolu žít. Po půl druhém roce se jim narodil Georg. To tatínek synovi skrze dopis vypověděl.

Georg psaní v knize proložil vlastními texty a vlastně promlouvá ke čtenáři, jemuž je celá kniha, jeho i otce, určena. Dívka s pomeranči je tedy jeho maminka.

Babička a dědeček k nim jezdí na návštěvy. Po letech, kdy Georgův otec zemřel, přišel k nim do rodiny Jørgen, který se snažil otce nahradit. Je otcem Miriam, Georgovi sestřičky.

Otec se v příběhu zmiňuje, že jednou viděl Dívku s pomeranči, kdy ještě dlouho neznal její jméno, nasednout k muži v bílé toyotě. Ukáže se, že tím mužem byl právě Jørgen.

Když Georg čte otcův dopis, uvědomuje si, že si ho vlastně nepamatuje jinak, než z fotek a videí. A přitom mu otec líčí, jak spolu seděli na jejich žluté pohovce, jak syna vozil v kočárku podél jezera Sogn, jak poslední noci, než z domova odešel do nemocnice, seděl v noci s malým Georgem na klíně na terase a dívali se na hvězdy.

Vyprávěl mu tehdy o vesmíru. Připadalo jim, jakoby letěli raketou. Bylo to pár měsíců poté, co byl vypuštěn Hubbleův teleskop. Měl jen chybně vybroušené sklo a otec se syna v dopise po těch letech ptá, jestli se podařilo teleskop opravit a jak to s ním vypadá. Ptá se na mnohé.

Georg má od mala velký zájem o vesmír a jeho nedávná dlouhá seminární práce pojednávala právě o Hubbleově teleskopu. Nyní už ví proč jej vesmír tak přitahuje, proč ho tak zkoumal, proč si vybral právě takové téma pro svou práci.

Otec se nevyhnutelně sám sebe ptá, jestli se po smrti zase někdy vrátí. Pak praví: „(...) *Snít o něčem nepravděpodobném má své jméno. Říká se tomu naděje.*“

Jeho důležitá otázka Georgovi, kterou sám před sebe musel postavit a zodpovědět, zní: „*Co by sis vybral, kdybys dostal tu možnost? Rozhodl by ses žít krátkou chvílí na Zemi a pak být po pár letech od všeho odtržen a nikdy nemít možnost se vrátit? A nebo bys s díky odmítl?*“

Georg nakonec přiznává, že by se rozhodl stejně jako otec, tedy pro život, byť krátký. Svět byl pro jeho otce pohádkou, plnou údivů a náhod, které dohromady daly vzniknout i Georgovi. Kdyby cokoli z toho bylo jen trochu jinak, Georg by vůbec nemusel být. Otec život nazývá gigantickou loterií. A Georga považuje právě za takový

vítězný los.

Jedná se o dalekosáhlé sdělení otce synovi skrze čas, jenž je rozdělil. Hlavním tématem je zde život sám, jeho nevyzpytatelnost, a též úděl člověka na světě. Nepochybně jednu z hlavních rolí zde hraje také čas.

1.3.10 Haló! Je tu někdo?

Celý příběh se odehrává formou dopisu, který píše strýc Jáchym své neteři Kamile. V tomto čase osmiletá dívka očekává příchod sourozence do rodiny.

Jáchym kdysi přesně v jejím věku očekával to samé, a proto se rozhodl podělit se s ní o svůj zážitek právě teď.

Od počátku byl Jáchym pevně přesvědčený, že bude mít bratříčka. Jednou v noci ho tatínek náhle probudil a řekl mu, že s maminkou jede do porodnice. Teta Helena měla přijet k nim domů prvním ranním autobusem, aby Jáchym nebyl sám doma.

Ještě než teta Helena přišla, uviděl Jáchym ráno na jabloni na jejich zahradě viset za kalhoty kluka. Nebyl to však pozemský kluk, ale mimozemšťan jménem Mika.

Mika nejprve nerozumí, kde je na Zemi nahoře a kde dole, stejně tak, když člověk stojí na Měsíci. Nezná pozemské chutě a historii vývoje savců. Vše se mu Jáchym snaží postupně vysvětlit, stejně tak se na oplátku dozvídá, jaký je svět na Mikově planetě, a také o původu jeho druhu. Miku fascinuje vajíčko, leká se zvuku telefonu, vyptává se na dinosaury z encyklopedie. Když je rozrušený, třepetá rukama s roztaženými prsty. Když se mu něco zakáže, začne křičet, dokud ho Jáchym nezačne hladit po zádech.

Na Mikově planetě je pravidlem, že když někdo položí zajímavou otázku, druhý se mu ukloní. Je to nové poznání i pro Jáchyma, stejně jako mnoho jiných věcí, nad kterými se musí díky Mikovi zamyslet.

Byli spolu na loďce a chytili rybu. Mika ochutnal palačinku a zkoumal přírodu lupou. Opět zde zaznívají otázky po původu a stvoření člověka, a zda-li ho třeba nevyzvedla z oceánu nějaká síla, která mu dala vše, co k bytí člověkem patří.

Jáchym a Mika jsou spolu celý den a zdárně se vyhýbají tetě Heleně, která o Jáchymově podivném návštěvníkovi neví.

Večer se Mika uloží pod Jáchymovu postel a ještě chvíli si povídají. Ráno již Jáchym nemůže Mika najít. Zato však dostává od tety Heleny zprávu, že se mu narodil bratříček.

Celé jeho snové dobrodružství, je tedy jeho přípravou na příchod sourozence, kdy mu bude muset všechno ukázat a vysvětlit, jak to na světě chodí. Mika, tím že byl z jiné planety, totiž na Zemi přišel úplně stejně, jako novorozeně. Neznalý, všemu se divil, vše chtěl poznat a vyzkoušet si.

1.3.11 Principálova dcera

Příběh je vyprávěný Petrem samotným. Už jako malý byl někdy nazýván Petr Pavouk, což vzešlo z návštěvy muzea s otcem, kdy se díval na pavoučka ve velmi starém jantaru. Otec s nimi ale nebydlel, odstěhoval se. Od té doby se Petrovi také často zjevoval mužíček s bambusovou holí, kterého viděl jen on sám. Říkal mu Metr.

Petr byl od mala samotář. Měl nevyčerpatelně rozsáhlou fantazii a s tou si vystačil. S dětmi svého věku si nehrál, připadalo mu to zbytečné a více ho těšilo vymýšlet si vlastní hry se svými postavami ve své hlavě. Pozoroval lidi kolem, aniž by měl potřebu s nimi mluvit. Rád také telefonoval a anonymně lidi řídil. Svolał třeba mnoho taxíků na konec jejich ulice s tím, že si je objednala jedna paní na odvoz hostů ze svatby. Jen se díval z okna a byl velmi spokojený.

V té době také matce vyprávěl první smyšlený příběh o principálově dceři. Jmenovala se Panina Manina. Cvičí na visuté hrazdě. Principálovi se kdysi před lety dcera ztratila, myslelo se, že se utopila, ale z vody ji vytáhla jedna věštkyně, co bydlela sama a vychovala ji. Dívka se později dostala do cirkusu. Nevěděla kdo je její otec, stejně jako principál nevěděl, že se opět shledal se svou dcerou. Zjistí to, teprve když při představení Panina Manina spadne z hrazdy, zraní se a on se nad ní skloní. Poznává řetízek s pavoučkem z jantaru, který kdysi malé dceři dal.

Své literární útržky příběhů později začal na škole vyměňovat za peníze. Psal úkoly spolužákům právě tak kvalitní, jak by napsal dotyčný sám, aby se neodhalil. To probíhalo na smluvenou objednávku a svou firmu Petr nazval Služby žákům. Díky provozování těchto výměn přestal být ve škole od některých bit.

Již od školky měl pocit, že je to právě on, kdo všechny ovládá, on je ředitelem manéže a všichni, i učitelé a spolužáci, se vlastně chovají podle jeho plánů.

Často chodil s matkou do kina nebo divadla na kulturně vysoce hodnocená představení. Svým intelektem představení ještě vylepšoval, a s matkou se dělil o kritiku na herce, režiséry, měl obrovský přehled.

Někdy se sám pozval k sousedovi v přízemí, který měl televizor a labradora. Televize byla v té době novinka a Petr do sebe vtahoval i kulturu tohoto druhu. Poukazuje při této příležitosti i na téměř jednotný způsob života jeho vrstevníků i dospělých. Od kupování stejných sladkostí o sobotách, přes stejné pohoštění návštěvy u dospělých. Tak byla kultura nastavena.

Když byl Petr v posledním ročníku gymnázia, zemřela mu matka. Krátce před tím se matka s otcem usmířili a znovu našli svou lásku. S otcem se Petr domluvil, že zůstane sám bydlet v jejich bytě.

Petr dál chtěl chodit do kina a divadla, ale neměl s kým. Začal oslovovat slečny na ulici. Tím se započala dlouhá řada setkání, která po kultuře končila večeří a milostným přenocováním dívky v Petrově bytě. Petr si však nepřál se k žádné z dívek vázat. Proto málo která u něj přespávala více než jednou. Na odchodu některé dostali jako dárek něco z matčina šatníku. Otcí Petr řekl, že oblečení daroval Armádě spásy.

Dále se věnoval psaní synopsí příběhů. Nikdy netoužil po tom být slavný a všem na očích, proto také nikdy nic knižně nevydal. Sám byl přesvědčen, že dokončování příběhu knihy v celém potřebném rozsahu ani není pro něj. On byl schopen na místě vymyslet dokonalou zápletku a kostru příběhu a to různých žánrů, v tom vynikal. Ale

sám říkal, že roky setrvat u psaní jediného příběhu by nedokázal. To přenechával spisovatelům.

Protože mu nestačili peníze od otce a z něčeho platit dámské návštěvy musel, chodil do literárních klubů a kaváren, kde se scházeli spisovatelé zavedení i teprve začínající či ne příliš úspěšní. Poprvé nabídl text své synopse za úhradu pití a další částky k tomu opravdovému spisovateli. A ten na to za smluvených podmínek rád přistoupil.

Petr svou firmu nazval Spisovatelské služby a vytvořil v ní dokonalý systém, který chránil jeho i firmu. Svou fantazii nedokázal ovládat, skutečnost mu od mala splyvala s představami a jen stěží je později dokázal ve vzpomínkách správně rozdělit. On byl skutečným Pavoukem. Své náměty na literární díla pouštěl po nitkách k zoufalým spisovatelům, kteří třeba uměli výborně psát, ale postrádali právě nápady na svá díla. To byla jedna ze skupin jeho klientů. Ale Petr nikdy nevydal jeden námět více lidem, nesměl se prozradit, jediné spojení existovalo mezi ním a dotyčným spisovatelem. Ač byl zpočátku každý spisovatel přesvědčen, že on je ten jediný, komu Petr poskytuje za peníze nápady a synopse, jejich počet se rozrůstal. A Petr dbal na to, aby spisovatelé o sobě navzájem nevěděli, i když později seděl v kavárně s více svými klienty u jednoho stolu.

Užíval si to. Finančně byl zajištěn, diktafonem a kopiemi dokladů přijatých peněz se jistil proti křivému obvinění. Byl nedotknutelný, neboť stejně jako on slíbil, že co spisovateli prodá, přechází zcela do jeho vlastnictví jako spisovatelův vlastní nápad, stejně tak spisovatel se nejvíce hrozil toho, že vyjde na světlo, odkud tak skvělý motiv na knihu má.

Petr byl vítaným společníkem, byl oblíbený, známý ve společenských kruzích, užíval si, když za něj obvykle po restauracích platili jiní a on byl na vrcholu všeho, na vrcholu pyramidy, kterou sám vystavěl. Byť později vydané knihy nenesli na obálce jeho jméno, on byl spokojen, protože to byl on, kdo celé tohle dění ovládal. Působil mezi spisovateli po celém Oslu, pak v celém Norsku, až rozšířil svou působnost do zahraničí.

Pak potkal Marii. Bylo jí dvacet devět a byla o deset let starší než Petr. Intelektuálně ale Petr poprvé usoudil, že mu tato dívka stačí, že je vyspělá a zamiloval se do ní. Byli spolu krátce, až Marie přišla s tím, že by nedokázala trvale žít s jedním mužem, ale chce, aby byl Petr otcem jejího dítěte. Pak odjede ze země a nechce, aby si dítě utvořilo představu otce, ani aby Petr věděl, jak se dítě jmenuje. Petrovi to zcela vyhovovalo a ochotně souhlasil. Marie byla jediná, komu otevřeně a bezplatně vyprávěl své smyšlené příběhy. Jen párkrát se poté v průběhu tří let s dcerou a Marií setkal, a vždy Marie dceru oslovovala jako Zlatíčko.

Petr i pro čtenáře jen tak vypráví hlavní obsahy různých příběhů, i složitých a zajímavých. Z hlavy popisuje propracovanou šachovou partii smyšleného vévody, který uspořádal zahradní slavnost s živými figurkami. Jindy nemoc vyhubila skoro celé lidstvo a zůstalo jen tři sta třicet devět lidí na několika málo lokalitách po světě.

Při jednom setkání vypráví Petr dceři opět příběh z cirkusu. Tentokrát se ale děvčátko ztratí v lese, až najde maringotku jedné paní. Ta dítě vychová a z Paniny Maniny je provazochodkyně. Po letech v úplně jiném státě, kde právě cirkus vystupoval, předvedla dívka své umění a principál ji přijal. „Říká se, že krev není

voda,“ děl Petr při několika příležitostech. Když dívka vystupovala v manéži, najednou si při pohledu na principála uvědomila, že je to její otec. Spadla a když k ní principál přiběhl, objala ho a i on poznal, že se znovu shledal se svou dcerou.

Po tomto vyprávění získalo Zlatíčko náhlou a snad i krátkou potuchu otce. Na to Marie s dcerou opět odjíždí ze země a Petr se s nimi již nevidá.

Dívky z ulice už domů nezve, spí se spisovatelkami, které tak dobrovolně činí výměnou za skvělou synopsi ke svému dílu. Petrova živnost je široce rozvinutá, působí nejen po Skandinávii, ale i po Evropě, Americe, prakticky po celém světě. Petr je na svém vrcholu.

Doba se ale mění a někteří spisovatelé se obávají prozrazení. Petr se nechává zaměstnat u jednoho velikého nakladatelství a v rámci své funkce objíždí knižní veletrhy a festivaly. Má to rád, cestuje, doporučuje knihy zahraničním vydavatelům a na jeho názor všichni dají. Přitom si s potěšením uvědomuje, že mnoho těchto oceněných knih, bestselerů a debutů, které mu procházejí pod rukama, pochází z jeho hlavy. Neobává se napsat i kritiku v tom smyslu, že spisovatel mohl využít dobré zápletky lépe. Jindy byl s autorovou prací spokojený.

Je klidný do té doby, dokud není v Německu vydána kniha jedné autorky se stejnou zápletkou, jakou už před léty prodal svému klientovi. Je zneklidněný, protože jediná osoba, která tuhle jeho zápletku mimo jeho klienta vyslechla, je Marie.

Na knižním veletrhu v Itálii cítí Petr změněnou atmosféru. Proslýchá se o Pavoukovi, i když se neví, kdo to je, a spisovatelé, kteří nemají čisté svědomí, se bojí. Bojí se i nakladatelé a Petr je varován před možnou vlastní vraždou.

Odlétá letadlem a ubytuje se v hotelu. Sepisuje svůj vlastní životní příběh. Nejprve jako pojistku, aby odradil případné úklady na svou osobu. Vlastně hrozí autorům prozrazením, jestli mu budou chtít ublížit. Ale jeho osobnímu příběhu se dostává spíše životního vyjasnění, než hrozby jiným.

Vzpomíná například, jak jako malý popsal matčiny tapety v ložnici příběhem, který vymyslel přímo pro ni. Ale matka radost neměla a zavřela ho do koupelny. Zavolala otci, zlobila se i na něj a přiměla ho přijet a vytapetovat. Po této události Petr matce slíbil, že již nikdy neuvidí nic z toho co napíše, ani písmeno. A opravdu tomu tak bylo, matka neviděla ani synovi sešity do školy a učitelé Petra hájili, že to ani není potřeba, že jeho úkony jsou v pořádku.

Petr nejednou poznamenává, že se snaží zapomenout na něco, na co si nemůže vzpomenout. To zaznívá už na začátku jeho příběhu.

V hotelu je týden a krátce před koncem svého pobytu potkává Beatu. Ženu, s kterou jako jedinou, krom Marie, znovu cítí souznění. Marii nedávno zemřela matka a o otci nemluví. Petr neprozradí své pravé jméno, neboť si není jistý, jestli Beata není spojena s jeho případnými vrahy. Krátce po seznámení se spolu milují v bouřce a Petr pak dívce vypráví další ze svých příběhů.

I tento je do třetice z prostředí cirkusu. Principálovi zemřela žena a jeho dcera při vystoupení vždy sedávala v první řadě a při číslech účinkujících vbíhala mezi ně a ukazovala vlastní show. Lidé se kolikrát více těšili, co si principálova dcera vymyslí tentokráte, než na čísla programu. Ruský klaun byl ale ohledně toho nespokojen a zařídil únos principálovi dcery do Ruska. Po letech, kdy dívka opět na své spojení s cirkusem zcela zapoměla, si v úplně jiné zemi kupuje z potěšení lístky a sedá v cirkuse

do první řady. Po zahájení ale jako v transu vběhne mezi účinkující a tančí a je šťastná. Když se vzpomene a uvidí principála, pochopí, že je to její otec a principál pochopí, že našel svou dceru.

Po tomto příběhu je Beata rozrušená a nazývá Petra zrudou. Petr v hotelu dochází k pravdě, která ho konečně dostihla. Beata je jeho dcera, je jí dvacet devět a jemu čtyřicet osm. Je stejně stará, jako byla tehdy Marie, když otěhotněla. V čase dvacátých devátých narozenin Beaty, Marie zemřela. Petr je na konci své cesty. Jeho jediné přání je smět být člověkem. Uvědomuje si, jak moc by prosil o něco tak prostého, jako být otcem vlastní dceři.

Mužiček s bambusovou holí Petra vybízí, ať se pokusí si vzpomenout, co se tehdy stalo, když byl malý. Celý čas se na to snažil zapomenout, a přeci se mu to zcela nikdy nepodařilo. Petr píše svůj poslední příběh.

On, matka a otec byli spokojenou rodinou. Jednou otec vedl Petra do školky, ale učitelky byli nemocné, a tak se s ním vracel domů. Ještě koupil synovi a ženě svačinu. Doma ji však našel téměř nahou s novým sousedem z přízemí, co měl labradora. Křičeli na sebe všichni přítomní, i Petr na dospělé, až utekl a schoval se ve sklepě. Tam k němu přišla matka.

Petrovi se dostává životního prozření a s výkladem svého dětství provždy mizí i skřítek s bambusovou holí. Petr prohrává sám se sebou, zničilo ho vědomí o vlastní výjimečnosti. Trhlinou na jeho dokonalé síti byla Marie, které vyprávěl příběhy, a které ona poté vyprávěla dceři. Onen román z Německa, který se zápletkou tak podobal tomu norskému, totiž napsala Beata, která se pokoušela začít psát. Petrovo myšlení se ubírá k podlaze hotelu, v počtu čtverců na podlaze vidí vyšší souvislost všeho. Je to konečné dokreslení jeho bytosti. Na počítač nejprve chtěl položit lístek, že jeho obsah, všechny jeho nápady, synopse a základy děl, jsou k dispozici volně pro všechny spisovatele světa. Pak ale na lístek napíše jen jméno Beaty. Ta posléze zaklepe na dveře a Petr sám neví, když k nim přistupuje, jestli je to jeho konec nebo zcela nový začátek.

Gaarder napsal velmi silný lidský příběh velice talentovaného člověka, jehož nakonec stejně dohnal vlastní osud. Kniha nemá ani tolik stran, jako je přesycena nápady a útržky promyšlených dějů. Je výpovědí o myšlení a duševních pochodech člověka, jenž se nedokázal vyrovnat s rozvodem rodičů v dětství a jeho život byl napůl stejně smyšleným příběhem, jaké on sám poskytoval jiným.

Čtenáři se zde dostává vzhledu do literárního světa, i je mu předloženo téma lidského osudu, údělu a života jako takového. Nevyzpytatelnost cest odkazuje znovu k tezi, že krev není voda.

1.3.12 Tajemství karet

Chlapec Hans Thomas z Arendalu projíždí se svým otcem přes celou Evropu. Putují do Řecka, kde jak doufají, naleznou matku, která od nich před lety odešla a ztratila se ve světě módy.

Otec, bývalý námořník, navštěvoval kurz filosofie a vypráví chlapci o různých místech, kterými projíždí ve spojitosti s filosofií a filosofech samotných, kteří tam působili. Postupem příběhu se stává filosofem i Hans Thomas. Otec v každém městě,

kam přijedou, koupí balíček karet, vezme z něj místně ztvárněného žolíka, a zbytek karet daruje nebo vyhodí. Někdy o kartu žolíka požádá hráče jen tak, když je vidí. Toto probíhá po celou jejich cestu do Řecka. Otec také pravidelně na cestě vyhlašuje kuřácké zastávky, jak jim oba se synem říkají, a tehdy pronáší filosofické přednášky. Sám si připadá jako žolík, který nepatří mezi žádné ze čtyř skupin karet.

U jedné benzínové pumpy dostává Hans Thomas od trpaslíka malou lupu. Nedlouho poté přijíždějí do horského městečka ve Švýcarsku, Dorfu. Tam chlapec dostává od místního pekaře bochánky na cestu a v jednom z nich je ukryta malá knížečka s velmi drobným písmem. Pokračují v cestě a chlapec knížečku ukrývá před otcem, neboť slíbil pekaři z Dorfu, že její tajemství neprozradí.

Knihy *Tajemství karet* je psána dvěma způsoby, které se po částech prolínají. Čtenář jednak sleduje cestu Hanse Thomase a jeho otce do Řecka, zároveň příběh v maličké knížce, kterou dostal Hans Thomas od pekaře v Dorfu, a která je nazývána Kolibří knížkou.

V Kolibří knížce je příběh, který vypráví Albert, pekař z Dorfu, Ludvíkovi, který mu kdysi vyprávěl předchozí pekař z Dorfu Hans.

Albert, bývalý námořník, přežil jako jediný z posádky ztroskotání lodi jménem Maria. Z pobřeží se vydal dál do ostrova, a ten jakoby se stále zvětšoval, ačkoli se zprvu zdál velmi malý. Albert potkává trpaslíky. Každý z nich je oblečen jako jedna z karet na pasiáns. Trpaslíci jsou utříděni, jak sami říkají, do čtyř rodin, podle druhu karet. Každá z rodin má na ostrově svou roli. Jak Albert prochází ostrovem a potkává trpaslíky, velice obtížně se mu s nimi komunikuje. Odpovídají nepřesně, mají vlastní logiku řeči a především se drží jakéhosi vlastního řádu, který mezi nimi koluje.

Albert se skrze trpaslíky dostává až ke starci jménem Frode. Byl to právě on, kdo kdysi na tomto ostrově před více jak jednapadesáti lety ztroskotal jako námořník a jediný z lodi se zachránil. V kapse měl přitom jen balíček karet. Vypráví Albertovi svůj příběh.

Jeho karty se mu po ztroskotání staly jedinými přáteli. Mluvil s nimi, dal jim povahu, utřídil je do skupin jako do čtyř rodin, uspořádal vlastní řád. Tak s nimi žil ve vlastní myslí a nebyl sám. Nejživější byli jeho přátelé v noci, když on, mistr, spal.

Jednoho dne se však Frode vzbudil a dvě z jeho karet přicházeli za úsvitu k němu jako živé postavy. Byli to Srdcový král a Křížový kluk a byli prvními obyvateli z trpaslíků. Po nich postupně přicházeli další. Poslední se po dlouhém čase objevil na ostrově Žolík.

Zde je popsána tajemná souvislost mezi počtem karet a celým kalendářním rokem. Padesát dva karet jako stejný počet týdnů v roce, padesát dva krát počet dní v týdnu je tři sta šedesát pět jako dní v roce a podobné shody. Žolíkovi patří dva poslední dny každé čtyři roky.

Když Frode dovypráví Albertovi svůj příběh, zjistí se, že je Albertův ztracený dědeček a mají ze shledání velikou radost. Je to přesně padesát dva let, co se Forde ztratil.

Následující den se koná Žolíková slavnost, neboť začínají jeho dny. Při ní jsou všechny karty z ostrova shromážděny a každá poví jednu větu, kterou si připravila. Všechny karty stojí v kruhu podle své hodnoty, každá v kruhu má své místo. Jak mluví, tvoří se příběh. „*Karty mají pravdu*,“ zaznívá několikrát v příběhu. Vychází najevo kus

historie, ale i budoucnosti, o které nikdo z lidí nemohl vědět, že se stane.

Součástí tohoto příběhu je i proroctví, že Frode zemře a zabijí ho karty. To se záhy na slavnosti skutečně stane, neboť Frode neunesl tíhu vědomí, že karty, zejména Žolík, prolomili jeho tajemství o nich samotných.

Právě Žolík ostatní karty poučí o jejich původu ve chvíli, kdy má být sám za podobné řeči kartami zabit.

Žolík má zvláštní místo, neboť nepatří mezi žádnou ze čtyř rodin karet. Dlouho se také trápil tím, jak svět a věci na něm vlastně fungují. Frode z něho byl nervózní a na slavnosti se další část proroctví vyplnila.

Před ostatními kartami Albert a Žolík prchají ze slavnosti, aby je karty nezabili a prchají cestou, kterou přicházel do vesnice trpaslíků Albert po svém ztroskotání. Nakonec spolu uprchnou i ze samotného ostrova, který se stále zmenšuje, jak z něj utíkali, až se ztratil úplně.

Albert vzal s sebou z ostrova skleněnou kouli. V jezírku do ní nabral vodu a zvláštní zlaté rybky. Jak ale pospíchal, kus skleněné koule se odštípl. Žolík vzal z ostrova láhev s purpurovou limonádou, jak ji Frode nazýval, která obsahovala všechno, co bylo na světě. Kdo se napil, mohl být na chvíli světem samotným. Proto ji také brzy Frode sám přestal pít, aby se ve světě neztratil. Pili ji jen hojně trpaslíci, aby zapomněli na všechno, čemu nerozumí a čím dál víc z toho hloupli. V přístavu, kam se Albert se Žolíkem dostávají, se Žolík ihned po přistání ztrácí a Albert ho léta nevidí.

Hans Thomas čte Kolibří knížku právě pomocí lupy, která je ze střeptu skleněné koule na rybičky. U pekaře v Dorfu viděl v jeho krámkou kouli se zvláštními zlatými rybičkami, a teď už ví, odkud pocházejí. Nacházejí maminku v Řecku a odvázejí si ji s tatínkem domů. Hans Thomas již tuší, že ten pekař v Dorfu, od kterého dostal bochánky se zapečenou Kolibří knížkou v jednom z nich, je jeho dědeček, otcův na moři ztracený otec. Slíbil pekaři, že tajemství Kolibří knížky, zpověď jednoho velikého tajemství, nikomu neprozradí. Ale jak se snažil rodiče přemluvit, aby se i na zpáteční cestě vydali přes Dorf, z neopatrnosti to při jedné zastávce prozradil.

V té chvíli je Kolibří knížka, zanechaná na zadním sedadle jejich auta, Žolíkem ukradena. Žolík totiž stále běhá po světě mezi lidmi, byť v přestrojení. On dal chlapci lupu u benzínové pumpy, aby dokázal přečíst maličké písmo v Kolibří knížce.

Rodiče sice chlapci jeho příběh příliš nevěří, ale do Dorfu se vydají. Tam se dozvídají, že babička, matka otce Hanse Thomase, se do Dorfu vypravila jen několik málo dní před nimi. Po mnoha letech jí její ztracený manžel zavolal telefonem a ona k němu přijela. Avšak den předtím než dorazí Hans Thomas a jeho otec se může konečně setkat a poprvé promluvit se svým otcem, kterého nikdy nepoznal, neboť se narodil teprve po jeho ztracení, pekař z Dorfu umírá.

Celá kniha je postavena na filosofickém chápání světa a příběhy jednotlivých postav se ve vrstvách prolínají přes sebe. Celé proroctví karet se vyplnilo. Od prvního ztraceného námořníka na moři, po generaci chlapce Hanse Thomase. Samotnou knihu *Tajemství karet* vlastně píše Hans Thomas pár let po tomto dobrodružství, které mu přineslo hledání ztracené maminky ve světě módy. Píše ji po paměti, neboť Knížku i lupu mu ukradl z auta Žolík, a tak se i jeho vzpomínky časem stávají stále mlhavější. Jistý si však je jednou věcí, a to že Žolík stále běhá po světě mezi lidmi a je jedním z největších filosofů, který lidem nikdy nedopřeje klid.

1.4 ČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST

Knihy Josteina Gaardera po čtenáři vyžadují, aby text pozorně sledoval, přemýšlel o něm a vytvářel vlastní otázky a odpovědi. Zejména je zde nutná schopnost text si správně interpretovat.

K tomu se snaží vést právě čtenářská gramotnost. Díla Josteina Gaardera jsou vhodným zdrojem na její procvičení a konečně i její ověření.

Čtenářská gramotnost by měla být v základním vzdělávání jedním z hlavních vzdělávacích cílů. Ideálně by měla být u každého dítěte rozvinuta na potřebnou úroveň a pomoci mu tak reagovat na povahu dnešního světa a jeho nároků. Čtenářská gramotnost vyžaduje porozumění čtenému a následnou aplikaci, která by měla být podpořena osobní motivací dítěte, aby byla účinná. Pozitivní postoj dítěte ke čtenářské gramotnosti mu pomůže při utváření dalších dovedností i v jiných oblastech, například znalostních nebo sociálních.⁷⁶

Děti by měly číst aktivně, přemýšlet nad textem a kombinovat více postupů, které by je měly dovést ke správnému porozumění. Důležitá je i vizuální struktura textu, která dává ještě před začátkem čtení odhadnout, ve kterých částech textu se pravděpodobně bude vyskytovat účel či hlavní sdělení textu. Čtenář také během čtení předvídá co bude dál, s tím souvisí také to, že některé části textu čtenář čte pomaleji nebo pozorněji, jiné si třeba přečte znovu a některé zcela vynechá. Text je po celou dobu čtenářem podrobován kontrole a rozboru. Čtenář k textu přistupuje s tím, co už ví nebo zná, tedy se svými předchozími zkušenostmi. Pokud se objeví něco nového, je to zasazeno právě do kontextu již dříve poznaného. Čtenář by měl být také schopen na základě zkušeností zhodnotit kvalitu textu, jeho hodnotu a racionálně nebo emocionálně na něj reagovat.⁷⁷

Různé druhy textů umožňují číst každý druh jiným způsobem. Například vyprávěcí text umožňuje čtenáři vžít se do postav a prostředí příběhu, zatímco věcný text poskytuje shrnutí a upřesnění.⁷⁸

1.4.1 Autor a čtenář

Právě porozumění textu čtenářem, je jedním z autorových největších úkolů. Své myšlenky a představy musí formulovat tak, aby se jeho myšlenka a představa konečného výsledku co nejvíce shodovala s myšlenkou či představou čtenáře.

Umělecká komunikace mezi autorem a čtenářem je zprostředkována skrze autorovo dílo. Byť by čtenář o autorově občanské existenci nic nevěděl, jeho podstata je obsažena v textu. K tomu, aby byl text dobře interpretován, je potřeba znát jeho biografické pozadí. Existuje totiž dialektický vztah mezi životem autora a dílem.

76 METODICKÝ PORTÁL RVP. Čtenářská gramotnost v RVP ZV [online]. [cit. 2018-1-4]. Dostupné na WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/12433/CTENARSKA-GRAMOTNOST-V-RVP-ZV.html/>>.

77 Tamtéž.

78 Tamtéž.

Jedno objasňuje druhé a naopak.⁷⁹

Podobně jako autora vůči čtenáři lze vnímat ve více rovinách, platí to samé i o čtenáři. Některé texty jsou na čtenáře přímo zaměřené, pro něj určené, jiné texty jakoby čtenář pouze vnímal a pouštěl k sobě.⁸⁰

1.5 TÉMATA A CÍLE ETICKÉ VÝCHOVY

Jedním z cílů této diplomové práce je i rozvoj etické a osobnostně sociální složky osobnosti. Tvorba Josteina Gaardera obsahuje mnoho z těchto témat a lze z ní tedy čerpat při rozvoji obou těchto složek při působení na jedince.

1.5.1 Témata etické výchovy

Následuje přehled témat v doplňujícím vzdělávacím oboru Etická výchova:⁸¹

1. Mezilidské vztahy a komunikace.
2. Důstojnost lidské osoby. Pozitivní hodnocení sebe.
3. Pozitivní hodnocení druhých.
4. Kreativita a iniciativa. Řešení problémů a úkolů. Přijetí vlastního a společného rozhodnutí.
5. Komunikace citů.
6. Interpersonální a sociální empatie.
7. Asertivita. Zvládnutí agresivity a soutěživosti. Sebeovládání. Řešení konfliktů.
8. Reálné a zobrazené vzory.
9. Prosociální chování v osobnostních vztazích. Pomoc, darování, dělení se, spolupráce, přátelství.
10. Prosociální chování ve veřejném životě. Solidarita a sociální problémy.

Výše jmenovaná témata lze nalézt ve všech dílech Josteina Gaardera. Některá jsou však v jeho knihách zastoupena výrazněji.

Téma *Mezilidské vztahy a komunikace* se v Gaarderově tvorbě vyskytuje velmi často. Je obsaženo ve všech jeho dílech, zvláštní místo zaujímá v knihách *Dívka s pomeranči*, *Jako v zrcadle*, *jen v hádance*, *Anton a Jonatán*, *Hrad v Pyrenejích*.

Téma *Důstojnost lidské osoby a pozitivní hodnocení sebe* je výrazně ztvárněno v knize *Principálůva dcera*.

79 PETERKA, J. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2001. ISBN 80-7290-045-5. s. 36-48.

80 Tamtéž, s. 36-48.

81 METODICKÝ PORTÁL RVP. *Etická výchova* [online]. [cit. 2018-1-16]. Dostupné na WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/2895/ETICKA-VYCHOVA.html>>.

Téma *Pozitivní hodnocení druhých* obsahuje celý příběh knihy *Kouzelný kalendář*.

Téma *Kreativita a iniciativa, řešení problémů a úkolů, přijetí vlastního a společného rozhodnutí*, je rozvedeno v knihách *Sofiin svět, Anna. Jaký bude rok 2082?* a *Tajemství karet*.

Téma *Komunikace citů* se výrazně vyskytuje v knihách *Dívka s pomeranči, Princípálova dcera, Hrad v Pyrenejích*.

Téma *Interpersonální a sociální empatie* obsahují knihy *Anna. Jaký bude rok 2082?*, *Kouzelný kalendář, Jako v zrcadle, jen v hádance*.

Téma *Asertivita, zvládnutí agresivity a soutěživosti, sebeovládání, řešení konfliktů* je rozpracováno v knize *Anna. Jaký bude rok 2082?*

Téma *Reálné a zobrazené vzory* je zvýrazněno v knihách *Žabí zámek, Haló! Je tu někdo?*

Téma *Prosociální chování v osobnostních vztazích, pomoc, darování, dělení se, spolupráce, přátelství* je obsaženo zejména v knihách *Kouzelný kalendář* a *Haló! Je tu někdo?*

Téma *Prosociální chování ve veřejném životě, solidarita a sociální problémy* jsou zvýrazněny v knize *Anna. Jaký bude rok 2082?*, *Sofiin svět*.

1.5.2 Cíle etické výchovy

Doplňující vzdělávací obor Etická výchova pomáhá k budování klíčových kompetencí sledováním následujících dílčích cílů:⁸²

1. Rozvinout schopnosti aktivně a tvořivě ovlivňovat měnící se životní a pracovní podmínky.
2. Umožnit navázat a rozvíjet uspokojivé vztahy.
3. Vést k rozpoznání povahy problému a k jeho aktivnímu řešení na základě získaných dovedností a vědomostí.
4. Rozvinout správné způsoby komunikace a demonstrovat nové formy efektivního a tvořivého využívání dostupných prostředků komunikace.
5. Vést děti na základě osobní zkušenosti k pochopení výhod spolupráce.
6. Vést děti k toleranci, vstřícnosti a pochopení potřeb a postojů druhých.
7. Vytvořit vnější podmínky, aby děti mohly vnímat, přijímat, vytvářet a rozvíjet etické, kulturní a duchovní hodnoty, které nespočívají pouze v materiálním uspokojení lidských potřeb.
8. Rozvinout schopnost samostatně pozorovat, experimentovat a získané výsledky kriticky posuzovat a vyvodit z nich závěry pro využití v budoucnosti.
9. Vést k rozpoznání smyslu a cíle učení.
10. Umožnit kriticky hodnotit výsledky svého učení a diskutovat o nich.
11. Podněcovat ke kritickému myšlení, aby byli schopni činit uvážlivá rozhodnutí, za která jsou zodpovědní, a která jsou schopni obhájit.

82 Tamtéž.

12. Vést k naslouchání promluvám druhých lidí, k snaze jim porozumět a vhodně na ně reagovat.
13. Umožnit vytvořit si pozitivní představu o sobě samém, aby mohlo dojít k posílení sebedůvěry a samostatnému seberozvoji.
14. Vést k ovládnutí vlastního chování.
15. Vytvořit podmínky, aby děti mohly na základě ohleduplnosti, úcty k druhým a snaze pomáhat participovat na utváření dobré atmosféry v týmu.
16. Povzbuzovat k respektu přesvědčení a hodnot druhých lidí.
17. Rozvinout schopnost vcítit se do situací ostatních lidí.
18. Vést k odmítavému postoji vůči fyzickému i psychickému násilí.
19. Umožnit pochopit základní enviromentální a ekologické problémy a souvislosti.
20. Podněcovat k uvážlivému a vhodnému rozhodování v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti.
21. Vést děti, aby přistupovaly k výsledkům pracovní činnosti nejen z hlediska kvality a hospodárnosti, ale i z hlediska ochrany svého zdraví i zdraví druhých, ochrany životního prostředí i ochrany kulturních a společenských hodnot.

1.6 TÉMATA A CÍLE OSOBNOSTNĚ SOCIÁLNÍ VÝCHOVY

Stejně jako u etické výchovy, i osobnostně sociální výchova je svým obsahem zakomponována do většiny děl Josteina Gaardera. Lze tedy z jeho tvorby čerpat pro posílení a rozvoj těchto výchov.

1.6.1 Témata osobnostně sociální výchovy

Následuje seznam tematických okruhů edukační disciplíny osobnostně sociální výchovy:⁸³

1. Osobnostní rozvoj – rozvoj schopností poznávání, sebepojetí a sebepoznání, seberegulace a sebeorganizace, kreativita a psychohygiena
2. Sociální rozvoj – poznávání lidí, komunikace, mezilidské vztahy, kooperace a kompetice
3. Morální rozvoj – praktická etika, řešení problémů, rozhodovací dovednosti

Výše jmenovaná témata lze nalézt ve všech dílech Josteina Gaardera. Některá jsou však v jeho knihách zastoupena výrazněji.

Téma *Osobnostní rozvoj* se silně projevuje zejména v knihách *Sofiin svět*,

83 METODICKÝ PORTÁL RVP. *Osobnostní a sociální výchova* [online]. [cit. 2018-1-16]. Dostupné na WWW: <http://wiki.rvp.cz/Knihovna%2F1.Pedagogick%C3%BD_lexikon%2FO%2FOsobnostn%C3%AD_a_soci%C3%A1ln%C3%AD_v%C3%BDchova>.

Haló! Je tu někdo?, Principálova dcera, Dívka s pomeranči, Hrad v Pyrenejích, Anna. Jaký bude rok 2082? a Tajemství karet.

Téma *Sociální rozvoj* je zastoupeno zejména v knihách *Anna. Jaký bude rok 2082?, Principálova dcera, Kouzelný kalendář.*

Téma *Morální rozvoj* se výrazně vyskytuje zejména v knihách *Jako v zrcadle, jen v hádance, Kouzelný kalendář, Haló! Je tu někdo?, Principálova dcera, Hrad v Pyrenejích, Anna. Jaký bude rok 2082?, Anton a Jonatán.*

1.6.2 Cíle osobnostně sociální výchovy

Cíle v osobnostně sociální výchově lze členit na osm hledisek:⁸⁴

1. Koho a co cíle v osobnostně sociální výchově ovlivňují
2. Odkud cíle osobnostně sociální výchovy přicházejí
3. Cíle plánované a neplánované
4. Konkrétnost cílů
5. Cíl a jeho smysl
6. Cíle v osobnostně sociální výchově jako „umění možného“
7. Formulace cílů
8. Sdělování cílů

1.7 CHARAKTERISTIKA CÍLOVÝCH VĚKOVÝCH SKUPIN

Cílovou věkovou skupinou, pro kterou budou vytvořeny pracovní listy a s níž budu pracovat při jejich praktickém ověřování, jsou děti školního věku a dospívající.

1.7.1 Školní věk

Toto období lze dělit do tří fází. Raný školní věk (6-9 let), střední školní věk (9-12 let) a starší školní věk (12-15 let).⁸⁵

Zápis do školy je rituálem, kterým dítě mění svou sociální pozici na školáka a potvrzuje tak vstup do nové životní fáze. Školní prostředí má silný vliv na formování osobnosti dítěte, a to i po stránce sebehodnocení.⁸⁶

Mění se i způsob uvažování o příčinách různého dění. Egocentrické pojmání

84 METODICKÝ PORTÁL RVP. *Co je cílem hodiny osobnostní a sociální výchovy?* [online]. [cit. 2018-1-16]. Dostupné na WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/7959/CO-JE-CILEM-HODINY-OSOBNOSTNI-A-SOCIALNI-VYCHOVY.html/>>.

85 VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. s. 237.

86 Tamtéž, s. 236-237.

okolí ustupuje širšímu pohledu, v němž dítě chápe, že vždy nemusí být středem dění a nemusí se ho třeba i vůbec týkat.⁸⁷

Rozvíjí se paměť, její kapacita a rychlost zpracování informací. Rozvíjí se též logické myšlení, které je vázáno na realitu. Zlepšuje se schopnost kognitivních operací, obsahujících třídění a řazení informací podle určitých kritérií. Rozšiřuje se jazykový slovník a obrazotvornost. Sebepojetí se váže na postoje okolních lidí. Zlepšuje se schopnost korekce emocí, interpretace i sebehodnocení. Vývoj jedince ovlivňují zejména rodina, škola a vrstevníci.⁸⁸

Školní věk lze nazvat i věkem střízlivého realismu. Menší dítě je myšlením hodně závislé na svých přáních a fantazii, dospívající zase na správnost a špatnost svého jednání. Školák se ale plně zaměřuje na to, co se děje teď. Chce doopravdy pochopit, jak funguje svět kolem něj. Tento rys můžeme pozorovat v řeči dítěte, ve výtvarném a písemném projevu, v jeho zájmech i ve hře. Vzrůstá také jeho zájem o literaturu pojednávající o lidech, zemích, okolních věcech, ať skutečných nebo smyšlených v beletrii, rozšiřuje si tak obzory vlastního poznání. Upřednostňuje realistické ilustrace, ve hře se snaží o věrné ztvárnění své úlohy. Tento realismus je školákovi určován zprvu autoritou v podobě rodiče nebo učitele, až později je dítě kritičtější.⁸⁹

1.7.2 Dospívání

Vymezuje se, dle Vágnerové, od 10 do 20 let.⁹⁰

Fáze dospívání lze členit na ranou adolescenci (11-15 let) a pozdní adolescenci (15-20 let).⁹¹

Dokončují se vývojové procesy na všech úrovních, tedy biologické, psychologické i sociální. Rozvíjí se morální uvažování. Emoce mívají nepřiměřenou reakci v důsledku lability, která značí rozpor mezi ideálem a skutečností. Rozšiřují se sociální kontakty, stejně tak jako zájem o upravený vzhled. Zároveň jsou znatelné tendence k uniformitě, značící touhu po jistotě. Velmi důležitou roli zde mají přátelství a příslušnost k nějaké skupině. Vzrůstá potřeba emancipace, tedy uvolňování se z vázanosti na rodinu.⁹²

Dochází také ke zvýšenému zájmu o různé filosofické otázky, umění a teorii.⁹³

Uvažování je již schopno přesáhnout konkrétní realitu. Adolescenti také nechtějí poznat jen takovou skutečnost, jaká je, ale i tu, která by mohla být. Připouští se tedy více možností a jejich kombinace. Též ale adolescent dovede uvažovat systematicky a manipulovat se získanými informacemi.⁹⁴

87 Tamtéž, s. 249.

88 KUČERA, D. *Moderní psychologie: Hlavní obory a témata současné psychologické vědy*. Praha: Grada Publishing a.s., 2013. ISBN 978-80-247-4621-0. s. 148-149.

89 LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing a.s., 2006. ISBN 978-80-247-1284-0. s. 118.

90 VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.*, s. 321.

91 Tamtéž, s. 323-324.

92 KUČERA, D. *Moderní psychologie*, s. 149-150.

93 VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.*, s. 322.

94 Tamtéž, s. 332-333.

Dospívající dosahují vrcholu svých intelektových schopností právě v tomto věku, těsně před dospělostí. Pokud musí intelekt silně využívat i ve své profesi, rozvíjí se i nadále, i když v menší míře. Sběr vědomostí, jejich využívání, též ale i tvořivé myšlení a pružnost myšlení je u dospívajících silnější než tytéž schopnosti u starších lidí.⁹⁵

1.8 METODY PRÁCE S TEXTEM

Zmapovala jsem přehled určitých výukových metod práce s textem, které považují za vhodné pro volnočasové aktivity. Z jejich výběru budou v pracovních listech utvořeny úkoly na části tvorby Josteina Gaardera.

Metody práce s textem spadají pod výukové metody a vychovatel či učitel je používá jako nástroje své hlavní činnosti. Může je různě obměňovat a praktikovat ve svých předmětech.

Při práci s texty si tyto metody kladou za cíl dosáhnout u čtenáře schopnosti čtení s porozuměním, zvýšit současné komunikační schopnosti a neopomíjejí ani schopnost čtenáře text kriticky zhodnotit.⁹⁶

Následuje představení některých metod zaměřených na práci s textem:

1.8.1 Čtenářské dopisy

Tuto metodu lze použít nejen v literatuře, ale i ve výtvarném umění, u filmu i jinde. Jedná se o bezprostřední zaznamenání reflexe pisatele na přečtenou knihu, autora, obraz, film. Formou projevu je zde dopis, a nejčastěji se pracuje ve dvojicích, kdy si oba účastníci navzájem představí své reflexe. Důležitý je zde obsah a spontánní reakce pisatele, ne chybovost například v gramatice apod.⁹⁷

1.8.2 Čtení s otázkami

Text obsahující informace je dán účastníkům do dvojice. Po každém přečteném odstavci se střídavě jeden druhého ve dvojici ptá formou otázky na nějakou informaci z právě přečteného úseku textu. Poté je teprve možné přesunout se k dalšímu odstavci.

Lze použít i modifikaci, kdy si část textu přečtou všichni účastníci a otázky pokládají vychovateli. Po vyčerpání nápadů se role obrací a ptá se vychovatel, avšak nechce slyšet fakta, ale co z přečteného plyne.⁹⁸

95 LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 149.

96 ČAPEK, R. *Moderní didaktika: Lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada Publishing a.s., 2015. ISBN 978-80-247-3450-7. s. 34, 300.

97 Tamtéž, s. 300.

98 Tamtéž, s. 301.

1.8.3 Doplnování

Rozvíjí schopnost čtení s porozuměním. Účastníci dostanou souvislý text, například vyprávění, v němž jsou na vyznačených místech vynechány pojmy či slovní spojení. Úkolem čtenáře je zde správně prázdná místa doplnit. Vychovatel by měl vynechané termíny k textu souhrnně uvést, například formou nápovědy.⁹⁹

1.8.4 Dvojitý deník

Při pročitání textu si každý účastník samostatně podtrhává takové věty, myšlenky nebo části sdělovaného textu, které ho zaujaly a píše si k nim vlastní komentář. V následující fázi vychovatel pracuje s každým odstavcem textu zvlášť. Účastníci sdělují ostatním, které části textu je zaujaly a vyjadřují k nim svůj názor. Postupně takto své vyznačené myšlenky z této části textu představí všichni účastníci. Teprve poté vychovatel navazuje dalším odstavcem.

Dochází zde současně jak k výměně názorů, tak rozvoji slovní zásoby a získání nových informací, a to se zapojením každého člena ve skupině.¹⁰⁰

1.8.5 INSERT značky

I.N.S.E.R.T. je zkratka metody, znamenající v překladu: Interaktivní poznámkový systém pro efektivní čtení a myšlení, v originále Interactive Noting System for Effective Reading and Thinking. Jedná se o systém značek, kterými čtenáři ohodnocují jednotlivé pasáže textu podle toho, jak mu porozuměli.

Obvyklé je použití těchto značek a jejich výkladu:

fajfka – rozumím tomu, věděl jsem to

otazník – nerozumím, potřebuji se zeptat a vysvětlit

vykřičník – důraz nebo překvapení

plus – souhlas

mínus – nesouhlas

Tato metoda je zajímavá nejen pro děti, ale i pro vychovatele, který může průběžně nahlížet do prací s textem dětí a zjišťovat, jaké množství otazníků se ve skupině vyskytuje, respektive jaká je pro ně obtížnost zvoleného textu.

Další krok v této metodě pracuje již s textem a jeho značením v rámci celé skupiny, ne jen u jednotlivců. Pro většinou nedostačující časovou kapacitu hodiny je doporučováno začít značkou otazníku, jako stěžejního prvku, který označuje jevy v textu, které je přednostně potřeba vysvětlit. Další v pořadí naléhavosti pro porozumění textu je znak nesouhlasu, tedy mínus, následuje vykřičník, pak plus a nakonec fajfka. Dle potřeby vychovatele manipulovat s klimatem skupiny je možno pořadí znaků zaměnit.

Vychovatel, zde v roli moderátora, vždy oznámí část textu, o které se bude

99 Tamtéž, s. 301-302.

100 Tamtéž, s. 303.

diskutovat. Pak se zeptá, kdo ze skupiny přidělil této části otazník, tedy zcela neporozuměl sdělení či informaci textu. Může se jednat i o jedno slovo, pojem, či o celou frázi. Odpověď na nejasnost by měla přijít od některého z dětí, které naopak daný jev považuje za známý a nenalézá v něm potíže s porozuměním. Dokud jsou děti schopni jedni před druhými jevy s otazníkem objasňovat, neměl by je definovat či ozřejmovat vychovatel.

Následují většinou jevy s mínusem, tedy nesouhlas s uvedenou částí v textu. Může se jednat například o kontroverzní či diskutabilní témata či informace. Často se zde projeví subjektivní postoj dítěte k dané věci. Tento znak pomáhá k rozvoji kritického myšlení a oproštění se od častého prostého přijímání informace bez vlastního úsudku.

K vychovatelovu poznání, co děti považují za důležité, zajímavé, nebo co je překvapilo, je využíván znak vykřičníku. Na základě tohoto zjištění vychovatel může vhodně učební látku rozšířit nebo upravit.

U znaku souhlasu, se stejně jako u znaku nesouhlasu, děti učí vyjadřovat své stanovisko k danému jevu a argumentovat, proč k němu zaujaly právě takový postoj.

Znak fajfky, udělený částem textu nebo slovům, která jsou dětem známá a jasná, má být ze strany vychovatele podpořený pochvalou. Lze začleněním otázky na tento znak, například po otázce na neporozumění, navodit lepší vztah dětí k probírané látce či celému předmětu.

Obměnou práce s touto metodou je tabulka se znaky fajfky, plusu, mínusu a otazníku. Úkolem dětí je v tomto případě do jednotlivých polí pod znaky přidělit informace a jevy z textu. Tuto činnost je možné realizovat i ve skupinách. Stejně tak je možné vypracovat přehled celé práce na velkou papírovou plachtu, vystavenou v prostorách zařízení volného času, kde se aktivita koná. U mladších ročníků se doporučuje zredukovat počet značek, například jen na znaky věděl jsem, nevěděl jsem.

Systém znaků musí být vychovatelem zadáván stejný, aby nedocházelo u dětí ke zmatení. Metoda zajišťuje pozorné čtení a často čtení textu dvakrát, kdy v prvním čtení se děti pouze s pasáží seznamují a teprve při druhém čtení používají značky. Kromě práce jednotlivců či skupin lze činnost organizovat i ve dvojicích, nebo jinak. Například porovnáním své práce s prací souseda. Pokud dítě jevu s mínusem u kamaráda rozumí, měl by se pokusit mu jev vysvětlit.

Metodu lze začlenit i pro práci s domácími úkoly dětí. Čím častěji je metoda používána, tím více ji budou děti využívat i ve své vlastní práci, například při prezentacích či samostatných pracích.¹⁰¹

1.8.6 Klíčová slova

Tato metoda pomáhá lépe porozumět textu zejména odborného zaměření a vzít si z něho to podstatné.

Text je dán dětem do dvojic či skupin. Úkolem je určit klíčová slova, jejichž počet zadá vychovatel.

101 Tamtéž, s. 304-306.

Vychovatel nakreslí na tabuli či jinou plochu baňku, do které se budou umisťovat navržená klíčová slova z jednotlivých pracovních skupin.

Nejprve jde k tabuli jedna skupina a napíše do baňky svá klíčová slova. Pak přichází postupně další skupiny, ale dopisují již jen slova, která na tabuli chybí.¹⁰²

1.8.7 Literární kroužek

Jedná se o strukturovanou literární diskusi nad přečteným textem, kdy děti zaujímají v diskusi různé role.

Tyto role jsou:

Hledač citací – vyhledává v textu promluvy, které se mu zdají důležité a objasňuje proč je vybral

Spojovatel – vyhledává spojitosti mezi textem a reálným světem

Tazatel – zpracovává seznam otázek k diskusi

Dohlížitel – udržuje zkoumané téma ve skupině, dohlíží na spolupráci kamarádů

Badatel – vyhledává informace o tématech, která v textu zazněla

Vykladač postav – zaměřuje se na jednotlivé postavy a diskutuje o nich

Stopař – sleduje přemísťování postav v textu

Hledač slov – zaměřuje se na slova, která jsou zajímavá, neznámá, důležitá

Ilustrátor – znázorňuje kresbou postavy i děje, nad výtvary s ostatními diskutuje

Zpravodaj – po skončení diskuse podá zprávu o jejím průběhu

Výběr role je na každém dítěti, musí však ostatním sdělit, proč si právě takovou roli vybralo. Po uplynutí času, který vychovatel může dětem poskytnout k přípravě odpovědí, si všichni sednou do kruhu. V diskusi vždy mluví pouze jeden. Vychovatel je moderátorem, který děti spíše vybízí k otázkám, než aby odpovídaly tím, co vědí.¹⁰³

1.8.8 Párové čtení

Metoda je vhodná zejména pro složitější texty. Děti pracují ve dvojicích.

Každá dvojice ve skupině obdrží část textu, který si rozdělí na dvě poloviny. Obě děti si přečtou první polovinu. Poté jedno z nich druhému po paměti vyloží obsah přečteného. Kamarád jej navádí k tomu, co opomněl. Druhou polovinu textu si opět přečte dvojice společně. Pak se role toho, kdo u první poloviny textu vyprávěl z paměti i role tazatele vymění.¹⁰⁴

1.8.9 Podvojný deník

Tato metoda posiluje vědomý vztah mezi učební látkou a reálným životem dítěte.

Svislou čarou se rozdělí stránka třeba v sešitě na polovinu. Myšlenky,

102 Tamtéž, s. 306.

103 Tamtéž, s. 307-308.

104 Tamtéž, s. 310.

vzpomínky, asociace, vlastní zážitky si dítě zaznamenává do levého sloupce. Do pravého pak vysvětluje komentářem proč vypsalo právě toto.

Vychovatel pak může pokládat i otázky vztahující se k celému textu, jeho obsahu nebo myšlence.¹⁰⁵

1.8.10 Skládání textu

Vychovatel předá každému dítěti kousek textu příběhu, který si samostatně nastuduje. Poté každé dítě z paměti vypráví ostatním o své části příběhu. Dalším krokem je seřazení částí příběhu tak, jak jdou za sebou. Následně je pro vychovatele možné použít příběh jako úvod do problematiky.¹⁰⁶

1.8.11 Pyramida

Vychovatel vybere text, z něhož bude vnitřní struktura hierarchicky členěna. Děti namalují na papír či do sešitu pyramidu. Počet pater v ní určí vychovatel. Děti se v textu zaměřují na sdělované myšlenky a podle jejich významnosti je třídí do pyramidy. Může se jednat o citace, slogany, argumenty, apod. Jen nejnižší patro zůstává volné, neboť tam patří celý zbývající text, který nebyl jinam umístěn. Nejvyšší patro patří stěžejní myšlence, na nižších patrech může být myšlenek úměrně více.¹⁰⁷

1.8.12 Řízené poznámky

Podobá se metodě podvojného deníku. Děti na jednu stranu zaznamenají pasáže z textu, které je zaujaly, na druhou polovinu jejich vysvětlení, které vychovateli říká, jestli děti textu porozuměli a jak.¹⁰⁸

1.8.13 Řízené čtení

Vychovatel předloží skupině text rozdělený na několik částí. Ke každé části si připraví otázky nebo úkoly, které dětem dá před přečtením části textu, nebo poté. Otázky se mohou týkat buď právě přečteného textu, nebo se mohou vztahovat k budoucí části textu, a předvídat tak její obsah. Vychovatel věnuje pozornost každému nápadu nebo myšlence, sám své názory neprosazuje. Děti diskutují se svými odpověďmi mezi sebou.¹⁰⁹

105 Tamtéž, s. 310-311.

106 Tamtéž, s. 311.

107 Tamtéž, s. 311-312.

108 Tamtéž, s. 312.

109 Tamtéž, s. 313.

1.8.14 Společné čtení

Jedná se o diskutabilní metodu, u které musí dát vychovatel pozor, jak ji použije. Vhodným způsobem je třeba rozdělení skupiny do dvojic, kdy každý ve dvojici předčítá část textu tomu druhému, a pak se ve dvojici vystřídají. Neměli by však zůstat v lavicích, ale najít si klidné místo, kde nebudou rušeni jinými dvojicemi.

Způsob, kdy jedno dítě čte v lavici nahlas před celou skupinou a ostatní prstem sledují tok textu před sebou a čekají, kdy náhodou budou vyvoláni aby pokračovali, je považován za zastaralý, potlačující individualitu a mnoho dětí může od čtení zcela odradit.¹¹⁰

1.8.15 SQ4R

Zkratka SQ4R znamená:

S – survey, tedy provést rychlou orientaci ve struktuře textu

Q – questions, tedy pokládat vlastní otázky

4R – read, reflex, recite, review, tedy číst podrobněji, pořizovat si z textu poznámky a otázky, zapamatovat si důležité informace, shrnutí získaných informací

Jedná se o metodu, která má posílit schopnost práce s textem, ale i pomoci dětem při samostatné práci, aby si samy dokázaly dělat poznámky.¹¹¹

1.8.16 Studijní průvodci

Děti obdrží od vychovatele text. Obdrží též pracovní list, kde jsou otevřené otázky vztahující se k zadanému textu, nebo nedokončené věty. Děti listy doplňují během čtení, nebo po dočtení předloženého textu.¹¹²

1.8.17 Svět v mé hlavě

Metoda je vhodná zejména pro rozvoj představivosti, zafixování učiva, zlepšení komunikace a slovní zásoby.

Děti své subjektivní zážitky připojují k tomu, co je v textu představováno. Může jít o osobu, situaci, pojem, apod. Rozvíjí se tak mentální představivost a nakládání s ní.¹¹³

110 Tamtéž, s. 313.

111 Tamtéž, s. 313.

112 Tamtéž, s. 314.

113 Tamtéž, s. 314.

1.8.18 Zpřeházené věty

Vychovatel dětem poskytne například obálky, kde je text rozstříhaný do útržků a zpřeházený. Úkolem dětí je pokusit se text systematicky složit zpátky podle návazností, smyslu a vypovídající hodnoty textu.¹¹⁴

1.8.19 Metoda ANO x NE

Dětem je rozdán text a seznam tvrzení, vztahujících se k textu. Děti musejí rozhodnout, zda jsou tvrzení pravdivá či nikoli. Reflexi řídí vychovatel, který se ptá po důkazech tvrzení dětí, podněcuje je, aby důkazy svého rozhodnutí znovu v textu vyhledaly.¹¹⁵

1.8.20 Metoda volného psaní

Metoda spočívá v zapisování volných myšlenek v rámci vymezeného časového úseku. Píše se celými větami, s cílem zachytit co nejvíce myšlenek, názorů a zkušeností. Je doporučováno, aby děti psaly na zvláštní papíry, neboť se jedná o soukromé myšlenky. Dobrovolníci po skončení času ke psaní mohou pod vedením vychovatele skupině přečíst, co napsali a sdílet tak své názory s kamarády.¹¹⁶

1.8.21 Metoda pětílístku

Tato metoda shrnuje informace do výrazů, které popisují daný námět či o něm uvažují. Metoda má strukturu o pěti řádcích. Na prvním řádku je jednoslovně, nejčastěji podstatným jménem, vystiženo téma. Na druhé řádce je dvouslovný popis, sestávající z přídavných jmen, jimiž je téma popsáno. Na třetím řádku je třemi slovy vystižena dějová složka, a to třemi slovesy. Na čtvrté řádce je věta se čtyřmi slovy, vztahující se k tématu, přičemž použití slovesa není podmínkou. Na páté řádce je jedním slovem vyjádřeno synonymum vztahující se k tématu, přičemž nemusí být použito podstatné jméno.¹¹⁷

114 Tamtéž, s. 314.

115 KYNCL, L. *Metody čtením a psaním ke kritickému myšlení* [online]. ©2018, [cit. 2017-10-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.liborkyncl.estranky.cz/clanky/metody-rwct/>>.

116 METODICKÝ PORTÁL RVP. *Volné psaní* [online]. [cit. 2018-1-4]. Dostupné na WWW: <http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/V/Voln%C3%A9_psan%C3%AD>. ISSN 1802-4785.

117 RUTOVÁ, N. *Pětílístek* [online]. [cit. 2017-8-16]. Dostupné na WWW: <<http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod/petilistek>>.

1.8.22 Myšlenková mapa

Myšlenková mapa je grafická metoda, která pomáhá uspořádat klíčová slova do souvislosti. Slouží také jako pomůcka pro přemýšlení. Myšlenková mapa je napodobeninou procesů, které probíhají v mozku a podporuje jeho funkce.

Do středu papíru se umístí hlavní námět. Ten se dále větví. Lze použít různé metody ztvárnění, druhy písma, obrázky a jiné.¹¹⁸

1.8.23 Úvaha

Úvaha je náročný slohový útvar, který vyžaduje od pisatele rozebírání poznatků z více úhlů, pomocí nichž se snaží dojít k obecně platnému závěru. Úvaha má vést k zamyšlení, ne k poučování. O poznatcích má pisatel uvažovat, analyzovat je, bere v potaz široké pásmo jejich významu.¹¹⁹

118 WIKIPEDIE. *Myšlenková mapa* [online]. [cit. 2018-1-8]. Dostupné na WWW: <https://cs.wikipedia.org/wiki/My%C5%A1lenkov%C3%A1_mapa>.

119 ČESKÝ JAZYK. *Slohové práce: Úvahy* [online]. ©2003-2018, [cit. 2018-1-7]. Dostupné na WWW: <<http://www.cesky-jazyk.cz/slohovky/uvahy/#axzz56Gm45R6h>>.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

Následuje sada pracovních listů k aktivitám ve volném čase pro činnosti s dětmi od 12 do 18 let. Jejich použití může být vhodné zejména pro čtenářské dílny, čtenářské kluby či podobná zařízení volného času.

2.1 CHARAKTERISTIKA ZAŘÍZENÍ

Sada pracovních listů byla ověřena jako činnost ve volném čase studenty Domova mládeže z Biskupského gymnázia J. N. Neumanna a Církevní základní školy v Českých Budějovicích.

Toto školské zařízení zřídilo Biskupství českobudějovické. Internát a Domov mládeže jsou součástí objektu. Domov mládeže má kapacitu pro více než devadesát ubytovaných, a to jak z vlastního školského zařízení, tak z jiných.

Vychovatelky tohoto Domova mládeže se snaží poskytnout ubytovaným studentům domácí prostředí i osobní přístup. Dbají na čisté a bezpečné prostředí Domova mládeže, stejně tak vedou ubytované studenty k výchově a pořádku.

V Domově mládeže jsou studenti ubytováni ve dvou až čtyřlůžkových pokojích a ve svém volnu mají možnost navštěvovat školní tělocvičnu, vařit si v kuchyňce, hrát stolní tenis, či se věnovat kulturnímu životu ve městě. Vychovatelkami jsou pravidelně pořádány nejrůznější soutěže, aktivity a sezónní akce, jako i naučné činnosti ve volném čase. Příkladem mohu uvést soutěž o nejhezčí dekoraci pro Domov mládeže, turnaj ve stolním tenise či společné adventní tvoření perníčků a jejich pečení.

Jednou z nich bylo i mnou vedené literární odpoledne, při kterém jsem se se studenty věnovala autorovi Josteinu Gaarderovi a jeho tvorbě.

2.2 PRŮBĚH LITERÁRNÍHO ODPOLEDNE

Odpolední akci pro studenty Domova mládeže jsem nazvala literárním odpolednem. Se souhlasem hlavní vychovatelky jsem oslovila studenty Domova mládeže a nabídla jim strávit část odpoledne za doprovodu literatury.

Se studenty, kteří se rozhodli zúčastnit, jsme v plánovaném termínu a čase vytvořili malou literární dílnu. Byla nám poskytnuta klubovna Domova mládeže, která se svým příjemným prostředím a vybavením stala velmi vhodným prostorem pro naši aktivitu.

Představila jsem se studentům, přivítala je na setkání a pověděla jim zamýšlený průběh literárního odpoledne. Přítomní studenti souhlasili, abych je oslovovala jménem

a pověděli mi, že studují na gymnáziu druhým rokem a připravují se pomalu na maturitu. Při této příležitosti jsem se jich zeptala na jejich vztah k literatuře jako takové, na literární žánr, který je jim blízký a na jejich výběr knižních titulů na literární část maturitní zkoušky.

Poté jsme zahájili literární odpoledne s tvorbou Josteina Gaardera. Autora jsem studentům představila nejen životopisem, ale i knihou *Sofin svět*, kterou jsem jim na ukázkou přinesla jako nejznámější autorovo dílo. Poté jsem studentům představila i autorova další díla a ústřední témata, kterými se zabývá.

Následovala praktická činnost s pracovními listy. V nich jsem na úryvky textů z knih Josteina Gaardera vytvořila úkoly. Některé listy byly určeny pro samostatnou činnost a obnášely použití více metod práce s textem, jiný list byl například určen pro práci ve dvojicích, nebo malé skupině jako práce kolektivní.

Nabídla jsem studentům, aby si z pracovních listů sami vybrali. Cílem bylo, aby i je samotné činnost s pracovními listy bavila, a aby si z ní odnesli pozitivní zážitek, a třeba i nějaký poznatek. I tím, že si studenti mohli sami svůj pracovní list vybrat, přistoupili k němu s pozitivním naladěním, což usnadnilo oboustrannou spolupráci.

Jako první pracovní list si studenti zvolili pracovní list s názvem „Šachová slavnost“ a pracovali na něm ve dvojici. Úloha vyžadovala kolektivní spolupráci. Prošla jsem společně se studenty zadání pracovního listu a ujistila se, že mu správně rozumí. S textem se pracovalo metodou zpřeházených vět. Nechala jsem studentům čas, aby se s částmi textu seznámili a mohli o nich popřemýšlet. Jejich práci jsem pozorovala a pokud to bylo třeba, potvrdila jsem studentům návaznost jednotlivých částí textu, nebo jsem upozornila na možnost ještě lepší varianty řešení a práci opět přenechala jim. Úlohu se podařilo zdárně splnit. Ptala jsem se studentů na jejich reflexi, jak se jim s textem pracovalo, které úseky se jim zdály obtížné, a které jednoduché.

Obdobně probíhala práce s pracovními listy určenými pro individuální činnost. Z nich si studenti vybrali pracovní list s názvem „Mýty“, který obnášel čtyři úkoly a pracovní list s názvem „Ódinovi havrani“ se dvěma úkoly. Zde byla práce velice zajímavá zejména při úkolech s odpovědí ano x ne. Některá tvrzení, na která studenti měli reagovat, jim přišla velmi úsměvná, u jiných mi vysvětlili i velice složitou úvahou, proč jejich tvrzení považují za platné a správné. Práce tedy měla obousměrný efekt učení. Na konci jsme provedli reflexi textů a pracovních listů.

Na konci literárního odpoledne jsem studenty pochválila a poděkovala jim za spolupráci a ochotu. Poté jsme setkání postupně ukončili a rozloučili jsme se.

Toto setkání se studenty mi bylo velmi přínosné a ukázalo mi, jak se dá ve volném čase pracovat s literaturou. Myslím, že i studenti byli s literárním odpolednem spokojeni a odnesli si poznatek o existenci jednoho norského autora, kterého dosud, jak mi řekli, neznali.

Se studenty se mi pracovalo velice dobře a jejich názory a připomínky mi byly podnětné k dalšímu zamyšlení se nad svou diplomovou prací. Pracovní listy byly ověřeny v praxi, což bylo jedním z cílů literárního odpoledne. Při tvorbě dalších listů bych z této zkušenosti čerpala.

2.3 PRACOVNÍ LISTY

Kompletní pracovní listy s ukázkami textů a úkoly jsou součástí přílohy.

2.3.1 Charakteristika pracovních listů

Pracovní list 1 – Téma: Mýty

Ukázka textu v tomto pracovním listě pojednává o mýtické představě uspořádání světa. Vystupuje zde Tór, jako bůh úrody a vysvětluje se zde probíhající boj dobra se zlem.

Aktivity jsou sestaveny tak, aby podporovaly kreativitu a přemýšlení nad textem. Některé fáze ukázky mají odlehčující charakter, a podobně jsem se i já snažila například do metody ano x ne začlenit netradiční a úsměvná tvrzení. Kromě této metody byla ještě použita metoda volného psaní a klíčových slov. Úkoly s metodou volného psaní zde mají za úkol podpořit a rozvinout kreativitu myšlení a metoda klíčových slov si klade za úkol vystihnout z textu to nejdůležitější.

Text je velmi hravý a určitě lze úkoly obměnit i dalšími metodami práce s textem.

Pracovní list 2 – Téma: Jak žít dobrý život?

Ukázka sestává ze dvou velice širokých otázek, které si klade Aristoteles a zároveň jednoho jeho tvrzení o přítomnosti štěstí.

Metody práce s textem zde sestávají z úvahy, která rozvíjí přemýšlení a pomáhá s vyjádřením vlastního názoru. Druhá metoda obnáší vytvoření myšlenkové mapy. Cílem této metody je nejen v myšlenkách, ale i graficky rozvrhnout vše potřebné, co se k danému tématu váže. Pomáhá tedy mimo jiné i k uvědomění si přidružených souvislostí a vzájemné provázanosti.

Pracovní list 3 – Téma: Zákony pro společnost

Ukázka vyzývá čtenáře, aby určil zákony pro budoucí společnost.

Čtenář je tak postaven do role mocnáře, který musí řád společnosti detailně promyslet. K tomuto úkolu jsem zvolila metodu volné úvahy. Druhý úkol navazuje na první a jeho cílem je vyjádřit tento nový řád metodou myšlenkové mapy. Dojde tak ke grafickému ztvárnění myšlenkového členění. Je možné, že se během tvorby myšlenkové mapy objeví opomenutý prvek, který bude dále rozvinut.

Pracovní list 4 – Téma: Ódinovi havrani

Ukázka vypráví o severské mytologii, bohu Ódinovi a jeho dvou havranech.

Ukázka není dlouhá, ale je plná informací. Proto jsem jako jeden z úkolů zvolila posouzení předložených tvrzení metodou ano x ne. Druhý úkol spočíval v metodě pětílístku. Tato metoda vyžaduje zamyšlení a jisté znalosti základních slovních druhů. Klade si za cíl grafické sestavení tvaru, který odpovídá jakési struktuře nadpisu, podnadpisu a poznámek.

Pracovní list 5 – Téma: Šachová slavnost

Ukázka vypráví o lordu Hamiltonovi, který velice rád hraje šachy. Na svém panství má i velikou šachovnici. Jednoho dne uspořádá velkolepou slavnost a na venkovní šachovnici postaví živé figurky z hostů.

Pro tento úryvek jsem použila metodu zpřeházených vět. Cílem je postihnout návaznosti děje, což vyžaduje pozorné čtení.

Pracovní list 6 – Téma: Filosofové přírody

Ukázka pojednává o pralátce, která byla dle prvních řeckých filosofů zodpovědná za vznik všeho.

Ukázka má téměř vědeckou povahu, proto jsem se rozhodla použít zde metodu INSERT. Ta má za cíl označit specifickým symbolem v textu ty části, kterým čtenář rozumí, které ho překvapily, a ty, se kterými souhlasí a nesouhlasí, kdy na základě tohoto značení může dojít k výkladu nejasného, a tedy celkovému lepšímu pochopení textu čtenářem. Druhou metodou jsou klíčová slova, která vyzdvihují z textu to nejdůležitější.

2.3.2 Řešení pracovních listů

Pracovní list 1 – Téma: Mýty

Úkol 1: Sněží, protože nebe se stále překrývá novými vrstvami, a tak se ty spodní vždy jednou za rok drolí. / V létě je teplo, protože ve velikánské síni pod povrchem jednou ročně při vlekcoucích se oslavách dlouho a vytrvale topí mohutným ohněm. / Prší, protože Bůh pláče.

Úkol 2: Tór, sever, Vikingové, dobro a zlo, Bůh, kladivo, moc, úroda

Úkol 3: Skrytá moc, tajemní tvorové, nadpřirozeno, Bohové, přírodní katastrofy

Úkol 4: NE, ANO, NE, ANO, ANO, ANO, ANO

Pracovní list 2 – Téma: Jak žít dobrý život?

Úkol 1: Osobní úvaha jednotlivce

Úkol 2: Osobní znázornění myšlenkové mapy

Pracovní list 3 – Téma: Zákony pro společnost

Úkol 1: Osobní úvaha jednotlivce

Úkol 2: Osobní znázornění myšlenkové mapy

Pracovní list 4 – Téma: Ódinovi havrani

Úkol 1: NE, ANO, ANO, NE, ANO, NE, NE, ANO, NE, ANO

Úkol 2: První řádek- Havrani ; Druhý řádek- Ódinovi, věrní ; Třetí řádek- létali, přinášeli, pomáhali ; Čtvrtý řádek- havrani přinášeli zvěsti Ódinovi ; Pátý řádek- pomocníci

Pracovní list 5 – Téma: Šachová slavnost

Úkol: e, d, c, h, a, l, i, b, k, g, j, ch, f

Pracovní list 6 – Téma: Filosofové přírody

Úkol 1: Osobní zhodnocení textu

Úkol 2: Filosofové, příroda, pralátka, proměny a děje přírody

ZÁVĚR

Zvolila jsem si pro svou diplomovou práci literární téma, protože mám o literaturu dlouhodobý zájem. Autor Jostein Gaarder navíc ve své tvorbě využívá fantazii, která je mi velmi blízká a morální a etickou tematiku, která je dle mého názoru značně aktuální i nadčasová. Filosofické úvahy, které vkládá do svých knih, nutí čtenáře k zamyšlení nejen nad sebou samým a svým údělem, ale i nad podstatou a původem světa jako takového.

Jostein Gaarder měl příhodné podmínky k tomu, aby se stal spisovatelem. Prostředí, kde vyrůstal, mu nabízelo spousty podnětů a jeho profesní směřování jeho spisovatelskou kariéru jen podporovalo. Nestal se známým první knihou, kterou napsal a čtenáři museli jeho tvorbu teprve postupně objevovat. Teprve román *Sofiin svět* dal Josteinu Gaarderovi světové jméno. Ve svých knihách zužitkovává předchozí zkušenosti pedagoga, čerpá z filosofie a náboženství, zabývá se otázkami každodenního života. Jeho ústředním přáním je, aby se lidé nepřestávali nad světem podívat a byli z něho stále okouzleni. Za svou práci sklidil mnohá literární ocenění a dál se se zájmem podílí na veřejném životě v mnoha oblastech.

Provedla jsem analýzu všech dostupných autorových děl v českém překladu. V následujícím výčtu uvádím díla vydaná pouze v zahraničí a taková, na něž jsem nenalezla recenze. Jedná se o tituly *Diagnóza a další povídky*, *Děti ze Sukhavati*, *Vita Brevis*, *Maya*, *Sjakk Matt*.

Dílo *Žabí zámek* mne překvapilo svou otevřeností vůči dětskému výkladu skutečnosti. Příběh se četl dobře, ale vyžadoval mít stále na paměti, že se děj odehrává z pohledu velmi mladého chlapce, jinak se stával místy až absurdním. Na druhou stranu zpodobnění krále, coby zesnulého dědečka, bylo velmi jemné a zanechává ve čtenáři dojemnost a jakousi útěchu smíření.

Tajemství karet byla kniha, kterou bylo nutno přečíst v krátkém čase, aby se neztratily souvislosti, a také aby se v ději neztratil čtenář sám. Příběh je totiž tak navrstvený dějovými liniemi, že je třeba pozorně sledovat, v kterém paralelním příběhu některé postavy se čtenář právě nachází. Příběhy postav přitom jeden s druhým souvisí a navazují na sebe, čímž vytvářejí jakýsi pocit osudovosti a snad až předurčenosti toku času a lidských dějin.

Román *Sofiin svět* vstoupil mezi čtenáře pět let od vydání autorovy první knihy. Po tuto dobu musel Jostein Gaarder při psaní čekat na svou slávu. V této knize zúročil své filosofické i pedagogické znalosti, a dal tak jak mladým tak dospělým čtenářům možnost, seznámit se s dějinami filosofie nenásilným způsobem, zakomponovaným do příběhu. Autor zde donutil čtenáře pochybovat o samozřejmém, o tom, čím si je jistý. Ve chvíli, kdy jeho hlavní protagonisté připouštějí možnost a nakonec zpochybňují existenci jich samotných, začíná být na příběh nahlíženo ze zcela jiného úhlu a čtenář musí vůči tomu, co považoval doposud za skutečné, zaujmout jiné stanovisko. Přestože mám výhrady ke způsobu závěrečného opuštění vymyšleného světa hlavními protagonisty a jejich přesunu do skutečného, přičemž ten původní jakoby snad i sám pro sebe začal postrádat důležitost a smysl, průběh knihy a hlavně myšlenka úplného závěru byly hluboké a zanechávající dojem.

Kniha *Jako v zrcadle, jen v hádance* působila od začátku dojmem nevyhnutelného smutného konce. Přestože autor nikdy jediným slovem nemoc dívky nepojmenoval, zastíraná bezmoc se táhne celým příběhem. Ačkoli čtenář má skrze setkání dívky s andělem tuto bezmoc překonat, tak přestože je kniha autorem určena dětem, neměla bych odvahu ji nikomu tak mladému předčítat. I v dospělém věku kniha jako celek silně zapůsobí a člověk po jejím dočtení potřebuje čas, aby příběh vstřebal a náležitě si ho vyložil.

Oproti předchozí knize je *Kouzelný kalendář* plný naděje a očekávání, také putování k důležitému okamžiku lidských dějin a jakémusi příslibu šťastného konce. Nejen, že se čtenář přiučí poznatkům z historie, ale uvědomí si i své místo ve světě a odkud pochází. Recenzi jsem na tuto knihu nenalezla. Pro mne byla jedním z nejkrásnějších a osobně nejpozitivnějších děl Josteina Gaardera.

Kniha *Haló! Je tu někdo?* působila velice zvláště. Pohled malého dítěte, které právě přišlo na svět a všemu se dívá a zprvu ničemu nerozumí, je netradičně ztvárněn jako pohled mimozemšťana, který právě dorazil na Zemi a je stejně zmatený. Myslím, že toto přirovnání je velice přínosné zejména pro pochopení myšlenkových pochodů dítěte. Příběh zároveň může být atraktivní pro straší mladé sourozence, kteří se ocitají v podobné situaci jako hlavní hrdina. Mohou se s ním ztotožnit a stejně jako on pomocí mladšímu sourozenci poznávat svět.

Příběh knihy *Principálůva dcera* je silný od počátku do konce. Již od první kapitoly čtenář tuší, že hlavní hrdina neprožívá svůj zvláštní a poutavý život jen tak bez skryté příčiny. Přitom je to život člověka, který zažil až neuchopitelný vzestup a následně nejtěžší pád. Autor zde krom jiného ukazuje velmi lidsky člověka, který měl vše, a záhy ve velmi krátkém čase přišel o víc, než měl na počátku. Tehdy plnou vahou zaznívají témata o lidském bytí a člověčenství v nejširší rovině. Důležité a odvážné téma je zde také autorovo odкрытие spisovatelského řemesla a zejména obtíží při procesu literární tvorby. Možná i proto je Jostein Gaarder čtenáři při čtení právě této knihy nejbližší. Takový jsem měla z knihy pocit a je rozhodně jedním z jeho děl, která na mne nejvíce zapůsobila.

Kniha *Dívka s pomeranči* vypráví příběh o léta odloženém rozhovoru, jenž je úvodem k hlavní důležité otázce vypravěče. Myslím, že téměř totožně, jako si čtenář po čase vybaví děj této knihy, si člověk mnohokrát za život vzpomene, co by mohlo být, kdyby v minulosti o důležitém nemlčel, a řekl co měl na srdci. Beztak poté hledá způsoby, stejně jako otec tehdy ještě příliš malého chlapce, jak dotyčnému člověku svou řeč sdělit, a předat tak jakési poselství, které by druhý dostal možnost přijmout. Ačkoli knihu provází lítost čtenáře nad otcem, který nedostal možnost poznat lépe svého syna, celkový dojem se snaží přinést opět myšlenku radosti ze života a vyzdvihnout štěstí každého člověka, že může být na světě.

Další dílo *Hrad v Pyrenejích* se zprvu zdá být příběhem s jinou tematikou, než je jeho skutečná. Střídání elektronických zpráv dvou osob není nijak složité na přehlednost děje. Čtenář cítí, že se oba dotýční o něco prou a vzájemně jakoby přesvědčují. Představa posmrtného života, se zdá být přijatelným východiskem ze strachu z nevyhnutelného. Avšak ránou od autora pro čtenáře dle mého bylo, že v samém závěru, kdy má kniha dobře skončit a má dojít ke smíření obou postav, jedna z nich tragicky umírá, a ačkoli to byla právě ona, která přesvědčovala o posmrtném životě, v tuto

konečnou chvíli zpochybní vlastní postoj, či víru. Jakoby ve chvíli, kdy je čtenář, stejně jako druhá postava, nakloněn s nadějí představě nějakého způsobu bytí za hranicí lidského života, mu autor tuto pracně nabytou naději sebral. Tato kniha určitě patří mezi ty, o kterých je třeba, aby čtenář i po jejich dočtení nějaký čas přemýšlel a zaujal určitý postoj, který jeho samotného vyvede z náhlé nejistoty. Prožitek z knihy může být o to intenzivnější, že autor umí psát, a také píše, velice dobře a přesvědčivě. Recenzi jsem k této knize nenalezla.

Ke knize *To je otázka* jsem nenalezla recenzi. Každá z otázek, které jsou zde předloženy, vyžaduje rozsáhlou úvahu. Myslím, že mnohé z těchto otázek lze prozkoumávat společně s dětmi, neboť jejich způsob myšlení a způsob myšlení dospělého se mohou velice zajímavě doplňovat a vzájemně obohacovat.

Ekologická tematika v knize *Anna. Jaký bude rok 2082?* je bezpochyby nadčasová a vysoce aktuální. Vize budoucnosti životního prostředí, kterou autor čtenáři předkládá, je bez pochyby hrozivá, a o to více děsivá je i proto, že autor poukazuje na nebezpečné prvky, které se teprve stanou, a čtenář přitom pár roků po vydání knihy ví, že se mnohé už skutečně staly. Představa pohromy, která nás tedy dle Josteina Gaardera teprve čeká, se tak zdá přesvědčivě reálná, a my jako bychom jí kráčeli vstříc.

Druhá knížka s tematikou dětské smrti určená malým dětem je *Anton a Jonatán*. Příběh je vlastně výčetem pozitivních zážitků ze života, které však dávají tušit tragédii na konci. Melancholickou ránou pro čtenáře je, že mu ani sám autor nenabízí nic jiného, než návrat plyšového medvídky ke vzpomínce na hezkou společnou chvíli. Pokud by tuto knihu četl dospělý s malým dítětem, veškeré vysvětlování kolem tématu smrti přenechává autor na dospělém.

Tvorba Josteina Gaardera vyžaduje zamyšlení, a proto je vhodná krom své tematiky i k procvičování a zdokonalování čtenářské gramotnosti. Ta se stává nepostradatelnou dovedností každého člověka, zejména v současném globalizovaném světě. Člověk je denně vystaven tolika textem zprostředkovaným faktorům, které jej mohou ovlivnit, že je takřka nezbytné, aby si je dokázal správně vyložit a adekvátně na ně dle vlastní vůle reagoval.

V dílech Josteina Gaardera silně zaznívají i témata etické a osobnostně sociální výchovy. Pokud by se vychovatel chtěl při své činnosti zaměřit právě na tuto oblast, autorova tvorba by mu byla velkou pomocí, ze které by mohl čerpat. Rozvoj jedince lze literaturou výrazně utvářet a formovat, zejména pokud čtenář obsah textu přijme.

Pro mne osobně zůstává velice důležitým faktorem způsob, jakým autor se čtenářem komunikuje. Autor skrze své dílo odhaluje čtenáři i sám sebe. Jeho postoje, smýšlení a směřování ovlivňuje obsah knih a ty ovlivňují čtenáře. Čtenář skrze knihy poznává autora samotného, aniž by se s ním kdy třeba setkal. Mnohdy lze z autorových knih vyčíst některé rysy jeho povahy či vlastností.

Přínosem mi při tvorbě diplomové práce bylo mimo jiné i zpracovávání přehledu metod, které lze při práci s textem použít a různě obměňovat. Myslím, že důležité je, pokud možno předem, skupinu poznat a co nejvíce jim metody práce s textem uzpůsobit, aby byly vyhovující. Pokud bych měla pracovat se skupinou, kde nejsou dobré sociální vztahy mezi účastníky, lze některými literárními metodami tyto vztahy zlepšit, ale jinou metodou jistě také zhoršit. U individuální práce bych se zaměřila na schopnosti a zkušenosti účastníků, a podle toho bychom pracovali i s vybranými texty.

Tvoření pracovních listů se mi velmi líbilo. Vybírala jsem záměrně takové pracovní části textů z děl Josteina Gaardera, které mě samotnou zaujaly. Vymýšlet k nim úkoly pak bylo snadnější. Při ověřování pracovních listů v praxi se i jeden účastník přiznal, že mu některé nabízené odpovědi v úkolu pracovního listu přišly úsměvné.

Účastníci literárního odpoledne v Domově mládeže byli velmi pozorní a ochotní, byla radost i pro mě s nimi pracovat, a myslím, že jsme společně strávili příjemné odpoledne.

Tato diplomová práce mě rozhodně přivedla k rozšíření znalostí ze světa literatury. Poznala jsem díky ní mimo jiné i norskou kulturu, kterou Jostein Gaarder ztvárňuje velice věrně. Získala jsem tak určitou představu o výchově a postavení dětí v Norsku, vztahu Norů k přírodě, i způsobu jakým ve své severské zemi žijí.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Primární literatura:

- GAARDER, J. *Anna. Jaký bude rok 2082?* Praha: Albatros, 2014. ISBN 978-80-00-03509-3.
- GAARDER, J. *Anton a Jonatán.* Praha: Albatros, 2014. ISBN 978-80-00-03698-4.
- Děti ze Sukhavati
- Diagnóza a další povídky
- GAARDER, J. *Dívka s pomeranči.* Praha: Albatros, 2004. ISBN 978-80-00-01405-0.
- GAARDER, J. *Haló! Je tu někdo?* Praha: Albatros, 1998. ISBN 80-00-00617-0.
- GAARDER, J. *Hrad v Pyrenejích.* Praha: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02643-5.
- GAARDER, J. *Jako v zrcadle, jen v hádance.* Praha: Albatros, 1999. ISBN 80-00-00706-1.
- GAARDER, J. *Kouzelný kalendář.* Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-682-5.
- GAARDER, J. *Loutkař.* Praha: Plus, 2017. ISBN 978-80-259-0634-7.
- Maya
- GAARDER, J. *Principálova dcera.* Praha: Knižní klub, 2004. ISBN 80-242-1199-8.
- Sjakk Matt
- GAARDER, J. *Sofiin svět.* Praha: Albatros, 2006. ISBN 978-80-00-01748-8.
- GAARDER, J. *Tajemství karet.* Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-01187-5.
- GAARDER, J. *To je otázka.* Praha: Albatros, 2013. ISBN 978-80-00-03075-3.
- GAARDER, J. *Vita Brevis.* Praha: Odeon, 1997. ISBN 80-207-0551-1.
- GAARDER, J. *Žabí zámek.* Praha: Knižní klub, 2008. ISBN 978-80-242-2046-8.

Sekundární literatura:

- ČAPEK, R. *Moderní didaktika: Lexikon výukových a hodnotících metod.* Praha: Grada Publishing a.s., 2015. ISBN 978-80-247-3450-7.
- HARTLOVÁ, D. a kol. *Slovník severských spisovatelů.* Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-21-4.
- HROCH, M. a kol. *Dějiny Norska.* Praha: Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-407-6.
- HUMPÁL, M. a kol. *Moderní skandinávské literatury 1870-2000.* Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1174-0.
- JANSOVÁ, I. Ekozvíře v nás. *Protimluy*, 2015, roč. 14, č. 1-2, s. 118.
- KUČERA, D. *Moderní psychologie: Hlavní obory a témata současné psychologické vědy.* Praha: Grada Publishing a.s., 2013. ISBN 978-80-247-4621-0.

- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing a.s., 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.
- MANDYS, P. Spisovatelské služby, s.r.o.: Román o psaní románů od Josteina Gaardera. *Týden*, 2004, roč. 11, č. 27-28, s. 114.
- MAREŠOVÁ, M., M. Tajemství pavoučí sítě. *Host*, 2004, roč. 20, č. 8, s. 63-64.
- MATOUŠEK, P. Gaarder zasvěcuje děti do smrtelnosti. *Mladá fronta Dnes*, 1999, roč. 10, č. 204, s. 15.
- MATOUŠEK, P. Kosmické zasvěcení do abstrakce. *Nové knihy*, 1998, roč. 38, č. 23, s. 7.
- MATOUŠEK, P. Čínské skříňky na dně obrovské záhadné almary. *Nové knihy*, 1998, roč. 38, č. 23, s. 8.
- MLS, I. Příběh v příběhu v příběhu. *Ikarie*, 2004, roč. 15, č. 2, s. 43.
- MOCNÁ, D. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.
- OTTEROVÁ, M. Když plyšovému medvídkovi někdo umře. *Tvar*, 2015, roč. 26, č. 5, s. 23.
- PETERKA, J. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2001. ISBN 80-7290-045-5.
- R. B. Rodinná učebnice filosofie: Bestseller pro mládež doplní i rodičům díry ve vzdělání. *Respekt*, 1996, roč. 7, č. 3, s. 18-19.
- REISSNER, M. Místo skřítky mimozemšťan. *Ladění*, 1998, roč. 3, č. 3, s. 10-20.
- STEHLÍKOVÁ, K. Příliš promáčkané pomerančové pyré. *Host*, 2005, roč. 21, č. 8, s. 56-57.
- ŠUBRTOVÁ, M. Gaarderova prvotina pro děti. *Ladění*, 2008, roč. 13, č. 3, s. 31-32.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

Internetové zdroje:

- ČESKÝ JAZYK. *Slohové práce: Úvahy* [online]. ©2003-2018, [cit. 2018-1-7]. Dostupné na WWW: <<http://www.cesky-jazyk.cz/slohovky/uvahy/#axzz56Gm45R6h>>.
- FIALA, D. *Databáze knih* [online databáze]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-3]. Dostupné na WWW: <<http://www.databazeknih.cz>>.
- FIALA, D. *Databáze knih: Anna. Jaký bude rok 2082?* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-6]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/anna-jaky-bude-rok-2082-202578>>.
- FIALA, D. *Databáze knih: Anton a Jonatán* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-6]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/anton-a-jonatan-225132>>.
- FIALA, D. *Databáze knih: Dívka s pomeranči* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-4]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/divka-s-pomeranci-868>>.

- FIALA, D. *Databáze knih: Haló! Je tu někdo?* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-4]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/halo-je-tu-nekdo-870>>.
- FIALA, D. *Databáze knih: Hrad v Pyrenejích* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-4]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/hrad-v-pyrenejich-63444>>.
- FIALA, D. *Databáze knih: Jako v zrcadle, jen v hádance* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-4]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/jako-v-zrcadle-jen-v-hadance-11470>>.
- FIALA, D. *Databáze knih: Kouzelný kalendář* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-4]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/kouzelný-kalendar-872>>.
- FIALA, D. *Databáze knih: Loutkař* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-6]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/loutkar-334283>>.
- FIALA, D. *Databáze knih: Principálova dcera* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-4]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/principalova-dcera-867>>.
- FIALA, D. *Databáze knih: Sofiin svět* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-4]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/dalsi-vydani/sofiin-svet-sofiin-svet-108569>>.
- FIALA, D. *Databáze knih: Tajemství karet* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-3]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/dalsi-vydani/tajemstvi-karet-545>>.
- FIALA, D. *Databáze knih: To je otázka* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-6]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/to-je-otazka-146215>>.
- FIALA, D. *Databáze knih: Vita Brevis* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-4]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/vita-brevis-869>>.
- FIALA, D. *Databáze knih: Žabí zámek* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-3]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/knihy/zabi-zamek-15612>>.
- FIALA, D. *Databáze knih: Životopis Josteina Gaardera* [online]. ©2008-2018, [cit. 2017-9-3]. Dostupné na WWW: <<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/jostein-gaarder-314>>.
- GREČNEROVÁ, B. *Iliteratura: Hrad v Pyrenejích* [online databáze]. [cit. 2017-3-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/27975/gaarder-jostein-hrad-v-pyrenejich-1>>.
- GREČNEROVÁ, B. *Iliteratura: Loutkař* [online databáze]. [cit. 2017-3-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/38229/gaarder-jostein-loutkar>>.
- KYNCL, L. *Metody čtením a psaním ke kritickému myšlení* [online]. ©2018, [cit. 2017-10-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.liborkyncl.estranky.cz/clanky/metody-rwct/>>.
- MERTINOVÁ, P. *Iliteratura: Kouzelný kalendář* [online databáze]. [cit. 2017-3-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14025/gaarder-jostein-kouzelný-kalendar>>.

- METODICKÝ PORTÁL RVP. *Co je cílem hodiny osobnostní a sociální výchovy?* [online]. [cit. 2018-1-16]. Dostupné na WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/7959/CO-JE-CILEM-HODINY-OSOBNOSTNI-A-SOCIALNI-VYCHOVY.html>>.
- METODICKÝ PORTÁL RVP. *Čtenářská gramotnost v RVP ZV* [online]. [cit. 2018-1-4]. Dostupné na WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/12433/CTENARSKA-GRAMOTNOST-V-RVP-ZV.html>>.
- METODICKÝ PORTÁL RVP. *Etická výchova* [online]. [cit. 2018-1-16]. Dostupné na WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/2895/ETICKA-VYCHOVA.html>>.
- METODICKÝ PORTÁL RVP. *Osobnostní a sociální výchova* [online]. [cit. 2018-1-16]. Dostupné na WWW: <http://wiki.rvp.cz/Knihovna%2F1.Pedagogick%C3%BD_lexikon%2FO%2FOsobnostn%C3%AD_a_soci%C3%A1ln%C3%AD_v%C3%BDchova>.
- METODICKÝ PORTÁL RVP. *Volné psaní* [online]. [cit. 2018-1-4]. Dostupné na WWW: <http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/V/Voln%C3%A9_psan%C3%AD>. ISSN 1802-4785.
- RUTOVÁ, N. *Pětilístek* [online]. [cit. 2017-8-16]. Dostupné na WWW: <<http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod/petilistek>>.
- ŠOTOLOVÁ, J. *Iliteratura* [online databáze]. [cit. 2017-11-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz>>.
- ŠOTOLOVÁ, J. *Iliteratura: Životopis Josteina Gaardera* [online databáze]. [cit. 2017-11-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/14023/gaarder-jostein>>.
- ŠUBRTOVÁ, M. *Iliteratura: To je otázka* [online databáze]. [cit. 2017-3-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/31201/gaarder-jostein-to-je-otazka>>.
- VELKÝ NORSKÝ SLOVNÍK. *Norský biografický slovník* [online databáze]. [cit. 2017-8-19]. Dostupné na WWW: <<https://nbl.snl.no>>.
- VELKÝ NORSKÝ SLOVNÍK. *Norský biografický slovník: Životopis Josteina Gaardera* [online]. [cit. 2017-8-19]. Dostupné na WWW: <https://nbl.snl.no/Jostein_Gaarder>.
- WIKIPEDIE. *Myšlenková mapa* [online]. [cit. 2018-1-8]. Dostupné na WWW: <https://cs.wikipedia.org/wiki/My%C5%A1lenkov%C3%A1_mapa>.

SEZNAM ZKRATEK

apod.	- a podobně
IBBY	- Společnost přátel knihy pro mládež
NORLA	- Norwegian Literature Abroad (Norská zahraniční literatura)
tzv.	- takzvaně

SEZNAM PŘÍLOH

Pracovní list 1 – Téma: Mýty (Sofiin svět)

Pracovní list 2 – Téma: Jak žít dobrý život? (Sofiin svět)

Pracovní list 3 – Téma: Zákony pro společnost (Sofiin svět)

Pracovní list 4 – Téma: Ódinovi havrani (Jako v zrcadle, jen v hádance)

Pracovní list 5 – Téma: Šachová slavnost (Principálova dcera)

Pracovní list 6 – Téma: Filosofové přírody (Sofiin svět)

Ukázka vyplněných pracovních listů

PŘÍLOHY

PRACOVNÍ LIST 1 – TÉMA: MÝTY (SOFIIN SVĚT)

Představení metodického listu:

Autor / Kniha – Jostein Gaarder / Sofiin svět

Cílová skupina – děti ve věku 12 až 15 let

Časová náročnost – cca 45 min.

Možné využití textu – Text je možné využít k rozvoji myšlení a představivosti dětí, k procvičení čtenářské gramotnosti a zapojení logického úsudku. Tématicky je text zaměřen zejména ke hře či procvičení českého jazyka a literatury ve volném čase, dále je možné s ním pracovat i jako s pomůckou výtvarné výchovy, dějepisu, přírodopisu či výchovy k občanství.

Zdroj textu – GAARDER, J. *Sofiin svět: Román o dějinách filosofie*. Praha: Albatros, 2012. ISBN 978-80-00-02895-8

Použité metody práce s textem – V pracovním listě byla použita metoda volného psaní, klíčových slov a odpovědi ano x ne.

Práce s textem – Děti si samostatně přečtou úvodní text, ze kterého vycházejí při plnění dalších úloh. Po dokončení práce dětí je vhodná společná reflexe skupiny pod vedením vychovatele či jiného vedoucího.

Pracovní list:

„Abychom tedy pochopili myšlení prvních filosofů, musíme pochopit, co to znamená použít mýtus jako prostředek představy o světě. Jako příklad použijeme několik takových mystických představ ze Severu.

Jistě jsi slyšela o bohu Tórovi a jeho kladivu. Ještě než k nám dorazilo křesťanství, věřili lidé na Severu, že nebe brázdí Tór ve svém voze taženém kozly. Když se rozmáchl kladivem, rozpoutal bouři s hromy a blesky. A když hřmí a blýská se, zároveň i prší, a to bylo pro rolníky ve vikinské době životně důležité. Tór byl proto uctíván jako bůh úrody.

Takže mytická odpověď na otázku, proč prší, zněla: prší, protože Tór mává kladivem.

A když přišel déšť, na polích vše klíčilo a rostlo. Lidé sice nechápali, proč rostliny na poli rostou a plodí, nicméně jistou souvislost s deštěm si uvědomovali. A všichni věřili, že nejen déšť, ale i úroda souvisí s Tórem, a tak se stal jedním z nejvýznamnějších severských bohů.

Tór byl důležitý ještě z jiného důvodu, a ten zase souvisel s celkovým uspořádáním světa. Vikingové se domnívali, že obydlený svět je jakýsi ostrov, neustále ohrožovaný nebezpečím zvenku.

(...) I tady hrál Tór důležitou roli. Jeho kladivo neobstarávalo jenom déšť, bylo i důležitou zbraní v boji proti nebezpečným silám chaosu. Kladivo mu dodávalo téměř neomezenou moc. Mohl jím například házet po obrech, a tím je zabíjet. Nemusel se ani bát, že kladivo ztratí, protože se k němu jako bumerang vždycky vrátilo zpátky.

Takové bylo tedy mytické vysvětlení toho, proč neustále probíhá boj mezi dobrem a zlem.¹²⁰

Úkol 1: Dokážeš vymyslet další podobná zdůvodnění pro výskyt jiných přírodních jevů?

Úkol 2: Pokus se z uvedeného textu vypsát nejdůležitější klíčová slova.

Úkol 3: Dokážeš si představit, co vše se mohlo skrývat pod označením *síly chaosu*?

Úkol 4: Zakroužkuj správnou odpověď:

• Tór byl pastevec starající se na Severu o úrodu	ANO x NE
• Déšť byl ovládán Tórovým kladivem	ANO x NE
• Vikingové vyjížděli na rybolov ze svého ostrova jen zřídka, protože se báli, že jejich lodě stáhnou pod vodu zákeřní obři	ANO x NE
• Tórovo kladivo se vždy ke svému pánu vracelo, když jej odhodil	ANO x NE
• Když nebyla na Severu úroda, byla to Tórova vina	ANO x NE
• Obři byli nepřáteli obyvatel Severu	ANO x NE
• Seveřané si vysvětlovali boj dobra se zlem na Zemi na činech svých bohů	ANO x NE

PRACOVNÍ LIST 2 – TÉMA: JAK ŽÍT DOBRÝ ŽIVOT? (SOFIIN SVĚT)

Představení metodického listu:

Autor / Kniha – Jostein Gaarder / Sofiin svět

Cílová skupina – děti ve věku 15 až 18 let

120 GAARDER, J. *Sofiin svět: Román o dějinách filosofie.* (s. 25-26)

Časová náročnost – cca 45 min.

Možné využití textu – Text je možné využít k rozvoji myšlení, představivosti a zapojení logického úsudku dětí. Tématicky je text zaměřen zejména pro hry v souvislosti s českým jazykem a literaturou nebo základy společenských věd.

Zdroj textu – GAARDER, J. *Sofiin svět: Román o dějinách filosofie*. Praha: Albatros, 2012. ISBN 978-80-00-02895-8

Použité metody práce s textem – V pracovním listě byla použita metoda úvahy a myšlenkové mapy.

Práce s textem – Děti se samostatně zamyslí nad otázkou pracovního listu a pokusí se na ni písemně reagovat. Dobrovolníci poté mohou pod vedením vychovatele či jiného vedoucího sdílet své myšlenky a úvahy se skupinou. Je vhodné, aby se vychovatel u daného tématu pokusil rozvinout diskusi a brainstorming. Následují prezentace myšlenkových map, které mohou děti tvořit buď samostatně, nebo ve skupině.

Pracovní list:

„(...) Aristoteles si klade otázku: Jak by člověk měl žít? Co je třeba k tomu, aby člověk žil dobrý život?

(...) Člověk je šťastný jenom tehdy, využívá-li všechny svoje schopnosti a možnosti.“¹²¹

Úkol 1: Jak bys odpověděl/a na Aristotelovy první dvě otázky? Souhlasíš i s jeho tvrzením o štěstí? Jaký je tvůj názor? Pokus se vyjádřit úvahou.

Úkol 2: Pokus se vytvořit na dané téma myšlenkovou mapu.

PRACOVNÍ LIST 3 – TÉMA: ZÁKONY PRO SPOLEČNOST (SOFIIN SVĚT)

Představení metodického listu:

Autor / Kniha – Jostein Gaarder / Sofiin svět

Cílová skupina – děti ve věku 15 až 18 let

121 GAARDER, J. *Sofiin svět: Román o dějinách filosofie*. (s. 100)

Časová náročnost – cca 45 min.

Možné využití textu – Text je možné využít k rozvoji myšlení, představivosti a zapojení logického úsudku dětí. Tématicky je text vhodný zejména ke hře či procvičení českého jazyka a literatury, dále je možné s ním pracovat jako s pomůckou pro základy společenských věd a dějepis.

Zdroj textu – GAARDER, J. *Sofiin svět: Román o dějinách filosofie*. Praha: Albatros, 2012. ISBN 978-80-00-02895-8

Použité metody práce s textem – V pracovním listě byla použita metoda volného psaní a metoda myšlenkové mapy.

Práce s textem – Děti se samostatně zamyslí nad otázkou pracovního listu a pokusí se na ni písemně reagovat. Dobrovolníci poté mohou pod vedením vychovatele sdílet své myšlenky s kamarády. Grafické znázornění členění myšlenek dětí lze realizovat metodou myšlenkové mapy.

Pracovní list:

„Představ si, že jsi členem rady moudrých, která má vytvořit zákony pro budoucí společnost.“¹²²

Úkol 1: Pokus se na tuto výzvu volnou úvahou odpovědět. Co všechno a jak by bylo třeba promyslet a učinit?

Úkol 2: Pokus se nakreslit myšlenkovou mapu, která by ukazovala členění úkolů tvého plánu budoucí společnosti.

PRACOVNÍ LIST 4 – TÉMA: ÓDINOVI HAVRANI (JAKO V ZRCADLE, JEN V HÁDANCE)

Představení metodického listu:

Autor / Kniha – Jostein Gaarder / Jako v zrcadle, jen v hádance

Cílová skupina – děti ve věku 12 až 15 let

Časová náročnost – cca 45 min.

122 GAARDER, J. *Sofiin svět: Román o dějinách filosofie*. (s. 335)

Možné využití textu – Text je možné využít k rozvoji kritického myšlení dětí a k procvičení čtenářské gramotnosti. Tematicky je text vhodný pro hry a jiné aktivity související například s českým jazykem a literaturou, dále je možné ho využít jako pomůcku k aktivitám spojeným s výtvarnou výchovou a výchovou k občanství.

Zdroj textu – GAARDER, J. *Jako v zrcadle, jen v hádance*. Praha: Albatros, 2014. ISBN 978-80-00-03703-5

Použité metody práce s textem – V pracovním listě byla použita metoda odpovědí ano x ne a metoda pětílístku.

Práce s textem – Děti si text samostatně přečtou a pokusí se zodpovědět předložené otázky. Vychovatel či vedoucí skupiny po uplynutí vymezeného času provede s dětmi reflexi jejich odpovědí, přičemž je navádí, aby hledaly důkazy svého tvrzení v textu. Následuje seznámení účastníků a jejich pětílístky s ostatními ve skupině.

Pracovní list:

„Jako poslední za ní přišla babička. Od malička Cecílii vyprávěla pohádky. Ale nikdy to nebyly obyčejné pohádky. Vyprávěla jí o bozích, v něž věřili staří vikingové. Několikrát jí četla přímo ze severské mytologie a ty příběhy byly stejně pěkné jako pohádky. V poslední době jí předčítala z bible, kterou měla maminka, když byla malá. Takže to byla pěkně stará kniha!

Dnes Cecílii vyprávěla o Ódinových havranech. Jmenovali se Hugin a Munin a dokázali obletět celý svět, aby podávali svému pánovi zprávy, co se kde děje. Hugin znamenal „myšlenka“ a Munin „paměť“. Večer se pokaždé havrani vrátili k Ódinovi a vyprávěli mu, co spatřili. Tak se jejich pán dozvěděl, co se na světě děje. Kromě toho jakožto mrchožrouti pomáhali Ódinovi hledat padlé bojovníky. Ódin seděl uprostřed své říše Ásgardu na dřevěném vyřezávaném trůnu. Byl nejen nejmoudřejší ze všech bohů, ale i nejtěžkomyslnější, protože jediný on věděl, že se blíží Ragnarok neboli soumrak a zánik bohů.“¹²³

Úkol 1: Zakroužkuj správnou odpověď:

• Příběh vyprávěla Cecílii její maminka ze své staré knihy	ANO x NE
• Babička Cecílii ráda předčítala ze severské mytologie	ANO x NE
• Jména Hugin a Munin patřila havranům boha Ódina	ANO x NE
• Každý z havranů byl myšlenkou i pamětí zároveň	ANO x NE
• Hugin a Munin přinášeli každý večer Ódinovi zvěsti ze světa	ANO x NE
• Havrani se báli duší padlých bojovníků	ANO x NE
• Ragnarok byl den oslav, na který se Ódin každý rok těšil	ANO x NE
• Pán havranů se obával, že brzy nastane soumrak a zánik bohů	ANO x NE

123 GAARDER, J. *Jako v zrcadle, jen v hádance*. (s. 77)

- Bůh Ódin sídlil na vrcholu nejvyšší hory země Ásgard ANO x NE
- Ódin byl moudrým bohem, kterého tížily myšlenky na blížící se konec vlády jeho, i všech jemu podobných ANO x NE

Úkol 2: Pokus se vyjádřit strukturu úryvku pomocí metody pětilístku.

PRACOVNÍ LIST 5 – TÉMA: ŠACHOVÁ SLAVNOST (PRINCIPÁLOVA DCERA)

Představení metodického listu:

Autor / Kniha – Jostein Gaarder / Principálova dcera

Cílová skupina – děti ve věku 15 až 18 let

Časová náročnost – cca 45 min.

Možné využití textu – Text je vhodný zejména pro skupinovou práci. Podporuje logické uvažování a tvořivé myšlení. Rozvíjí také čtenářskou gramotnost.

Zdroj textu – GAARDER, J. *Principálova dcera*. Praha: Euromedia, 2004. ISBN 80-242-1199-8

Použité metody práce s textem – V pracovním listě byla použita metoda zpřeházených vět.

Práce s textem – Děti utvoří skupiny, popřípadě jednu skupinu při menším počtu účastníků. Skupina dostane obálku či jinak připravený svazek lístků, na kterých jsou útržky příběhu. Úkolem dětí je kolektivně příběh opět zcelit dohromady, se zachováním jeho dějových návazností.

Pracovní list:

Úkol: Pokuste se ve skupině správně poskládat útržky textu do souvislého příběhu. Označení útržků písmeny není při skládání příběhu nijak určující a slouží pouze pro snadnější kontrolu sestaveného textu.

a, Když ho nakonec vyřadil bílý střelec, a on mohl konečně odejít do domu, a to přitom ještě několik hodin před zakončením šachové partie, byl promrzlý a vzteklý, ale samozřejmě se mu ulevilo.

b, Lord seděl několik vteřin beze slova a sledoval rybky, pak se obrátil na komorníka a prohlásil, že nápad sezvat společnost vůbec není špatný, a že by případně mohla mít maškarní ráz.

c, Lord měl u ruky mocný zvonek, na který zazvonil, když chtěl přinést whisky s vodou, a komorník se ho většinou otázal, zda neudělá další tah, ptal se z ohledu na lordovo zdraví, měl jistě na mysli Hamiltonův stesk nad ztrátou ženy, kombinovaný s vášnivým zájmem o šachovou hru, které by ho jednoho dne mohly připravit o rozum. Jeho obavy ani trochu nezmiřilo, když ho jednoho večera lord požádal, aby se postavil na šachovnici a představoval černého koně, protože figurka se předešlého dne v bouři poškodila a museli ji odnést na opravu k truhláři.

d, Skládalo se z šedesáti čtyř černých a bílých mramorových dlaždic, dva a dva yardy, a figurky, vyřezané ze dřeva, byly dvě nebo tři stopy vysoké, v závislosti na jejich důležitosti. Lordovo služebnictvo stálo za letních večerů v oknech a sledovalo, jak lord chodí po mramorových dlaždicích a posunuje obřími figurkami po šachovnici. Někdy se posadil do zahradní židle a trvalo třeba i hodinu, než se znovu zvedl a udělal další tah.

e, Lord Hamilton záhy ovdověl a žil na rozlehlém panství na Skotské vysočině sám. Od dětství byl náruživý hráč šachu, a protože miloval svou bujnou zahradu za hlavní budovou panství, mezi rafinovaným labyrintem pečlivě sestříhaných keřů a jezírkem nechal postavit velké šachovnicové pole.

f, Komorníka nijak neudivilo, že pozvání všichni s díky přijali. Přestože lord Hamilton v posledních letech působil jako poměrně nespolečenský morous, on i jeho panství požívali značný respekt. S výjimkou vévody z Argyllu, který byl požádán, aby přišel v přestrojení za krále, odpovídalo společenské rozvrstvení pozvaných jejich převlekům.

g, Lord už také neskrýval, že jedním se záměrů navrhovaného maškarního večírku bude inscenování partie šachu s živými figurami jako hlavní večerní zábava po slavnostní večeři.

h, Další dvě hodiny stál komorník na šachovém poli a jenom několikrát během hry vyšel lord na mramorové dlaždice a postrčil ho o dvě pole vpřed a o jedno stranou nebo o jedno pole vzad a o dvě stranou.

ch, Pěšáky měli představovat sedláci z okolí, lord jich pozval osm a stejný počet jejich žen. Vyšší řády figur se rekrutovaly z vyšších vrstev, byli to armádní důstojníci, vysoce postavení úředníci nebo šlechtici.

i, Komorník neustával ve snaze přivést lorda na jiné myšlenky, než je šachovnice a šachy, a tak jednou večer lordu Hamiltonovi navrhl, aby pozvali na zámek společnost, jako to dělávali v létě za starých časů, dokud žila paní. Osmělil se jednoho vzácného

večera, kdy lord, který většinou dával přednost samotě, nabídl komorníkovi skleničku whisky, a tak teď seděli spolu před jezírkiem se sklenicí whisky v jedné ruce a se zapáleným doutníkem v druhé.

j, O pár dní později rozeslali pozvánky, na nichž bylo uvedeno, že se pořádá šachový maškarní karneval na Hamiltonově panství a příslušní hosté jsou žádáni, aby přišli přestrojeni za krále či za královnu, za věž, střelce, koně nebo pěšáka.

k, Dalších několik hodin spolu dávali dohromady seznam hostů, a když lord Hamilton poznamenal, že je třeba pozvat přesně třicet jedna hostů, v komorníkovi hrklo, protože příliš dobře věděl, že na šachovnici patří třicet dva figurek, a měl v čerstvé paměti, jak pro lordovo necitelné potěšení na šachovnici osobně stál.

l, Lord posouval černými a bílými figurkami a nebylo možné poznat, které barvě nadrží. Za obě barvy hrál totiž nejlépe, jak uměl, hrál za sebe i proti sobě, takže každou partii zároveň vyhrál i prohrál, pokud ovšem neskončila remízou. Stále častěji se ostatně stávalo, že všechny figurky ze šachovnice odstraní a postavil je vedle na trávník. Pak celé hodiny seděl a upřeně se díval na mramorové dlaždice, na panství se říkalo, že je schopen figurky vidět na šachovém poli, i když tam nestojí, jako byl schopen hrát šachy sám se sebou, aniž se zvedl ze židle.¹²⁴

PRACOVNÍ LIST 6 – TÉMA: FILOSOFOVÉ PŘÍRODY (SOFIIN SVĚT)

Představení metodického listu:

Autor / Kniha – Jostein Gaarder / Sofiin svět

Cílová skupina – děti ve věku 15 až 18 let

Časová náročnost – cca 45 min.

Možné využití textu – Text je vhodný zejména pro individuální práci. Podporuje logické uvažování a tvořivé myšlení. Rozvíjí také čtenářskou gramotnost.

Zdroj textu – GAARDER, J. *Sofiin svět: Román o dějinách filosofie*. Praha: Albatros, 2012. ISBN 978-80-00-02895-8

Použité metody práce s textem – V pracovním listě byla použita metoda značek INSERT a metoda klíčových slov.

124 GAARDER, J. *Principálova dcera* (s. 70-71)

Práce s textem – Děti si samostatně text pročítají a jeho jednotlivé části označují značkami metody INSERT. Poté si děti text přečtou ještě jednou a vypíší si klíčová slova. Po dokončení práce vychovatel nebo jiný vedoucí aktivity text s dětmi znovu projde a společně si objasní neznámé pojmy, nejasnosti, zamyslí se nad souhlasy i nesouhlasy s tvrzeními, pokusí se společně o celkovou reflexi textu. Skupina si navzájem může přečíst svá klíčová slova, popřípadě svá klíčová slova přečte jedno dítě a kdo další bude mít jiná klíčová slova, seznámí s nimi skupinu.

Pracovní list:

Prvním filosofům v Řecku se často říká „filosofové přírody“ nebo „přírodní filosofové“, protože se zajímali především o vysvětlení přírodních procesů.

Už jsme si položili otázku, odkud všechno pochází. Mnozí lidé jsou dnes více či méně přesvědčeni o tom, že všechno jednoho dne vzniklo z ničeho. Takový názor mnoho Řeků nezastávalo. Z nějakého důvodu vycházeli z toho, že „něco“ existovalo odjakživa.

Jak mohlo všechno vzniknout z ničeho, je tedy v podstatě nezajímalo. Naopak se podívovali, jak z vody může vzniknout živá ryba a z neživé země mohou vyrůst vysoké stromy nebo pestrobarevné květiny. Nemluvě o tom, jak v matčině lůně může vzniknout malé dítě!

Filosofové viděli na vlastní oči, že v přírodě neustále dochází k přeměnám. Ale jak je taková přeměna možná? Jak se může změnit něco z určité látky na něco docela jiného, třeba i živého?

První filosofové zastávali jednotný názor, a sice, že za všemi těmito změnami musí stát jistá pralátka. Těžko říci, jak na takovou myšlenku přišli. Víme jenom, že sdíleli představu, že za všemi přeměnami v přírodě nějaká pralátka „čihá“. Muselo podle nich existovat „něco“, z čeho všechno vycházelo a zase se k tomu vracelo.

Pro nás ale není nejzajímavější, k jakým odpovědím první filosofové dospěli, ale spíše to, jaké otázky si kladli a jaký druh odpovědi hledali. Záleží nám víc na tom, jak mysleli, než na tom, co si mysleli.

S jistotou můžeme tvrdit, že si kladli otázky o viditelných změnách v přírodě. Snažili se přijít na věčné zákonitosti přírody, chtěli dění v přírodě pochopit a neuchylovat se k tradovaným mýtům. Procesům v přírodě se pokoušeli porozumět především tak, že studovali přírodu samotnou. To je něco zcela jiného než vysvětlovat blesk a hrom či střídání zimy a léta událostmi z říše bohů!

Tak se filosofové přírody osvobodili od náboženství. Mohli bychom říci, že tak učinili první krok směrem k vědeckému myšlení, čímž dali podnět k pozdějšímu rozvoji přírodních věd.

Většina toho, co přírodní filosofové řekli a napsali, se příštím generacím nezachovala. Rozhodující část toho mála, co známe, najdeme ve spisech Aristotela, který žil několik století po nich. Aristoteles však pojednává pouze o výsledcích, ke kterým filosofové před ním došli. To znamená, že ne vždycky se dozvíme, jak k těmto závěrům došli. Víme však dost na to, abychom mohli tvrdit, že filosofický záměr prvních řeckých filosofů souvisel s otázkami pralátky a proměn v přírodě.¹²⁵

125 GAARDER, J. *Sofiin svět* (s. 33-34)

Úkol 1: Pokus se jednotlivé odstavce textu označit značkami metody INSERT.
(*fajfka* – rozumím tomu, věděl jsem to ; *otazník* – nerozumím, potřebuji se zeptat a vysvětlit ; *vykřičník* – důraz nebo překvapení ; *plus* – souhlas ; *minus* – nesouhlas)

Úkol 2: Pokus se vypsát nejdůležitější klíčová slova z textu.

UKÁZKA VYPLNĚNÝCH PRACOVNÍCH LISTŮ

PRACOVNÍ LIST 1 – TÉMA: MÝTY (SOFIIN SVĚT)

„Abychom tedy pochopili myšlení prvních filosofů, musíme pochopit, co to znamená použít mýtus jako prostředek představy o světě. Jako příklad použijeme několik takových mystických představ ze Severu.

Jistě jsi slyšela o bohu Tórovi a jeho kladivu. Ještě než k nám dorazilo křesťanství, věřili lidé na Severu, že nebe brázdí Tór ve svém voze taženém kozly. Když se rozmáchl kladivem, rozpoutal bouři s hromy a blesky. A když hřmí a blýská se, zároveň i prší, a to bylo pro rolníky ve vikinské době životně důležité. Tór byl proto uctíván jako bůh úrody.

Takže mytická odpověď na otázku, proč prší, zněla: prší, protože Tór mává kladivem.

A když přišel déšť, na polích vše klíčilo a rostlo. Lidé sice nechápali, proč rostliny na poli rostou a plodí, nicméně jistou souvislost s deštěm si uvědomovali. A všichni věřili, že nejen déšť, ale i úroda souvisí s Tórem, a tak se stal jedním z nejvýznamnějších severských bohů.

Tór byl důležitý ještě z jiného důvodu, a ten zase souvisel s celkovým uspořádáním světa. Vikingové se domnívali, že obydlený svět je jakýsi ostrov, neustále ohrožovaný nebezpečím zvenku.

(...) I tady hrál Tór důležitou roli. Jeho kladivo neobstarávalo jenom déšť, bylo i důležitou zbraní v boji proti nebezpečným silám chaosu. Kladivo mu dodávalo téměř neomezenou moc. Mohl jím například házet po obrech, a tím je zabíjet. Nemusel se ani bát, že kladivo ztratí, protože se k němu jako bumerang vždycky vrátilo zpátky.

Takové bylo tedy mytické vysvětlení toho, proč neustále probíhá boj mezi dobrem a zlem.“¹

Úkol 1: Dokážeš vymyslet další podobná zdůvodnění pro výskyt jiných přírodních jevů?

Slunce je koule vytvářená z prachu, kterého poskytl dnuem a teď letá kolem země a hoří

Úkol 2: Pokus se z uvedeného textu vypsát nejdůležitější klíčová slova.

mystický, Tór, kladivo, déšť, úroda

Úkol 3: Dokážeš si představit, co vše se mohlo skrývat pod označením *silý chaosu*?

Velicek, Duchové

Úkol 4: Zakroužkuj správnou odpověď:

- Tór byl pastevec starající se na Severu o úrodu ANO x NE
- Déšť byl ovládán Tórovým kladivem ANO x NE
- Vikingové vyjížděli na rybolov ze svého ostrova jen zřídka, protože se báli, že jejich lodě stáhnou pod vodu zákeřní obři ANO x NE
- Tórovo kladivo se vždy ke svému pánu vracelo, když jej odhodil ANO x NE
- Když nebyla na Severu úroda, byla to Tórova vina ANO x NE
- Obři byli nepřáteli obyvatel Severu ANO x NE
- Severané si vysvětlovali boj dobra se zlem na Zemi na činech svých bohů ANO x NE

1 GAARDER, J. *Sofiin svět: Román o dějinách filosofie*. (s. 25-26)

PRACOVNÍ LIST 4 – TÉMA: ÓDINOVI HAVRANI (JAKO V ZRCADLE, JEN V HÁDANCE)

„Jako poslední za ní přišla babička. Od malička Cecilii vyprávěla pohádky. Ale nikdy to nebyly obyčejné pohádky. Vyprávěla jí o bozích, v něž věřili staří vikingové. Několikrát jí četla přímo ze severské mytologie a ty příběhy byly stejně pěkné jako pohádky. V poslední době jí předčítala z bible, kterou měla maminka, když byla malá. Takže to byla pěkně stará kniha!

Dnes Cecilii vyprávěla o Ódinových havranech. Jmenovali se Hugin a Munin a dokázali obletět celý svět, aby podávali svému pánovi zprávy, co se kde děje. Hugin znamenal „myšlenka“ a Munin „paměť“. Večer se pokaždé havrani vrátili k Ódinovi a vyprávěli mu, co spatřili. Tak se jejich pán dozvěděl, co se na světě děje. Kromě toho jakožto mrchožrouti pomáhali Ódinovi hledat padlé bojovníky. Ódin seděl uprostřed své říše Ásgardu na dřevěném vyřezávaném trůnu. Byl nejen nejmoudřejší ze všech bohů, ale i nejtěžkomyslnější, protože jediný on věděl, že se blíží Ragnarok neboli soumrak a zánik bohů.“⁴

Úkol 1: Zakroužkuj správnou odpověď:

- Příběh vyprávěla Cecilii její maminka ze své staré knihy ANO x NE
- Babička Cecilii ráda předčítala ze severské mytologie ANO x NE
- Jména Hugin a Munin patřila havranům boha Ódina ANO x NE
- Každý z havranů byl myšlenkou i pamětí zároveň ANO x NE
- Hugin a Munin přinášeli každý večer Ódinovi zvěsti ze světa ANO x NE
- Havrani se báli duší padlých bojovníků ANO x NE
- Ragnarok byl den oslav, na který se Ódin každý rok těšil ANO x NE
- Pán havranů se obával, že brzy nastane soumrak a zánik bohů ANO x NE
- Bůh Ódin sídlil na vrcholu nejvyšší hory země Ásgard ANO x NE
- Ódin byl moudrým bohem, kterého tížily myšlenky na blížící se konec vlády jeho, i všech jemu podobných ANO x NE

Úkol 2: Pokus se vyjádřit strukturu úryvku pomocí metody pětilístku.

Mytologie
ragnarok božstva
vyprávěl dozvěděl se vědět
Severská mytologie a Ódin
Bůh

4 GAARDER, J. *Jako v zrcadle, jen v hádance.* (s. 77)

PRACOVNÍ LIST 5 – TÉMA: ŠACHOVÁ SLAVNOST (PRINCIPÁLOVA DCERA)

Úkol: Pokuste se ve skupině správně poskládat útržky textu do souvislého příběhu. Označení útržků písmeny není při skládání příběhu nijak určující a slouží pouze pro snadnější kontrolu sestaveného textu.

e, Lord Hamilton záhy ovdověl a žil na rozlehlém panství na Skotské vysočině sám. Od dětství byl náruživý hráč šachu, a protože miloval svou bujnou zahradu za hlavní budovou panství, mezi rafinovaným labyrintem pečlivě sestříhaných keřů a jezírkem nechal postavit velké šachovnicové pole.

d, Skládalo se z šedesáti čtyř černých a bílých mramorových dlaždic, dva a dva yardy, a figurky, vyřezané ze dřeva, byly dvě nebo tři stopy vysoké, v závislosti na jejich důležitosti. Lordovo služebnictvo stálo za letních večerů v oknech a sledovalo, jak lord chodí po mramorových dlaždicích a posunuje obřími figurkami po šachovnici. Někdy se posadil do zahradní židle a trvalo třeba i hodinu, než se znovu zvedl a udělal další tah.

c, Lord měl u ruky mocný zvonek, na který zazvonil, když chtěl přinést whisky s vodou, a komorník se ho většinou otázel, zda neudělá další tah, ptal se z ohledu na lordovo zdraví, měl jistě na mysli Hamiltonův stesk nad ztrátou ženy, kombinovaný s vášnivým zájmem o šachovou hru, které by ho jednoho dne mohly připravit o rozum. Jeho obavy ani trochu nezmírnilo, když ho jednoho večera lord požádal, aby se postavil na šachovnici a představoval černého koně, protože figurka se předešlého dne v bouři poškodila a museli ji odnést na opravu k truhláři.

h, Další dvě hodiny stál komorník na šachovém poli a jenom několikrát během hry vyšel vyšel lord na mramorové dlaždice a postrčil ho o dvě pole vpřed a o jedno stranou nebo o jedno pole vzad a o dvě stranou.

a, Když ho nakonec vyřadil bílý střelec, a on mohl konečně odejít do domu, a to přitom ještě několik hodin před zakončením šachové partie, byl promrzlý a vzteklý, ale samozřejmě se mu ulevilo.

l, Lord posouval černými a bílými figurkami a nebylo možné poznat, které barvě nadřzuje. Za obě barvy hrál totiž nejlépe, jak uměl, hrál za sebe i proti sobě, takže každou partii zároveň vyhrál i prohrál, pokud ovšem neskončila remízou. Stále častěji se ostatně stávalo, že všechny figurky ze šachovnice odstraní a postavil je vedle na trávník. Pak celé hodiny seděl a upřeně se díval na mramorové dlaždice, na panství se říkalo, že je schopen figurky vidět na šachovém poli, i když tam nestojí, jako by schopen hrát šachy sám se sebou, aniž se zvedl ze židle.⁵

i, Komorník neustával ve snaze přivést lorda na jiné myšlenky, než je šachovnice a šachy, a tak jednou večer lordu Hamiltonovi navrhl, aby pozvali na zámek společnost, jako to dělávali v létě za starých časů, dokud žila paní. Osmělil se jednoho vzácného večera, kdy lord, který většinou dával přednost samotě, nabídl komorníkovi skleničku whisky, a tak teď seděli spolu před jezírkem se sklenicí whisky v jedné ruce a se zapáleným doutníkem v druhé.

b, Lord seděl několik vteřin beze slova a sledoval rybky, pak se obrátil na komorníka a prohlásil, že nápad seznat společnost vůbec není špatný a že by případně mohla mít maškarní ráz.

k, Dalších několik hodin spolu dávali dohromady seznam hostů, a když lord Hamilton poznamenal, že je třeba pozvat přesně třicet jedna hostů, v komorníkovi hrklo, protože příliš dobře věděl, že na šachovnici patří třicet dva figurek, a měl v čerstvé paměti, jak pro lordovo necitelné potěšení na šachovnici osobně stál.

g, Lord už také neskrýval, že jedním se záměrů navrhovaného maškarního večírku bude inscenování partie šachu s živými figurami jako hlavní večerní zábava po slavnostní večeři.

j, O pár dní později rozeslali pozvánky, na nichž bylo uvedeno, že se pořádá šachový maškarní karneval na Hamiltonově panství a příslušní hosté jsou žádáni, přišli přestrojeni za krále či za královnu, za věž, střelce, koně nebo pěšáka.

ch, Pěšáky měli představovat sedláci z okolí, lord jich pozval osm a stejný počet jejich žen. Vyšší řady figur se rekrutovaly z vyšších vrstev, byli to armádní důstojníci, vysoce postavení úředníci nebo šlechtici.

f, Komorníka nijak neudivilo, že pozvání všichni s díky přijali. Přestože lord Hamilton v posledních letech působil jako poměrně nespolečenský morous, on i jeho panství požívali značný respekt. S Výjimkou vévody z Argyllu, který byl požádán, aby přišel v přestrojení za krále, odpovídalo společenské rozvrstvení pozvaných jejich převlekům.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá literární tvorbou pro děti a mládež norského spisovatele Josteina Gaardera a jejím využitím v pedagogice volného času jako prostředku intencionální etické, osobnostní a sociální výchovy. Práce obsahuje teoretickou a praktickou část.

Teoretická část se zabývá představením života a tvorby současného norského autora a analýzou klíčových témat vybraných děl pro děti a mládež.

Praktická část zahrnuje práci se zvolenými ukázkami, na které jsou aplikovány vhodné metody a aktivity s ohledem na zkoumanou problematiku.

Diplomantka využívá aktivizační metody pro rozvoj kritického myšlení vedoucí nejen k rozvoji čtenářské gramotnosti, ale především k rozvoji tzv. funkční gramotnosti. Sada materiálů je ověřena v praxi; práce zahrnuje také reflexi a (auto)evaluaci.

ABSTRACT (V ANGLIČTINĚ)

This diploma thesis deals with literary work of Norwegian writer Jostein Gaarder for children and youth and its use in leisure time education as means of intentional ethical, personal and social education. The thesis contains the theoretical and the practical part.

The theoretical part deals with the introduction of life and creation of the contemporary Norwegian author and the analysis of key themes of selected works for children and youth.

The practical part includes work with selected examples, on which suitable methods and activities are applied with respect to the studied subject.

The diplomat uses activation methods for the development of critical thinking leading not only to the development of the reader literacy, but especially to the development of the so-called functional literacy. The set of materials is verified in practice; work also includes reflection and (auto) evaluation.